

B ü t ü n Y a p ı t l a r ı - 23

PLATON KRATYLOS

Eski Yunancadan Çeviren: Furkan Akderin

say

Platon, hiç kuşku yok ki düşünce tarihinin en önemli ve etkili filozoflarından biridir. Felsefenin kurumsallaşmasına ve felsefede yazılı geleneğin oluşmasına katkıda bulunmuş, iki dünyalı metafiziğiyle bütün bir Ortaçağ düşüncesini belirleyecek olan idealist felsefe geleneğinin başlatıcısı olmuştur. Hristiyan Ortaçağ felsefesine ve İslam düşüncesine etkisi bakımından da ayrıca önem taşıyan Platon, düşünce tarihi boyunca tartışılan tüm problemleri yüzlerce yıl öncesinden ele almış ve ilk büyük felsefi sistemi inşa etmiştir.

Geç dönem diyaloglarından olan *Kratylos* diyalogu, “adlar” üzerinden dil konusunu ele alır. Adların ait oldukları şeylerle ilişkisi, işlevi, verilişi, bir şeyin kaç tane doğru adı olabileceği konuları klasik Platoncu diyalog şekliyle çok sayıda ad üzerinden örneklenilerek açıklanır. Dil, sadece insanlar arasındaki iletişimi sağlayan bir araç değil, aynı zamanda varlığın ve bilmenin en önemli unsurlarındandır. Özellikle dil felsefesinin ortaya çıkmasıyla birlikte, *Kratylos* diyalogu çok sayıda dilbilimci tarafından da inceleme konusu haline getirilmiştir.

internet satış:
saykitap.com

7,50 TL

Say Yayınları

Platon / Bütün Yapıtları 23

KRATYLOS

Özgün adı: Κρατύλος

Yayın hakları © Say Yayınları

Bu eserin tüm hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

ISBN 978-605-02-0399-8

Sertifika no: 10962

Eski Yunancadan çeviren: Furkan Akderin

Yayın koordinatörü: Levent Çeviker

Sayfa düzeni: Tülay Malkoç

Baskı: Gülmat Matbaacılık

Topkapı/İstanbul

Tel.: (0212) 577 79 77

Matbaa sertifika no: 18005

1. baskı: Say Yayınları, 2015

Say Yayınları

Ankara Cad. 22/12 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul

Telefon: (0212) 512 21 58 • Faks: (0212) 512 50 80

www.sayyayincilik.com e-posta: say@sayyayincilik.com

www.facebook.com/sayyayinlari • www.twitter.com/sayyayinlari

Genel Dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.

Ankara Cad. 22/4 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul

Telefon: (0212) 528 17 54 • Faks: (0212) 512 50 80

internet satış: www.saykitap.com • e-posta: dagitim@saykitap.com

PLATON

KRATYLOS

Bütün Yapıtları - 23

Eski Yunancadan çeviren:
Furkan Akderin

PLATE 1

PLATE 1

PLATE 1

PLATE 1

PLATE 1

PLATE 1

PLATE 1

PLATE 1

PLATE 1

PLATE 1

PLATE 1

PLATE 1

PLATE 1

PLATE 1

PLATE 1

PLATE 1

PLATE 1

PLATE 1

PLATE 1

PLATE 1

PLATE 1

PLATE 1

PLATE 1

PLATE 1

PLATE 1

PLATE 1

PLATE 1

PLATE 1

PLATE 1

PLATE 1

İÇİNDEKİLER

Platon: Hayatı ve Yapıtları	7
Kratylos	23
Kaynakça	107

Platon

Hayatı ve Yapıtları

Platon, düşünce tarihinin çok okunan, üzerine çok sayıda araştırmanın yapılmış olduğu, etkili ve önemli düşünürlerinin hiç kuşku yok ki en başında gelir. Bunun en önemli nedeni, Platon'un hocası Sokrates ve öğrencisi Aristoteles ile birlikte, etkisini modern zamanlara kadar devam ettirecek olan temel düşünce geleneği olarak Sokratik geleneğin veya teleolojik dünya görüşünün kurucu düşünürü olmasıdır.

Platon, bunun dışında düşünce tarihinde adı pek çok "ilk"le birleşen, yani pek çok şeyi ilk kez olarak gerçekleştirmiş bir filozoftur. Bu "ilk"lerden biri, onun felsefede yazılı geleneği başlatmış olmasından ya da daha doğrusu tüm eserleri günümüze ulaşmış ilk filozof olmasından meydana gelir. Aslında felsefede veya Grek felsefesinde yazılı gelenek, daha önce doğa filozoflarında başlamıştı. Bununla birlikte, doğa filozoflarının varlık konusunda kaleme almış oldukları *Peri Physis* [Doğa Üstüne] adlı denemelerden hiçbiri günümüze erişmemiş, onlardan bize sadece birtakım fragmanlar kalmıştır. Sonra gelen ve felsefeyi, deyim yerindeyse gökyüzünden yeryüzüne indiren Sokrates ise, insan zihnini tembel-leştirdiğine inandığı için yazılı söze pek bir değer vermemiş ve fikirlerini yazıya dökmemişti. Oysa Platon, sadece kendi düşüncelerini değil, fakat Sokrates'in de görüşlerini aktarmak amacıyla, pek çok felsefeci veya Platon yorumcusuna göre, sadece felsefe değil, aynı zamanda birer edebiyat şaheseri olan diyaloglar yazmıştı.

Platon'un adıyla birleşen bir diğer "ilk" ise, bu kez onun felsefeyi veya felsefi araştırmayla felsefe eğitimini kurumsallaştıran ilk düşünür olmasına işaret eder. Buna göre o, İtalya ziyaretlerinin birinin ardından Atina'ya dönünce satın aldığı bir bahçenin etrafını çitlerle kapatıp üzerine derslikler inşa ettirmiş ve böylelikle tarihin tanıdığı ilk yüksek eğitim ve araştırma kurumu olarak Akademia'yı vücuda getirmişti.

Platon adıyla birleşen üçüncü "ilk", bu kez onun felsefe tarihinin tanıdığı ilk büyük sistemin kurucusu olmuş olmasına işaret eder. Buna göre Yunan'da felsefi düşüncenin ilk temsilcileri olan Presokratik düşünürler "doğayı keşfeden" sadece tabiat felsefesiyle meşgul olmuşlardı.¹ Sonra gelen ve "psukheyi keşfeden" Sokrates ile Sofistler ise merkezinde insanın olduğu etik ve siyaset felsefesi ağırlıklı bir sosyal felsefeyle uğraşmışlardı. Oysa Platon, sadece metafizik ve doğa felsefesi veya moral ve politik felsefe üzerine yükselen bir sosyal felsefe yerine, felsefenin bütün alt disiplin veya dallarını ihtiva eden dev bir sistem inşa etti. Felsefenin bütün konu ve problemlerine yer veren bu sistemde metafizik ya da varlık felsefesiyle epistemoloji, temeli ya da ana zemini meydana getirir. Sistemin bu iki temel disiplini ya da alt dalını, varlık-bilgi-değer sürekliliğini temin edecek şekilde tamamlayan diğer iki dalı etik ile siyaset felsefesidir. Platon'un sisteminin, merkezden dışa doğru gidecek şekilde diğer halkaları eğitim felsefesinden, estetikten, bilim felsefesinden oluşur.

Hayatı

Platon dünyaya, Atina'da MÖ 427 yılında gelmişti. O, Sparta'yla yapılan savaşın son dört ya da beş yılı boyunca

1 Bkz. F. M. Cornford, *Sokrates'ten Önce ve Sonra* (çev. U. C. Akın), Ayraç Yayınları, Ankara, 2003, ss. 9-10.

ca savaşacak yaşta olduğuna göre,² ilk gençlik yıllarında Atina'nın yaşadığı bütün sıkıntı ve çalkantılara yakından tanıklık etmişti.

Adaemintos ve Glaukon adında iki kardeşi ve Potone adında bir de kız kardeşi vardı. Soylu bir ailenin çocuğuydu. Sadece annesi Periktione tarafından değil, fakat babası Ariston tarafından da Atina'nın en soylu ailelerinden birine mensuptu.³ Nitekim babasının soyu Kodros'a, annesinin soyu Solon'a kadar geri gidiyordu.⁴ Anne tarafından Otuzlar Cuntası'nın önemli isimlerinden olan Kharmides ve Kritias'ın akrabasıydı. Onun ocukluğu ve gençliği aristokratik bir ortamda, edebiyat ve felsefeye dönük ilginin gelenekselleşmiş olduğu bir çevrede geçmişti.⁵ Grek aristokrasisinin gelenek ve normlarına göre yetiştirilen Platon, askerlik görevini, yine zengin bir ailenin çocuğu olması dolayısıyla, muhtemelen süvari birliğinde yapmıştı.

Aynı Grek aristokrasisinin geleneklerine göre gençliğinde jimnastikle uğraşan Platon'un gerçek adı, büyükbabasının isminden dolayı Aristokles'ti. Argoslu güreşçi Ariston'un yanında beden eğitimi gören filozofa Platon adı beden gücünden veya göğsünün genişliğinden dolayı hocası tarafından verilmişti.⁶ Diogenes Laertios'un belirttiğine göre, gençliğinde lirik ve dramatik şiirler yazmış ve bir ozan olmayı istemiş olan Platon bu türden bütün eserlerini ve tragedyalarını, Sokrates ile tanışıp onun ğrencisi olduktan sonra yakmıştır.⁷

2 W. T. Jones, *Batı Felsefesi Tarihi*, cilt 1, Klasik Düşünce (ev. H. Hünler), İstanbul, Paradigma Yayınları, 2006, s. 163.

3 T. Brickhouse-N. D. Smith, "Plato", *Internet Encyclopedia of Philosophy*.

4 W. K. C. Guthrie, *A History of Greek Philosophy*, vol. 4, Cambridge, Cambridge University Press, 1975, s. 10.

5 E. Zeller, *Grek Felsefesi Tarihi* (ev. A. Aydoğan), İstanbul, İz yayınları, 2001, s. 164.

6 Diogenes Laertios, *nl Filozofların Yaşamları ve öğretileri* (ev. C. şentuna), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002, III 4.

7 Diogenes Laertios, *age*, III 5.

Gerçekten de Sokrates'in öğrencisinin şairlerin sözde bilgisi veya bozuk politikacıların demagojisiyle yetinmesi mümkün gibi görünmüyordu. Yine Sokrates'le tanışmadan önce doğa felsefesiyle meşgul olmuş, doğa filozoflarının eserlerini incelemenin yanında, Herakleitosçu Kratylos'un kişisel öğretiminden geçmişti. Gerçekten de onun ailesinde politik önderlik neredeyse gelenekselleşmiş bir faaliyet ya da iş haline gelmişti. Yakınlarının teşvik ve telkinlerine rağmen, politik kariyerden olduğu kadar, tragedya yazarlığı ve doğa felsefesi araştırmalarından da vazgeçmesini temin eden şey, hep aynı neden, Sokrates'le tanışması oldu. Sokrates ile tesis ettiği yakın münasebet, onu sadece doğa felsefesinin değil, fakat tragedya ve politikanın da çürük zemininden uzaklaştıran en önemli etken oldu.

O, Atina'nın gücünün ve ihtişamının dorukta olduğu döneme tanıklık edememişti; ama Perikles demokrasisinde, politik gerileme ve moral çöküntünün tohumlarını bütün açıklığıyla gözlemleme imkânı bulmuştu. Savaş bozgununun ertesindeki çöküntü yıllarını, Atina'yı bozguna götüren rüşvetçi ve beceriksiz demagogların hâkimiyetinin yarattığı yıkıma tanıklık etmişti. Makedonya kralı Philippos'un Yunan kent devletine nihai darbeyi indirdiği tarihten on yıl önce, MÖ 327 yılında ölmüştü. Buna göre, hayatının akışını değiştiren birinci olay Sokrates'le tanışmasıydı. Onun sayesinde sanat ve edebiyatla uğraşmaktan, reel siyasete girmekten vazgeçip felsefeye yönelmişti.

Onun hayatının akışını tümünden değiştiren ikinci ve çok daha dramatik olay, söz konusu koşullar altında hocasının başına gelenler oldu. Gerçekten de *Yedinci Mektup*'ta cunta idaresi sırasında Atina'nın yaşadığı tarihsel olayları anlatan Platon önce cunta üyelerinin başlangıçta beyan etmiş oldukları niyetlere sadık kalacaklarını ve devleti adalet yoluna sokacaklarını düşündüğünü söyler. Fakat sonra da diktatörlüğün sonuçlarına ve tiranların "eski dostlarından birine,

gelmiş geçmiş en âdil insana" reva gördükleri muameleye tanık olunca, ne kadar büyük bir hayal kırıklığı yaşadığını belirtmeden yapamaz.⁸ Bir süre sonra demokrasi yeniden tesis olunca, demokratik idarenin başlangıçtaki dikkati ve özeni karşısında yeniden umutlanan Platon'un son umutlarını da, Sokrates'e verilen ölüm cezasının infazı tüketmiştir. O, işte bu olayın ardından politik krize bildik reformlar yoluyla bir çözüm bulunamayacağına, hasta ve aciz devlete anayasa ya da rejim değişikliğinden ibaret bir ıslah teşebbüsünün en küçük bir yararının olamayacağına kanaat getirmişti. Çağdaş politikada mevcudiyetini tespit ettiği iki büyük kusurun, Yunan uygarlığının daha önceki dönemlerde yükselişinde etkili olan demokrasinin sonunu hazırlamasının kaçınılmaz olduğunu düşünmesine yol açmıştı. Her şeyden önce, güya bilgi kılıfı altında ortaya çıkan cehaletin demokraside uzman ve profesyonelin değil de, vasatı ve amatör olanın hâkim olmasıyla sonuçlandığını savunan Platon açısından demokrasi, Atina'da sadece cahilin hatalı yönetme hakkı anlamına geliyordu.⁹

Platon'un çağdaş politikada teşhis ettiği ikinci büyük kusur, devletin kurum ve hizmetlerinin kendi bencil çıkarlarının peşinde koşanlar tarafından doldurulmasına yol açan azgın bireycilik ruhuydu. Özel olarak oligarşinin kendine özgü yanlısını veya olumsuzluğunu ifade eden söz konusu bireycilik, ona göre, kent devletinin zengin ve fakir, tahakküm edenler ve bastırılanlar olarak ikiye bölünmesiyle sonuçlanıyordu. Toplumu ve devleti düşman kamplara bölen bu durum ve olumsuzluğun temelinde ise politikaya da sirayet eden madde veya para aşkı vardı. Demokrasiye özgü cehalet ya da amatörlük ile oligarşinin olduğu kadar demokrasinin de bir özelliği olan politik çıkarıcılık ve bireyci-

8 Platon, *Mektuplar* (çev. F. Akderin), 354b, Say Yayınları, İstanbul, 2011.

9 W. J. Korab-Karpowicz, "Plato's Political Philosophy", Internet Encyclopedia of Philosophy.

lik, onun gelecekte hedef alacağı düşmanlar olarak Platon'un bilincine, işte bu dönemde yerleşmişti.

Antik kaynakların bildirdiğine göre, Sokrates'in infazının ardından, Platon, diğer Sokratesçilerle birlikte, muhtemelen güvenlik nedeniyle, Megaralı Eukleides'in yanına sığınmıştı.¹⁰ Sonraki on iki yıl boyunca, o büyük ölçüde, Sokratik diye nitelediğimiz ilk dönem diyaloglarını yazmış ve bu arada, gözlem ve deneyim yoluyla görgüsünü arttırma ve düşüncesini derinleştirme yönünde kimi teşebbüslerde bulunarak seyahat etmiştir. Gittiği ilk yer matematik bilgisini geliştirmesine imkân sağlayan, daha sonra *Devlet*'te savuna-acağı genel veya sınıflar arası bir iş bölümü ilkesini öğrendiği "kadim harikalar diyarı" Mısır'dır.

İkinci yer ise meşhur matematikçi Theodoros ve Tarentumlu bilumum Pythagorasçılarla tanışmasını sağlayan İtalya'dır. Burada Philolaos ve ona bilim, felsefe ve politikanın ideal bir sentezine erişme yönünde önemli açılımlar sağlayan Arkhytas'la tanışan Platon, özellikle Arkhytas aracılığıyla I. Dionysos'un sarayına takdim edilir. O, muhtemelen prens üzerinde tesis edeceği nüfuzdan faydalanarak, bu dönemde önemli ölçüde oluşturmuş olduğu politik fikirlerini hayata geçirmeyi ümit etmişti. Sadece I. Dionysos ile değil, fakat prensin karısının kardeşi Dion ile kurduğu ilişkiye dayanarak, bu yönde iki ayrı girişimde bulundu. Özellikle II. Dionysos üzerinde uygulamaya çalıştığı filozof-kral tipi, mutlak bir başarısızlıkla sonuçlandı. İdealist bir ahlâkçı filozof ile hırslı bir aksiyon adamının bir araya gelmesi daha baştan imkânsız gibi görünmesine rağmen, yılmayan Platon'un bütün denemeleri başarısızlıkla karşılaştı ve en nihayetinde hayatı tehlikeye girdi. Böyle bir Sicilya seyahatinden dönüşünde, Atina ile savaş hâlindeki Aigina'da karaya çıkan filozof, burada esir alınarak, satılmak üzere köle pazarına çık-

10 Diogenes Laertios, *age*, III 6.

rılmıştı. Tam bir rastlantı eseri olarak, dostlarından birinin, bazı kaynaklara göre Elis’li Phaidon’un, bazı kaynaklara göre Pythagorosçı Arkhytas’ın fidyesini ödemesi sayesinde ancak, özgürlüğüne kavuşan Platon’un, bundan sonra bu türden tehlikelerden uzak durmaya karar verdiği, politikayla sadece teorik düzeyde ilgilenmeyi seçtiği söylenebilir.

Nitekim Arkhytas veya Phaidon’a ödemeye kalkıştığı fidye parasını onların kabul etmemesi üzerine, bu parayla meşhur Yunan kahramanı Akademos’un sığınağı ya da mezarının hemen yanı başındaki bahçeyi satın alarak Akademi’yi kurdu. Burası en azından Avrupa’nın ilk büyük eğitim ve araştırma merkezi olmuştur. Hukuki bir statü kazanabilmek için dinî bir cemaat olarak organize olan ve yıkıldığı MS 529 yılına kadar Platonculuğun merkezi olma işlevi gören okulda felsefe yaklaşım tarzı daha ziyade geometri yoluyla gerçekleşen matematiksel bir yaklaşımdı. Nitekim Bizanslı bir dil âliminin belirttiğine göre, Akademi’nin kapısına “Geometri bilmeyen buradan içeri giremez” diye yazdırmıştı. Eğitim felsefesini de politikaya tabi kılan Platon’un buradaki amacı, iyi eğitilip teçhiz edilmiş aklıyla yönetmesi gereken filozof-kralı eğitmektir. Akademi, kendisinden devlet adamları ve yasa koyucuların çıkacağı, bilim ve felsefe temelli bir politika eğitimi veren bir kurum olarak tasarlanmıştı. Gerçekten de Akademi, Helenistik dönemin sonuna kadar Yunan dünyasına hukukî ve politik bakımdan şekil vermeye çalışan en önemli merkez oldu.

Eserleri

Platon, Akademi’de geleceğin yöneticilerini, kamu görevlilerini yetiştirme amacı güderken, bu eğitimden faydalanamayanlar için birtakım felsefi eserleri diyalog tarzında kaleme alma cihetine gitmişti. Başka bir deyişle kurumda ele alınan konuların, burada öğretilen derslerin Akademi’nin kalın

duvarları içinde kaldığı yerde, Platon, dışarıdakileri de göze-tecek şekilde, felsefesinin sonraki yüzyıllara intikaline izin veren bazı popüler eserler yazma yolunu seçmişti. Aslında o, bu diyalogları Akademi'nin kuruluşundan önce ya da Sokrates'in ölümünden hemen sonra yazmaya başlamıştı. Bununla da elbette, esas olarak büyük bir haksızlığa uğradığına inandığı Sokrates'in hayatını meşrulaştırmak, onu ve fikirlerini tanıtmak amacı güdüyordu.

Platon, Akademi kurulduktan sonra da yazmaya devam etmişti. Böylelikle, ona atfedilen bazı sahte ya da sözde Platonik diyaloglar bir tarafa bırakılacak olursa, otantisiteleri veya Platon tarafından kaleme alınmış olduklarından hiçbir şekilde kuşku duyulmayan 30 kadar diyalog ortaya çıktı. Söz konusu eser ya da diyaloglar, elbette öncelikle antik dünyada okunmuştu. Sadece Yunanistan'da değil, fakat Roma dünyasında da iyi tanınan Platonik diyaloglar, Ortaçağ'a gelince, *Timaeos* istisna tutulacak olursa, Hristiyan Batı dünyasında ortadan kayboldular. Başka bir deyişle, Platon'un diyaloglarının Batı'da, uzun bir Ortaçağ boyunca varlığından haberdar olunmadı. Bu diyaloglar, öyle sanılır ki yedinci yüzyıldan itibaren bir bütün olarak İslam dünyasına geçti.¹¹ Gerçekten de Müslüman âlim ve mütercimler, bu diyalogları hem orijinal Grekçesiyle korudular, hem de önemli bir kısmını Arapçaya tercüme ettiler. Başta Fârâbî ve İbnü'n Nedim olmak üzere, İslami kaynaklar, İslam dünyasında varlığı bilinen, dolaşımında olup okunan 35 Platon diyalogunun varlığından söz ederler.¹² Diyalogların Batı'ya geçişi büyük ölçüde 12. yüzyıl Rönesans'ı sırasında olmuş, onların bir bütün olarak yeniden ele alınıp incelenmeleri, tasnif edilip Latinceye tercüme edilmeleri Rönesans hümanizmi eliyle gerçekleşmiştir.

11 T. Brickhouse-N. D. Smith, "Plato", Internet Encyclopedia of Philosophy.

12 Bkz. F. Olguner, "Batı ve İslam Kaynakları Işığında Eflatun", *Platon Felsefi Üzerine Araştırmalar* (der. A. Cevizci), Ankara, Gündoğan Yayınları, 1990, s. 23.

Platon'un eserlerinin Batı'daki ilk toplu baskısı, Latinceleştirilmiş adı Stephanus olan Henri Estienne tarafından 1578 yılında yapılmıştır. Stephanus, bu toplu basım dışında, diyalogların (rakamlarla gösterilen) her bir sayfasını (a, b, c, d ve e şeklinde beş ayrı harfle gösterilen) bölümlere ayırmıştır. Diyalogların bu şekilde sayfalanması ve bölümlenmesi, bugün Platonik eserlere yapılan göndermelerin ana temelini oluşturur.¹³

Bununla birlikte, modern diyebileceğimiz Platon okuması ve Platon yorumculuğu esas olarak 19. yüzyılda başlar. Bu dönemden itibaren, Platonik diyaloglar, çok yoğun bir analize tabi tutulmuş, onların kronolojisi oluşturulurken, eserler çeşitli ölçütler kullanılarak tasnif edilmiştir. Bu çalışmalar sırasında, Platon'un eserlerde geliştirmiş olduğu argümanlar kadar, eserlerin dili ve üslubu da yoğun bir analize tabi tutulmuştur. Söz konusu inceleme ya da analiz kapsamında, biri içsel diğeri dışsal olmak üzere, esas olarak iki ölçütün temel alındığı söylenebilir. Bunlardan dışsal ölçüt esas alındığında, denilebilir ki, antik kaynaklardan örneğin Aristoteles'ten, Numenius'tan, Sextos Emprikos'tan Platon'a yapılan atıflarla, diyaloglarda gördüğümüz, birtakım çağdaş kişi ve olaylara yapılan gönderimler, diyalogların birbirlerine yaptıkları referanslar titizlikle incelenmiştir. Yine aynı bağlamda Sokrates'in mahkûmiyeti ve ölümü, filozofun İtalya seyahatleri, Akademi'nin kuruluşu gibi, Platon'un hayatında önemli bir yer tutan değişik olaylar göz önüne alınmıştır.

Buna mukabil diyalogların incelenmesi ve tasnifi veya dönemleştirilmesi sırasında içsel ölçütler temele alındığında, ya eserlerde geliştirilen öğretiler ile bu öğretilerin gerisindeki argümanlara ya da diyalogların edebi yapısı, üslubu ve kalitesine bakılmıştır. Gerçekten de bunlardan birincisi söz konusu olduğunda, Platon yorumcuları filozofun etik,

13 T. Brickhouse-N. D. Smith, *age*.

eğitim, politika, metafizik, psikoloji, mantık, epistemoloji ve diyalektik konusundaki görüşleriyle, onun düşüncelerinin bu konularda geçirdiği değişimleri sıkı bir analize tâbi tutmuşlardır. Buna mukabil, ikincisi söz konusu olduğunda, Platon araştırmacıları, eserlerin edebî kalite ve değerini, Platon'un diyaloglarda kullandığı diyalog ve yazım tekniğini göz önüne almışlardır. Buna göre, basit bir üslup ve diyalogun sanatsal değeri yüksek olmayan yapısının, bununla çelişecek başka bir ölçüt olmadıkça, Platon'un gençlik diyaloglarını yansıttığı savunulurken, filozofun kariyerinde ilerledikçe, diyalogların yapısının, üslubunun ve kullanılan diyalog tekniğinin de geliştiği ve olgunlaştığı düşünülmüştür. Yine aynı bağlamda, Platon'un kullandığı terimler ve düşüncelerini ifade ediş tarzı, lingustik testlerle sıkı bir analize tâbi tutulmuştur. Farklı ölçütlerin ve çok ayrıntılı stilometrik ve linguistik tekniklerin kullanıldığı bu incelemeler sonucunda, Platon'un diyalogları, hemen bütün Platon yorumcuları arasında tam bir fikir birliği olacak şekilde, gençlik, olgunluk ve yaşlılık diye üç döneme ayrılır. Bu üç dönemin arasına da, biri gençlikten olgunluğa, diğeri de olgunluktan yaşlılığa geçiş olmak üzere, iki ayrı geçiş dönemi yerleştirilir.¹⁴

Buna göre, gençlik diyalogları *Sokrates'in Savunması*, *Kriton*, *Euthyphron*, *Euthydemos*, *Lakhes*, *İon*, *Protagoras*, *Kharmides*, *Gorgias*, *Küçük Hippias*, *Büyük Hippias* ve *Lysis*'ten meydana gelir. Bu diyaloglar, tarihsel olarak Sokrates'in MÖ 399 yılındaki ölümüyle Platon'un Sicilya ya da İtalya'ya 387 yılında yapmış olduğu seyahatin arasında kalan dönemde kaleme alınmışlardır.¹⁵ Bu diyalogların üçü biyografik eserler olarak da tasnif edilir.¹⁶ Söz konusu üç diyalog, sırasıyla *Euthyphron*, *Sokrates'in Savunması* ve *Kriton*'dur. Bu diyaloglar, esas olarak

14 T. Brickhouse-N. D. Smith, *age*.

15 Bkz. C. Gill, "Platonic Dialogue", *A Companion to Ancient Philosophy* (ed. by M. L. Gill-P. Pellegrin), Oxford, Blackwell Publishing, 2006, s. 140.

16 Bkz. A. Cevizci, "Önsöz", *Kriton* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 19.

Sokrates'in hayatının son aylarını, hatta günlerini bize anlatır. Bunlardan *Euthypron*'da Sokrates'e hayatına mal olacak suçlama veya mahkeme celbinin resmi makamlar tarafından nasıl tebliğ edildiği anlatılır.¹⁷ *Savunma* ise mahkemedeki Sokrates'i, onun kendisini yöneltlen ithamlar karşısında nasıl savunduğunu anlatır. Düşünce ve hukuk tarihinin muhtemelen en önemli savunmasını ortaya koyan eserden¹⁸ sonra kaleme alınmış olan *Kriton*, hapisanedeki Sokrates'i, onun ölmeden önceki son gününü betimler.¹⁹

Gençlik diyaloglarının, biçim açısından değerlendirildiklerinde, Sokrates tarafından *Savunma*'da belirtilen çürütme, sorgulama misyonu ekseninde gelişen bir erdemlilik çerçevesi içinde hayli dramatik bir yapı sergilediklerini söylemek doğru olur. Bu diyaloglar çözümsüzlükle sonuçlanan aporetik eserlerdir. Başka bir deyişle, gençlik diyalogları, Sokrates'in belirli bir ahlaki erdemle ilgili olarak başlattığı tartışma üzerinde, somut bir sonuca ulaşmadan gelişen eserler olmak durumundadır. Onlarda Platon'un gözettiği amaç, tanıdığı ve bildiği kadarıyla Sokrates'in karakterini, kişiliğini ve felsefi faaliyetini tanıtır, ölümsüzleştirmektir. Bundan dolayı gençlik diyalogları, Sokratik diyaloglar olarak geçer. Sokratik diyaloglar, esas olarak ahlaki problemleri ele alırken, özde erdemler ve erdem tanımları üzerinde yoğunlaşır. Bu erdem söz gelimi *Euthyphron*'da dindarlık, *Lakhes*'te cesaret, *Lysis*'te dostluk, *Kharmides*'te ölçülülüktür.

Platon'un eserlerinin kronolojisi veya tasnifinde, birinci dönemin gençlik ya da Sokratik diyaloglarını, gençlik döneminden olgunluk dönemine geçişi temsil eden ara diyaloglar bulunur. Geçiş diyaloglarının tarihsel olarak 387 yılı ile 380

17 Bkz. A. Cevizci, "Önsöz", *Euthyphron* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 19.

18 Bkz. A. Cevizci, "Önsöz", *Sokrates'in Savunması* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 19.

19 Bkz. A. Cevizci, "Önsöz", *Kriton* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 19.

yılları arasında kalan dönemde kaleme alınmış oldukları kabul edilir.²⁰ Söz konusu diyaloglar sırasıyla *Meneksenos*, *Menon* ve *Phaidon*'dur. Bu geçiş diyaloglarında, gençlik diyaloglarının tersine, ilk kez olarak birtakım pozitif öğretiler öne sürülür. Başka bir deyişle, bu eserlerin en önemli özelliği, onların Platon'un artık Sokrates'in görüşlerini aktarmakla yetinmeyip kendi görüşlerini oluşturma yoluna girmiş olmasını gözler önüne sermelerinden meydana gelir. Bu durumu, ilk olarak İtalya ziyaretinin hemen ertesinde yazılmış olan²¹ *Meneksenos*'ta, açıklıkla görebiliriz. Sofistlerin felsefesini ve eğitim araçlarını daha önce gençlik dönemi diyalogları olarak *Protagoras* ve *Gorgias*'ta, eleştiri dozu yüksek olmayan bir dille aktarmış olan Platon, bu eserde, Sofistlik ve Sofistlerin öğrettiği retorik sanatıyla ilgili nihai kararını vermiş olarak karşımıza çıkar. Ama çok daha önemlisi, *Menon* ve *Phaidon*'da, Platon, felsefesinin iki önemli ögesini ortaya koymaya, yani metafizik öğretisiyle epistemolojisinin ana hatlarını ifade etmeye başlar. Söz gelimi *Menon*'da, bilginin matematikte olduğu gibi, ezeli-ebedi doğruların bilgisi olduğunu, bu bilginin *a priori* bir bilgi olmak anlamında anımsamaya dayandığını dile getiren, Pythagorasçı kaynakları açık olan bir epistemolojiyle karşılaşırız.²² Burada sözü edilen "ruhun ölümsüzlüğü" meselesinin ana konusu olduğu *Phaidon*'da ise bu kez söz konusu bilginin objelerini oluşturan İdealara ilk kez olarak gönderme yapılır.²³

Olgunluk dönemi diyalogları *Devlet*, *Phaedros* ve *Kratylos* adlı diyaloglardan oluşur. Yeri epeyce tartışmalı olan diyalog, *Şölen*'dir. O, pek çok yorumcuya göre, bir geçiş eseridir;

20 Bkz. C. Gill, *age*, s. 140.

21 Bkz. A. Cevizci, "Önsöz", *Meneksenos* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 20.

22 Bkz. A. Cevizci, "Önsöz", *Menon* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 20.

23 Bkz. A. Cevizci, "Önsöz", *Euthyphron* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 27.

bununla birlikte, azımsanmayacak bir grup yorumcu veya Platon araştırmacısı da onu olgunluk dönemi eserleri arasına yerleştirir. Olgunluk dönemi eserlerinin er temel özelliği, bu diyaloglarda artık tam olarak şekillenmiş Platon'a ait bir sistemin bulunmasıdır. Bu sistemin merkezinde ise İdealar kuramı bulunur. Platon'un sistemini, temel öğretilerini ortaya koyan söz konusu olgunluk dönemi eserleri, yaklaşık olarak 380-360 yılları arasında kaleme alınmıştır.²⁴ Bu dönemin diyalogları çok daha az dramatik olup, Sokratik diyalogların eğretiliğinin ve negatif tutumunun epey uzağına düşerler. Burada da, aynen ilk dönem diyaloglarında olduğu gibi, Sokrates yine baş konuşmacı ya da tartışmacıdır.

Sokratik diyaloglarda söz konusu olan moral bilgi ve ahlaki erdem'ere dönük ilgi, olgunluk dönemi diyaloglarında da devam etmekle birlikte, Platon'un bu eserleri yazdığı sıralarda ilgisinin teknik anlamda daha soyut ve felsefi konulara kaydığı görülür. Zira bu diyaloglarda metafiziksel ve epistemolojik meselelere daha büyük bir ağırlık verilir, onlara daha güçlü bir biçimde vurgu yapılır. Gençlik diyaloglarıyla olgunluk dönemi diyalogları arasındaki en çarpıcı farklılık, İdealar kuramından oluşur. Platon bu diyaloglarda, İdealar kuramının metafiziksel, etik, epistemolojik ve mantıksal boyutlarını, antropolojisi ve politika anlayışıyla ilişki içinde gözler önüne serer. Dönemin en temel eseri, hiç kuşku yok ki *Devlet*'tir.

Platon'un diyaloglarının kronolojisinde dördüncü sırayı, Platon'un filozof ve yazar kariyerinde olgunluktan yaşlılığa geçişi temsil eden ara diyaloglar oluşturur. Bu eserlerin, tarihsel olarak MÖ 360 ile 355 yılları arasında kalan bir dönemde kaleme alındıkları sanılmaktadır. Bu diyalogların sayısı, tıpkı birinci döneminin diyalog sayısı gibi, üçtür. Söz konusu diyaloglar *Parmenides*, *Theaetetos* ve *Phaedros*'tan meydana

24 T. Brickhouse-N. D. Smith, *age*.

gelir. Bu dönemi tanımlayan, hatta dönemin diyaloglarını birleştiren en önemli husus, onlarda Platon'un ilk kez olarak sistemine, özellikle de İdealar kuramına eleştirel bir gözle bakmaya başlamış olmasıdır. Nitekim *Parmenides*'te İdealar kuramının yol açtığı güçlük ve zorluklar üzerinde yoğunlaşılır. *Theaetetos*'ta ise, algının bilgi olma iddiasını tartışırken, öyle sanılır ki, Platon bir yandan da kendine İdealar kuramı olmadan bilgi problemine bir çözüm getirip getiremeyeceğini sorar.²⁵

Platon'un yazar kariyerindeki son evreyi, yaşlılık dönemi diyalogları meydana getirir. Olgunluk dönemi diyalogları arasında *Sofist*, *Devlet Adamı*, *Timaios*, *Kritias*, *Philebos* ve *Yasalar* bulunur. Söz konusu eserler MÖ 355-347 yılları arasında kaleme alınmışlardır. Bu diyaloglarda ana Platonik öğreti, geçiş döneminin eleştirilerinin ardından nihai şekliyle sunulur. Olgunluk dönemi diyaloglarının temel eserinin *Devlet* olmasına benzer şekilde, dönemi bu kez bir üçlü olabilecek en iyi şekilde karakterize eder. Bu üçlü de *Devlet Adamı*, *Philebos* ve *Timaios*'tur. Buna göre, teleolojik dünya görüşünü hiç terk etmeden devam ettiren ve bu çerçeve içinde evrende olduğu kadar, insan ve toplumda da düzeni arayan Platon, herhangi bir varlığı iyi yapan şeyin ondaki düzen, bileşenleri arasındaki uygun ölçü ve oran olduğunu belirtmeye her üç eserde de özel bir önem atfeder.²⁶ O, bu eserlerde etik ve politika ile metafiziği, beşeri olan ile kozmik olanı eşsiz bir biçimde bir araya getirirken, aynı düzenin evrende olduğu kadar, insanda ve toplumda da olduğunu ortaya koyar. O, *Timaios*'ta bunu evren, *Philebos*'ta insan ve *Devlet Adamı*'nda toplum açısından ortaya koyar. Demek ki, yaşlılık diyaloglarıyla olgunluk diyaloglarını özellikle içerik yönünde birleştiri-

25 Platon, *Timaios* 27d-28a; F. M. Cornford, *Platon'un Bilgi Kuramı*, Metne Eşlik Eden bir Yorumla Birlikte Platon'un *Theaetetos* ve *Sofist* adlı Diyalogları (çev. A. Cevizci), Ankara, 1989, ss. 12-14.

26 Bkz. A. Cevizci, "Önsöz", *Philebos* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2013, s. 20.

ren en önemli husus budur, yani teleolojik evren görüşüdür. Farklılık ise, politika felsefesinin veya düzen olarak adalet telakkisinin bu dönemde iki diyalogla temsil edilmesinden de anlaşılacağı üzere, siyaset teorisinin biraz daha öne çıkmasından meydana gelir. Bir başka önemli farklılık, son iki dönemde, yani olgunluktan yaşlılığa geçiş evresiyle yaşlılık dönemi eserlerinde Sokrates'in rolünün azalmasından ve diyalogun, özellikle gençlik döneminde çok öne çıkan dramatik karakterinin tümünden kaybolmasından meydana gelir. Sokrates sadece *Philebos* ve *Theaetetos*'ta baş konuşmacıdır, diğer diyaloglarda Platon'un baş sözcüsü değildir, *Yasalar*'da ise hiç görünmez. Yine son dönem diyaloglarında, sonradan zoraki bir biçimde diyaloga dönüştürülmüş olduğu sanılan, uzun sunum ya da serimlerin belirleyici olmaya başladığı deneme formu ağır basar.

Ahmet Cevizci

The following information is provided for the purpose of illustrating the use of the system. It is not intended to be a complete description of the system, and it is not intended to be a substitute for the actual system. The information is provided for the purpose of illustrating the use of the system, and it is not intended to be a complete description of the system, and it is not intended to be a substitute for the actual system.

The following information is provided for the purpose of illustrating the use of the system. It is not intended to be a complete description of the system, and it is not intended to be a substitute for the actual system.

KRATYLOS

Çeviride *Plato: Cratylus. Parmenides. Greater Hippias. Lesser Hippias.* (Loeb Classical Library No. 167) künyeli çalışma temel alınmıştır. Yunanca isimlerin yazımlarında orijinalleri muhafaza edilmiş, sadece Yunanistan, Atina gibi Türkçeye yerleşmiş olan kelimeler okunuşun akıcılığını kaybetmemesi adına Türkçeleştirilerek verilmiştir.

HERMOGENES: Bak Sokrates [geliyor]! Ona da ne konu- 384
nuştüğumuzdan bahsedelim mi?

KRATYLOS: Olabilir.

HERMOGENES: Sokrates! Kratylos'a şunu sordum: Her şeyin bir doğru ismi vardır ancak bir şeyin herkesin dilin bir kısmını kullanarak çıkardığı seslerle ifade ettiği hali onun ismi değildir. Yunanlar ya da diğerleri için aynı şeyin doğru bir ismi vardır diyorsun. Bu durumda Kratylos doğru bir isim midir? Kratylos bu soruma "evet" diye yanıt veriyor. Aynı soruyu Sokrates için sorduğumda yine aynı yanıtı veriyor. Diğer insanların isimleri hakkındaki sorularıma da farklı bir yanıt vermiyor. Sonrasında da bana "Ancak senin ismin sanırım Hermogenes değil. Belki herkes sana bu isimle hitap ediyor ama senin gerçek ismin bu değil" diyor. Ona ne demek istediğini sorduğumda sanırım düşüncelerini açıkça ifade etmesi halinde onunla aynı şekilde düşünmeyeceğimden endişelenerek benimle alay ediyor. Kratylos'un bu, gökyüzünden gelen sözlerini açıklayabilecek biri var ise çok memnun olurum. Bir de isimlerin gerçeği yansıtması konusunda ne düşündüğünü çok merak ediyorum.

SOKRATES: Hipponikos'un oğlu Hermogenes! Bir atasözüne göre güzel şeylerin özünü anlamak kolay değildir. İsim konusuna da böyle bakmak gerekir. Prodikos'tan¹ elli drakhme karşılığında ders alanların

1 MÖ 465-395 yılları arasında yaşamış Keoslu düşünür.

bu sorunun yanıtını öğrenebildiklerini duysaydım, senin de bu soruya yanıt verememene şaşırırdım. Bana gelirse, ben sadece bir drakhmelik bir ders aldım, bu nedenle de sorunun yanıtını bilmiyorum. Fakat Kratylos'la ve seninle bu konuyu incelemek isterim. Öte yandan Kratylos'un, Hermogenes'in senin gerçek ismin olmadığını söylemesi bence sadece bir şaka. Belki de zengin olmamış olmana gönderme yapıyordur, dediğim bunlar incelenmesi zor konular. Kimin doğru söylediğini anlayabilmek için bir araştırma yapmak gerekir.

HERMOGENES: Bu konuda Kratylos ile epeyce konuştuk. Ayrıca başka insanlarla da konuştum. Sonuçta bir ismin doğruluğu konusunun uzlaşmadan ibaret bir şey olduğuna inanıyorum. Bir şeyin ismi doğru isimdir, o şeyin ismini değiştirsek ve ona başka bir isim versek bu da doğru olur. Örneğin kölelerimizin isimlerini değiştiriyoruz ve verdiğimiz yeni isimler de doğru oluyor. Hiçbir şeyin doğadan gelen bir ismi yoktur. Birileri o şeye isim veriyorlarsa, bu ismi o şeyin kullanımına uygun olarak ya da geleneklere göre yapıyorlardır. Eğer söylediğimin dışında başka bir doğru varsa, bunu Kratylos'tan ya da başka birinden öğrenmek isterim.

385 **SOKRATES:** Haklı olabilirsin Hermogenes! Ancak yine de konuyu inceleyelim. Bir şeyi ne diye çağırıyorsak, o şeyin ismi odur değil mi?

HERMOGENES: Evet.

SOKRATES: Kişi ya da ülke ismi fark eder mi?

HERMOGENES: Hayır, fark etmez.

SOKRATES: Peki örneğin bugün "insan" denilen şeyi "at", "at" denilen şeyi de "insan" diye çağırırsam, o şeyin ismi herkes tarafından insan diye bilinirken benim tarafımdan at diye mi bilinecek? Ya da herkesin

at olarak bildiği şey, benim için insan mı olacak? Sence böyle mi?

HERMOGENES: Evet, böyle.

SOKRATES: Tamam. Peki, sana göre [herhangi bir şeyi] doğru ve yanlış söyleme diye bir şey var mı?

HERMOGENES: Elbette.

SOKRATES: O halde kullanılan kelimeler de doğru veya yanlış olabilir.

HERMOGENES: Evet.

SOKRATES: Yani bir şeyi olduğu gibi söyleyen doğru, söylemeyen yanlış söylemiş olur.

HERMOGENES: Haklısın.

SOKRATES: Bu durumda aynı kelimeyi kullanarak hem olanı hem olmayanı söylemiş olduk.

HERMOGENES: Doğru.

SOKRATES: Peki bir kelimenin bir kısmı doğru, bir kısmı yanlış olabilir mi?

HERMOGENES: Hayır, böyle bir şey olamaz.

SOKRATES: Çok harften oluşan heceler doğru, az harften oluşanlar yanlış olabilir mi? Belki de hepsi doğru olmalıdır.

HERMOGENES: Evet, hepsi doğru olmalı.

SOKRATES: Konuşurken isimden daha küçük bir kelime kullanılabilir mi?²

HERMOGENES: Kullanılamaz.

SOKRATES: O halde doğru konuşmada geçen isim, doğru isimdir.

HERMOGENES: Kesinlikle.

SOKRATES: Sence bu doğru mu?

HERMOGENES: Tabii ki.

SOKRATES: Yanlış konuşmada geçen isim de yanlıştır.

HERMOGENES: Evet.

2 Sokrates burada, anlamlı bir parça olmasını kastediyor, bu nedenle harf ya da hece gibi kısımları dahil etmiyor.

SOKRATES: Konuşma için doğru ve yanlış sıfatlarını kullanabiliyorsak, kelime için de aynı şeyi yapabilir miyiz?

HERMOGENES: Olabilir.

SOKRATES: Bir insanın bir şeye verdiği isim, o şeyin ismiydi değil mi?

HERMOGENES: Evet.

SOKRATES: O halde bir insan bir şeye isim verdiği zaman, o şey hemen o ismi mi alır?

HERMOGENES: Sokrates! Şöyle oluyor: Herkes o nesne için kendi verdiği ismi kullanır. Bu söylediğim farklı ülkelerde olur. Örneğin Yunanların ya da diğer ülkelerden başka insanların [aynı şeye] farklı isimler verdiklerini biliyoruz.

386 **SOKRATES:** Peki Hermogenes! Nesnelerin özleri için de aynı şekilde mi düşünüyorsun? Yani her şeyin özü, kişiden kişiye farklılık gösteriyor mu? Protagoras'a göre her şeyin ölçüsü kişinin kendisidir. O, bir nesnenin kişiden kişiye farklılık göstererek farklı algılanabileceğini savunuyordu. Sen ne düşünüyorsun? Belki de nesnelerin özlerinin her zaman aynı olduğunu düşünüyorsundur.

HERMOGENES: Eskiden ne düşündüğümü tam olarak bilemezdim, o zamanlar Protagoras'ın sözlerine inanıyordum ancak artık aynı fikirde değilim.

SOKRATES: İçinde en ufacık kötülük olmayan bir insanın var olduğuna inanır mısın?

HERMOGENES: Hayır, ama her şeyiyle kötü olan insanların olduklarını da biliyorum, hem bunların sayısı epey de fazladır.

SOKRATES: Peki tamamen iyi insanların olduğuna inanıyor musun?

HERMOGENES: Çok az sayıda.

SOKRATES: Az sayıdalar ama varlar.

HERMOGENES: Evet.

SOKRATES: O halde her şeyiyle iyi olan insanlar akli başında insanlardır, her şeyiyle kötü olan insanların ise akli başında değildir. Bu konuda aynı fikirde miyiz?

HERMOGENES: Kesinlikle.

SOKRATES: Eğer Protagoras'ın³ söyledikleri doğruysa ve nesneler bize göründükleri şekildeyseler, o zaman kimilerimizin akli başındadır kimilerimizin akli başında değildir denilemez değil mi?

HERMOGENES: Elbette.

SOKRATES: Eğer akli başında olmak ve olmamak diye bir şey varsa, Protagoras'ın söyledikleri nasıl doğru olamaz? Aslında ikimizin de bu konuda aynı görüşte olduğumuz sanıyordum. Eğer iki taraf da haklıysa, biri diğerinden daha akli başında değildir.

HERMOGENES: Haklısın.

SOKRATES: O halde Euthydemos'un⁴ söylediği şekilde her şeyin herkese doğru geldiği yönündeki görüşlerine katılmıyorsun. Herkes her zaman erdemli ya da erdemsiz değilse, orada iyi ya da kötü insanlar olmaz.

HERMOGENES: Haklısın.

SOKRATES: Eğer bir şey herkes tarafından her zaman doğru kabul ediliyorsa, o şeyin bize göre değişmeyen, kendine ait bir özü olduğu bellidir. Bir nesne bizim hayal gücümüze göre değişmez, o kendi özüne göre biçim alır.

HERMOGENES: Seninle aynı düşüncedeyim.

SOKRATES: Bir nesnenin özü bu şekildeyse, onun eylemleri de aynı biçimde olmaz mı? Sonuçta eylemler onun varlığının bir işaretidir, değil mi?

387

3 MÖ 490-420 yılları arasında yaşamış Sokrates öncesi düşünür.

4 Burada sözü edilen Euthydemos, Platon'un bir başka diyaloguna da ismini veren Euthydemos ile aynı kimse değildir.

HERMOGENES: Haklısın.

SOKRATES: Bir eylem kendi doğasına uygun şekilde gerçekleşir, bizim onu nasıl gördüğümüzün önemi yoktur. Yani bir şeyi kesmek istediğimizi düşünelim, herkes o şeyi istediği araçla mı keser? Yoksa yapmamız gereken uygun araçla mı kesmektir? Birinde başarılı bir şekilde keserken, diğerinde boşa çaba harcıyorsunuzdur değil mi?

HERMOGENES: Doğru.

SOKRATES: Bir şeyi yakmak istiyorsak onu kafamıza göre bir şeyle değil, doğru aracı kullanarak yakarız değil mi? Doğru şekilde hareket etmek yakmayı sağlar, haklı mıyım?

HERMOGENES: Haklısın.

SOKRATES: Diğer şeyler için de aynı durum geçerlidir, değil mi?

HERMOGENES: Evet.

SOKRATES: Peki konuşmak bir eylem midir?

HERMOGENES: Tabii ki.

SOKRATES: Bir insan bir şey hakkında kendi fikrine göre konuştuğu zaman mı doğru söyler yoksa bir nesnede olan şeyi doğru şekilde ifade ettiği zaman mı doğru söylemiş olur? Nesnelerde olan şeyleri doğru şekilde ifade ederse doğru konuşmuş olur, eğer bunu yapmazsa bu durumda amacına ulaşamamış ve boşuna konuşmuş olacaktır, değil mi?

HERMOGENES: Evet.

SOKRATES: Bir şeye isim vermek de konuşmanın bir parçasıdır, değil mi? Yani isim verirken aynı zamanda konuşuyoruz da.

HERMOGENES: Doğru.

SOKRATES: O halde konuşmak nesnelerle ilgili bir eylemse, isim vermek de benzeri bir eylemdir.

HERMOGENES: Evet.

SOKRATES: Eylemlerin bize göre değişmediklerini ve kendi özleri olduğunu söylemiştik.

HERMOGENES: Haklısın.

SOKRATES: Sonuç olarak nesnelere isim verirken kafamıza göre değil doğalarına uygun isimler vermemiz gerekir, hem biraz önce söylediklerimizden çıkaracağımız sonuç da bu yönde. Bunu yaptığımız takdirde başarılı olma şansımız vardır.

HERMOGENES: Bence de.

SOKRATES: Peki bir şeyi keseceksek bunu bir araçla yapmamız gerekiyor, değil mi?

HERMOGENES: Evet.

SOKRATES: Bir şeyi dokuyacaksa ya da delecekse de yine çeşitli araçlara ihtiyacımız vardır, değil mi?

HERMOGENES: Tabii ki.

SOKRATES: Bir şeye isim veriyorsak bunu da bir araçla yapmamız gerekmez mi? 388

HERMOGENES: Gerekir.

SOKRATES: Bir şeyi delmek için hangi aracı kullanırsınız?

HERMOGENES: Burguyu.

SOKRATES: Peki ya dokumak için hangi aracı kullanırsınız?

HERMOGENES: Mekiği.

SOKRATES: İsimlendirme için hangi aracı kullanırsınız?

HERMOGENES: İsmi.

SOKRATES: O halde isim de bir araçtır.

HERMOGENES: Evet.

SOKRATES: Sana mekiğin nasıl bir araç olduğunu sordum dokuma yapmayı sağlayan bir araçtır derdin, değil mi?

HERMOGENES: Tabii.

SOKRATES: Peki dokuma nedir? İç içe geçmiş atkı ile ip-leri çözmemizdir, değil mi?

HERMOGENES: Doğru.

SOKRATES: Burgu ve diğer araçlar için de benzeri bir tanımlama yapabilir miyiz?

HERMOGENES: Elbette.

SOKRATES: Peki isim bir araçsa, isimlendirme yaparken ismi ne şekilde kullanırsınız? Aynı şey onun için de geçerli olur mu?

HERMOGENES: Bilmiyorum.

SOKRATES: Şu anda birlikte bir şeyleri inceleyip nesneleri doğalarına göre sınıflandırıyoruz, değil mi?

HERMOGENES: Evet.

SOKRATES: İsim, incelemede bulunmamızı sağlayan bir araçtır, onun sayesinde nesnelerin özü ifade edilir. Tıpkı mekiğin dokuma yapmayı sağlaması gibi.

HERMOGENES: Tamam.

SOKRATES: Mekik bir dokuma aracı mıdır?

HERMOGENES: Tabii ki.

SOKRATES: İyi bir dokumacının mekiği düzgün bir şekilde kullanması gerekir. Düzgün kullanmak dokumaya uygun olarak, kuralların dışına çıkmadan kullanmaktır. Aynı şekilde iyi bir araştırmacı öğretmen ifadesini de düzgün bir şekilde kullanmalıdır. Buradaki düzgün ifadesiyle kastedilen şey bunun doğru yöntemle göre bunun yapılmasıdır.

HERMOGENES: Anladım.

SOKRATES: Dokumacı mekiği kullanıyorsa, bunu kimden öğrenmiştir?

HERMOGENES: Ustasından.

SOKRATES: Peki herkes usta mıdır? Yoksa sadece işi bilen biri mi ustadır?

HERMOGENES: Sadece işi bilen biri.

SOKRATES: Burgucu aracını kullanmayı kimden öğrenmiştir?

HERMOGENES: Demirciden.

SOKRATES: Herkes demirci midir? Yoksa sadece bu işin ustaları mı demirci olarak isimlendirilirler?

HERMOGENES: Bu işin ustaları.

SOKRATES: Peki şimdi öğretmen dediğimiz insanlar kimlerdir?

HERMOGENES: Bilmiyorum.

SOKRATES: Bazı isimler veriyoruz, bu isimleri vermeme-
zi sağlayan gerekçe nedir? Bunu biliyor musun?

HERMOGENES: Hayır.

SOKRATES: Sence bu isimleri vermemizi sağlayan bir
yasa yok mudur?

HERMOGENES: Olabilir.

SOKRATES: Bir öğretmen bu isimleri kullanırken yasa
yapıcının ya da insanların işlerinden yararlanmaz
mı?

HERMOGENES: Yararlanır.

SOKRATES: Peki bu işi bilen kimse, yasa yapıcı mıdır
yoksa herkes midir?

HERMOGENES: Yasa yapıcıdır.

SOKRATES: Hermogenes! Bu durumda diyebiliriz ki her-
kes değil sadece yasa yapıcılar isim verebilirler. Yani
isim verenler aynı zamanda yasa yapıcıdırlar.

HERMOGENES: Haklı görünüyorsun.

389

SOKRATES: Şimdi yasa yapıcının isim verirken neye dik-
kat ettiğini araştıralım. Tabii ki bunu diğer örneklerle
bir arada incelemek gerekir. Örneğin mekiği yapan
usta nelere dikkat eder? Dokumayla ilgili nesnelere
dikkat etmesi gerekmez mi?

HERMOGENES: Gerekir.

SOKRATES: Usta mekiği kırarsa, yeni bir mekik yapar.
Bu durumda usta eski mekikteki biçime sadık kalır
mı yoksa yeni bir biçimde mi yapar?

HERMOGENES: Eski biçime sadık kalır.

SOKRATES: O halde buna mekiğin özü diyebiliriz.

HERMOGENES: Elbette.

SOKRATES: Ne tür bir elbise ortaya çıkarmak istersek
isteyelim yani kalın, ince, yünlü vb. her şekilde me-

kiğin biçimine sadık kalınmalıdır ancak her nesneye özgü tipi de mekiğe uygulamak gerekir, değil mi?

HERMOGENES: Doğru.

SOKRATES: Diğer araçlarda da aynı durum geçerlidir. Her nesne için doğal olarak ona özgü bir araç varsa, gerekli nesneye buna uygun şekli vermemiz gerekir. Burada kendi kafamıza göre hareket edemeyiz, nesnenin doğasına uygun hareket etmeliyiz. Örneğin nesnelere özgü burgu biçimini demire verebilmeliyiz.

HERMOGENES: Haklısın.

SOKRATES: Aynı şekilde ahşap türlerinin de doğalarına uygun bir mekik şekli vermemiz gerekir.

HERMOGENES: Doğru.

SOKRATES: Her nesne için kendine uygun bir mekik türü olduğundan söz etmiştik. Diğer nesneler için de aynı durumun geçerli olduğunu biliyoruz.

HERMOGENES: Evet.

SOKRATES: Bu durumda sevgili Hermogenes! Eğer yasa yapıcı bir şekilde nesnelere isim verdiği zaman bu isimlerin geçerliliklerini sürdürmek istiyorsa, o nesneye uygun isimler vermeli, sesleri ve heceleri doğru olarak kullanabilmelidir. Tüm yasa yapıcılar heceleri aynı şekilde kullanmayabilirler, aynı şekilde tüm demirciler de aynı amaç için aynı demiri işleyemezler. Ancak farklı demirler kullanarak aynı şekli vermeyi başarıyorlarsa, o zaman bizim için de yabancılar için de bu iyi bir araçtır, değil mi?

HERMOGENES: Çok doğru.

SOKRATES: Yasa yapıcılar burada ya da başka bir yerde ismin doğru şeklini kullanıyorlarsa her yerde iyi yasa yapıcılar olarak isimlendirilmezler mi?

HERMOGENES: Haklısın.

SOKRATES: Uygun ahşap türünün kullanılıp kullanılmadığını ve mekiğe uygun bir şekil verilip verilmedi-

ğini denetleyen kişi kimdir? Mekiği yapan usta mı yoksa onu kullanan dokumacı mı?

HERMOGENES: Sokrates! Bence onu kullanan kimsedir.

SOKRATES: Müzik aleti yapan kimsenin ürettiği şeyi kim kullanır? Aleti üreten usta işini tamamladığı zaman yaptığı şeyin iyi ya da kötü olduğunu en iyi bilen insandır, değil mi?

HERMOGENES: Doğru.

SOKRATES: Bu insan kimdir?

HERMOGENES: Müzisyen.

SOKRATES: Gemi yapan kimsenin ürettiği şeyi kim kullanır?

HERMOGENES: Gemici.

SOKRATES: Peki ya yasa yapıcının ürettiği şeyi kim kullanır? Burada da başka yerlerde de yapılan işi kullanan ve denetleyen kimsedir, değil mi?

HERMOGENES: Haklısın.

SOKRATES: Bu insan soru sorma sanatını biliyordur, değil mi?

HERMOGENES: Evet.

SOKRATES: Aynı şekilde cevap verme sanatını da biliyordur.

HERMOGENES: Tabii ki.

SOKRATES: Bu insan aynı zamanda hakikati arayan insandır, değil mi?

HERMOGENES: Elbette.

SOKRATES: O halde usta, gemi dümencisinin kullanabileceği şekilde iyi dümenler yapmak zorundadır. Eğer dümenin güzel olmasını istiyorsa, bu böyle yapılmalıdır.

HERMOGENES: Haklı gibisin.

SOKRATES: Yasa yapıcı eğer isimler ortaya çıkarmak istiyorsa, bunu gerçeği arayan insanlara uygun bir şekilde yapmalıdır, değil mi?

HERMOGENES: Evet.

SOKRATES: Hermogenes! Bu durumda bir şeye isim vermek, sıradan insanların yapabilecekleri bir şey değildir. Çünkü bu basit bir iş değil. Kratylos doğal olarak nesnelere ait isimler olduğunu, bu isim verme işini herkesin yapamayacağını, bunu yapabilecek kimselerin o doğal isimleri bilen ve heceleri bu şekilde yerleştirmesini bilen insanlar olduklarını söylerken haklıydı.

391 **HERMOGENES:** Sokrates sana karşı çıkamam! Ancak bu kadar basitçe razı olmak işi kolaylaştırmak değil midir? Bana bunu ispatlarsan sana daha da fazla inanırım!

SOKRATES: Ey kutlu Hermogenes! Ben bir şey bildiğimi iddia etmiyorum. Biraz önce söylediklerimi sanırım unuttun, bu konuda bilgili değilim, sadece seninle beraber incelemede bulunmaya çalışıyorum. Tek söylediğim daha önceden söylenenin aksine ismin doğal bir doğruluğu olduğu ve bunu her nesneye vermenin herkes tarafından becerilebilecek bir şey olmadığı.

HERMOGENES: Haklısın.

SOKRATES: O halde bu söylediğimiz şeyin doğruluğunu ayrıntılı bir şekilde konuşmak için incelemeye devam etmeliyiz.

HERMOGENES: Evet bunu yapmak isterim.

SOKRATES: Anlaştık, hadi inceleyelim.

HERMOGENES: Nasıl yapacağız?

SOKRATES: Aslında bilgili insanlara para verip, kendilerini razı ederek, onlardan eğitim almak en güzeli gibi görünüyor. Örneğin kardeşin Kallias da epeyce para verip sofistlerden bir şeyler öğrendi. Ancak senin paran yok. O halde kardeşine gidip Protagoras'ın anlattıklarını sana da anlatmasını iste.

HERMOGENES: Sokrates! Hem Protagoras'ın "Gerçek"ini⁵ unutmamı istiyorsun hem de aynı zamanda sanki sözlerinin doğru bir yanı varmış gibi ondan bir şeyler öğrenmemi istiyorsun.

SOKRATES: Peki madem Protagoras olmaz, o halde Homeros'a ve diğer şairlere bakmak gerekir.

HERMOGENES: Homeros ne zaman, ne demiş?

SOKRATES: Aslında çok yerde söylüyor ve söyledikleri arasında en önemli nokta, insanların ve tanrıların aynı şeye farklı isimler verdiğinden bahsetmesidir. İsimlerin doğruluğu hakkında anlattıklarını dinlemeye değer şeyler olarak görüyor musun? Tanrılar bir şeye isim verdikleri zaman o şeyi doğru isimlendirdiklerinden ve bunların o şeylerin doğal isimleri olduğundan eminiz, değil mi?

HERMOGENES: Seninle aynı düşüncedeyim, tanrılar bir şeye isim veriyorlarsa bu doğru isimdir. Ancak hangi tür isimlerden bahsediyorsun?

SOKRATES: Hephaistos ile birebir dövüşe giren Troya'daki nehre şöyle diyordu: "Tanrılara göre onun ismi Ksanthos, insanlara göre Skamandros⁶." Bunu biliyorsun değil mi?

HERMOGENES: Evet.

SOKRATES: Bu durumda nehre Skamandros demek yerine Ksanthos demek daha iyi değil midir? Hem şairin 392 kuş için söylediklerine bakalım: "Tanrılar ona Khalkis, insanlar ise Kymindis diyorlar." Sence insanların kuşa Khalkis demeyi öğrenmeleri gerekmez mi? Homeros'un söylediği Batieia, Myrine ya da diğer şairlerin söyledikleri diğer isimler için de aynı şey geçerli midir? Fakat tüm bunları ben de sen de açıklayamayız. Skamandros veya Astyanaks belki de daha

5 Protagoras'ın eserlerinin genel başlığı.

6 Küçük Menderes.

fazla anlayabileceğimiz isimlerdir. Homeros'un Hektor'un oğlu için verdiği isimler çok daha doğruluk payı içermektedir. Bu isimlerin nerede söylendiklerini biliyorsunuzdur.

HERMOGENES: Biliyorum.

SOKRATES: Peki Homeros onun için verilen isimlerden hangisini doğru buluyordu? Skamandros mu Astyanaks mı?

HERMOGENES: Bilmiyorum.

SOKRATES: Peki şöyle bakalım: En doğru ismi akli başında insanlar mı, akli başında olmayan insanlar mı verirler?

HERMOGENES: Tabii ki akli başında olanlar verirler.

SOKRATES: Bir ülkede akli başında olanlar daha fazla kadınlar mıdır yoksa erkekler midir?

HERMOGENES: Erkeklerdir.

SOKRATES: Hektor'un oğluna Troyalı erkekler Astyanaks diyorlardı. Bunu Homeros söylüyor, biliyorsunuz. Bu durumda çocuğa Skamandros adını verenler kadınlardır.

HERMOGENES: Haklısın.

SOKRATES: Yine Homeros, Troyalı erkeklerin kadınlardan daha akli başında olduklarını söylemişti, değil mi?

HERMOGENES: Doğru.

SOKRATES: Homeros'un gözünde de Astyanaks ismi Skamandros'a göre daha fazla tercih edilir bir isimdir, değil mi?

HERMOGENES: Evet.

SOKRATES: Peki, bunun nedenine bakalım. Ancak öncelikle şu sözlere kulak verelim: "Kenti ve yüksek surları tek başına savunuyordu." Homeros kenti kurtaran bir adamın oğlunu Astyanaks diye isimlendiriyordu.

HERMOGENES: Haklısın.

SOKRATES: Hermogenes! Neden böyle yapıyorlar? Yanıtını bilmiyorum, sen biliyor musun?

HERMOGENES: Zeus adına yemin ederim ki bilmiyorum.

SOKRATES: Peki Hektor ismini de Homeros vermedi mi? 393

HERMOGENES: Ne fark eder?

SOKRATES: Bence Hektor ve Astyanaks isimleri birbirlerine çok yakın isimler. İkisi de Yunan ismi gibi. Anaks ve Hektor gibi isimler, krallara verilen isimlerdir ve anlamları birbirlerine yakındır. Anaks "önder", hektor da "erkek" demek. Ayrıca "elinde tutmak" fiilinin anlamı da buna yakındır. Belki de Homeros'un isimler konusundaki düşüncesinin ne olduğunu tahmin ettiğimi zannederken yanılıyordur. Ne dersin?

HERMOGENES: Zeus adına yemin ederim ki doğru tahmin ediyorsun gibi görünüyor.

SOKRATES: Eğer bir hayvana yani bir at ya da arslan yavrusuna onun ismiyle hitap ediyorsan doğru söylüyorsundur. Eğer bir at, at dışında başka bir hayvanın doğmasına neden olduysa o bizi ilgilendirmez. Bahsettiğim şey soyun doğal üremesi. At, doğasına uygun şekilde bir at doğurmayıp onun yerine bir inekle çiftleşirse ortaya çıkan şey buzağıdır. Bir insan da insan dışında başka bir canlının doğmasına yol açıyorsa, doğan canlıya insan dememek gerekir. Diğer konularda da aynı durum geçerlidir, değil mi?

HERMOGENES: Evet.

SOKRATES: Peki şimdi doğru söyleyip söylemediğime bak bakalım. Biraz önce yürüttüğümüz mantığa göre, bir kraldan doğana da yine kral dememiz gerekiyor. Yani hangi heceleri kullandığımızın, hangilerini çıkarıp hangilerini eklediğimizin bir önemi

yoktur. Önemli olan tek nokta, o yeni şeyin [onun doğuran şeyin] özünün aynı olmasıdır.

HERMOGENES: Ama bunları neden anlatıyorsun?

SOKRATES: Şöyle söyleyeyim: Bildiğin gibi eta, üpsilon, omikron ve omega harflerini ayrılmış ya da sesli harfler olarak ifade ederiz. Sesli ve sessiz harfler olmak üzere harfleri ikiye ayırdığımız zaman harflere başka harfler de ekleriz. Eğer bir nesnenin değeri doğru bir şekilde ifade edilmemişse, bu değeri ifade etmemiz gerekir. Beta harfini düşünelim, ona eta, tau ya da alfa eklenirse, bu durumda yasa yapıcının istediği şekilde isimdeki değişiklik nesnenin yapısını bozmaz ya da onun dilediği şekilde olmasına engel olmaz. Senin de anlayabileceğin gibi yasa yapıcı doğru isimler vermek konusunda uzman.

HERMOGENES: Haklı görünüyorsun.

SOKRATES: Peki ya krala ne demeli? Kraldan kral, iyi şeyden iyi, güzelden güzel doğar. Aslında diğer tüm şeyler için de aynı durum geçerlidir. Herkes kendine benzeyen bir şey doğuruyor. Bunun istisnası kendinden farklı olanları doğuranlar. Ancak bunun dışında doğanların hepsi için aynı ismi vermek gerekir. Fakat farklı harfler kullanarak bu isimlerde değişiklik yapılabilir, bu durumu bilmeyen de onun ismi değişti zannedecektir. Örneğin bir hekimin kullandığı ilaçların rengi ve kokusu değiştiği, dış görüntüsü farklılaştığı zaman ilacın da farklılaştığını zannederiz. Ancak hekimler bu tür değişikliklere önem vermeksizin yararlı olacağına inandıkları ilacı verirler. Çünkü bunların aynı etkiyi yaratacağını bilirler. Bir insan isim verme bilimini biliyorsa onun için de durum aynıdır. O zaman bir harfin çıkıp çıkmadığı, yer değiştirip değiştirmediği ya da ismin tamamen farklı harflerle yazılıp yazılmadığı önemini kaybeder. Örneğin biraz

önce söylediğimiz gibi Astyanaks ve Hektor isimlerine bakalım. Bu isimlerde ortak tau harfi var ama onun dışında farklı isimler olsalar da anlamları aynı. Ya da arkhepolis ismine bakalım. Ona yakın anlamlar taşıyan polemarkhos, eupolemos ya da agis⁷ kelimelerini de düşünelim. Bir de yine benzeri anlamlar taşıyan iatrokles, akesimbrotos⁸ gibi isimler var. Bütün bu örneklerde heceler ve harflerle farklı sesler çıkararak benzeri şeyleri ifade ettiklerini göreceğiz. Bu konuda aynı fikirde miyiz yoksa sen farklı bir şey mi düşünüyorsun?

HERMOGENES. Aynı fikirdeyiz.

SOKRATES: Bu durumda doğaya uygun yetişen canlılara aynı isimleri vermemiz gerekir.

HERMOGENES: Çok doğru.

SOKRATES: Peki bir şey doğaya uygun değilse ne olacak? Örneğin hatalı doğanlar. Yani bir attan inek doğduysa ne olacak? Dindar bir insandan dinsiz biri doğarsa, o kişi yine de soyunun ismini taşır değil mi? Dinsiz bir adamdan dindar bir çocuk doğarsa, o çocuk da soyunun ismini taşır değil mi? Aslında onun durumu attan doğan bir inek gibidir.

HERMOGENES: Tabii ki.

SOKRATES: Ancak dindar adamdan doğan dinsiz adamı, ait olduğu gruba göre isimlendirmek gerekir.

HERMOGENES: Haklısın.

SOKRATES: Bu tür insanlara doğru isimler verilmelidir. Bu isimlerin theophilos ya da mnesitheos⁹ olmasının bir önemi yoktur.

7 "Polemarkhos," komutan, "eupolemos" güzel bir şekilde savaşan ve "agis" de komutan şeklinde Türkçeye çevrilebilir.

8 "Iatrokles" hekim ününe sahip olan, "akesimbrotos" ise şifacı anlamlarına gelmektedir.

9 "Theophilos" tanrısever, "mnesitheos" tanrıyı düşünen anlamlarına gelmektedir.

HERMOGENES: Haklısın.

SOKRATES: Peki Orestes ismi neden verildi? Bu tesadüfi bir durum muydu yoksa bir şair mi bu ismi verdi? Bana kalırsa doğru bir isim verilmiş. Çünkü onun ismi kabalığı, dağlılığı, yabaniliği göstermekte.

395 **HERMOGENES:** Bana da öyle geldi.

SOKRATES: Hem bunlar babasının doğasına da uygun şeyler.

HERMOGENES: Doğru.

SOKRATES: Agamemnon ismine bakalım. Bu isim sanki güçlü, inatçı bir karakteri gösteriyor. Zaten Troya önünde o kadar zaman kalmadı mı? Agamemnon ismi de direnç ve inadı bizlere göstermekte. Peki, Khrysippos'u öldüren, Thyestes'e çok kötü davranan Atreus'un hareketleri de erdemden uzak hareketler değil mi? Bu isim, belki onun karakterini açıkça ortaya çıkarmaz ama isim konusunda bilgili olanlar da bu ismin anlamını bilirler. İnatçı, huy-suz, üzücü, korkmayan gibi sıfatlar bu isme uygundur. Pelops da bu durumda kendine uygun bir isim almıştır, bu sözcük "yakını gören" anlamına gelmekte.

HERMOGENES: Bunu anlamadım.

SOKRATES: Myrtilos öldüğünde kendi soyunun başına gelecekleri tahmin edememişti ya da anlamamıştı. O, sadece yakında olup bitecek olanları anlayabiliyordu, bu nedenle de Hippodameia ile evlenmek için elinden geleni yaptı. Öte yandan Tantalos hakkında söylenenler doğruysa, herkes onun ismini doğru ve yerinde olarak kullanıyor.

HERMOGENES: Nasıl?

SOKRATES: Yaşadığı zaman karşılaştığı korkunç olaylar neticesinde ülkesi mahvoldu. Ölümünden sonra yeraltında kafasının üstünde bulunan taş onun is-

mine ne kadar da uygun! Aslında bu isim duyulduğu zaman insanların ona, “en fazla acı çeken adam” demek istedikleri ve bunun yerine de Tantalos dedikleri belli. Evet, onun ismi buradan geliyor. Yine onun babası olarak bilinen Zeus’un ismini de açıklayabiliriz. Fakat bunu yapmak kolay değil. Zeus isminde kendine has bir durum var. İki ayrı anlamı, zaman zaman birini zaman zaman da diğerini kullanarak birleştiriyoruz. Bu isimler Zena ve Dia’dır. İki parça birlikte kullanıldığı zaman bize tanrıyı tanıtır, zaten bir ismin işlevi de budur. Biz insanlar ve diğer her canlı için tanrı evrenin kralıdır ve başka bir yaşam nedeni de yoktur. Bu tanrı, doğa olarak isimlendirilir, onun sayesinde canlılar yaşamayı başarırlar. Daha önceden söylediğimi tekrarlayayım: Bu isim Zena ve Dia olarak iki kısma ayrılır. Ona Kronos oğlu demek sanki biraz saygısızca bir yaklaşımdır ancak onun diğerlerinden daha fazla akla sahip olduğu bilinen bir şeydir. Kronos aydınlık, ferahlatıcı gibi anlamlar taşır, bu isim de bir çocuğu değil, aklının ne kadar üst seviyede olduğunu ispatlayan bir şeydir. İnanişâ göre Kronos, Uranos’un oğludur. Ayrıca üzerimizdeki gökyüzünü izleme anlamına gelen urania ifadesi de göksel bir iyidir. Urania üzerimizdeki gören anlamına gelmektedir. Hermogenes! Gökyüzü konusuyla ilgilenenler onun isminin bu tür bir görüşü ifade ettiğini ve gökyüzüne verilen ismin ne derece doğru olduğunu söylerler. Hesiodos’un *Tanrıların Doğuşu*’nu¹⁰ tam olarak hatırlamıyorum. Hatırlasaydım o zaman şu an bana nereden geldiğini bilmediğim bu bilgeliğin ne ka-

10 MÖ 8. ve 7. yüzyıllarda yaşadığı düşünülen Hesiodos’un *Tanrıların Doğuşu* isimli eseri tanrıların doğumları ile ilgili efsaneleri ve tanrı soyları arasındaki mücadeleleri anlatmaktadır.

dar uzun süre devam edeceğini ve bundan sonrasında ne yapmam gerektiğini bilirdim. Böylece sürekli olarak anlatmaya devam ederdim.

HERMOGENES: Sokrates! Aslında sanki bir kâhinin aklına aniden gelen bir şeyleri söylemesine benziyor gibi senin durumun.

SOKRATES: Doğru Hermogenes! Aslında bilgeliğimi Prospaltoslu Euthyphron'dan alıyorum. Sabaha karşı onunla birlikteydim ve sözlerinden çok etkilendim. Sözleri kulaklarımı sadece kutsal bilgelikle doldurmadı aynı zamanda ruhumu da sardı. Bence hazır bu duygu üzerimdeyken isimleri konuşmaya devam edelim. Hem bu konuda aynı fikre sahip olursak, yarın öbür gün bir rahip, sofist ya da bunlara benzer, arıtma konusunda bilgili birini buluruz ve şu bilgelikten kurtuluruz.

397 [397] **HERMOGENES:** Anlaştık. İsimlerle ilgili söylenmeyen tüm şeyleri dinlemeye hazırım.

SOKRATES: Tamam. İsimler konusunda genel olarak konuşmaya çalışıyoruz, bu isimlerin laf olsun diye ortaya çıkmadıklarını ispatlamak için öncelikle konuşmamıza nereden başlamamız gerekir? Kişilerin ya da kahramanların isimleri konusunda hata yapabiliriz. Çünkü bu isimler atalarımızın anlattıklarına göre verilmişlerdir, hem çoğu zaman bunlar sadece bir isteği ifade ederler. Örneğin Eutykhides, Sosias ya da Thephilos gibi isimler. Bu türden isimlerden söz etmeyelim. Bunun yerine ölümsüzlerin doğaları, doğru isimlerin verilmesine çok daha uygun gibi görünüyor. Evet, bu isimler çok daha doğrudur, belki de bunun nedeni onlara bu isimlerin insanlar tarafından değil de tanrılar tarafından verilmesinden kaynaklanmaktadır.

HERMOGENES: Sokrates! Haklı görünüyorsun.

SOKRATES: O halde öncelikle tanrılardan konuşmaya başlayalım. Her şeyden evvel tanrıların isimlerinin nasıl da doğru olduklarını inceleyelim.

HERMOGENES: Anlaştık.

SOKRATES: Bana kalırsa Yunanistan'da eskiden yaşayanlar, yabancıların tanrılar olan güneş, ay, yıldızlar ve diğer şeylere tapıyorlardı. Bunların sürekli hareket ettiklerini görerek "koşmak" fiilinden "tanrı" kelimesini türettiler.¹¹ Onlardan sonra gelenler de bu isimleri miras aldılar. Sence söylediğim şey doğru olabilir mi?

HERMOGENES: Olabilir.

SOKRATES: Peki sırada ne var? Bilge insanlara ya da kahramanlara ne dersin?

HERMOGENES: Bilge insanlara bakalım.

SOKRATES: Hermogenes bu isimden ne anladığımı söyleyeyim, sen de bana hak verip vermediğini söyle.

HERMOGENES: Tamam.

SOKRATES: Hesiodos bilge insanların kimler olduklarını düşünüyordu?

HERMOGENES: Bilmiyorum.

SOKRATES: Peki, ilk insan soyunun altından [altın soy] olduğunu biliyor musun?

HERMOGENES: Evet.

SOKRATES: Hesiodos onlar için şöyle diyordu: "Kader bu soyun üzerine geldiği zaman yeryüzünün kutsal bilgeleri ismini aldılar." Bu iyi ve hayırsever insanlar, ölümlülerin koruyucularıdır. 398

HERMOGENES: Başka?

SOKRATES: Aslında bana kalırsa onun altın soyundan kastettiği şey, gerçek anlamda altın bir soy değil de o insanların iyi ve güzel insanlar olmalarıdır. Zaten

11 Yunancada "theos" tanrı, "thein" ise "koşmak" anlamlarına gelmektedir.

bize de demir soy diyor. Bu da söylediğimin doğruluğunu gösterir.

HERMOGENES: Haklısın.

SOKRATES: Sence bugün yaşayanların arasında iyi bir insan varsa, [Hesiodos] onu da altın soyundan kabul eder miydi?

HERMOGENES: Sanırım evet.

SOKRATES: Peki iyi insanlar aynı zamanda bilge insanlar değiller mi?

HERMOGENES: Evet.

SOKRATES: Aslında bu insanlar, bilgili insanlar ve bilge oldukları için de dahi olarak isimlendiriliyorlar. Bu kelime de "daimon"dan¹² gelir. Çok uzun zamandır onlara bu şekilde hitap ediliyor. Şairler iyi insanların ölümlerinden sonra yukarılara çıktıklarını ve onların bilge insanlar olduklarını söylerken haklılar. İşte bundan dolayı da ister yaşarken ister öldükten sonra [onlar için] bilge isminin kullanılması doğru olur.

HERMOGENES: Sokrates! Ben de aynı fikirdeyim, peki ya kahramanlara ne dersin?

SOKRATES: Bunu açıklamak da kolay. İsimde sadece küçük bir değişiklik olmuş. Daha önce yaşanmış bir sevginin sonucunda oluşan bir doğuma işaret ediyor.

HERMOGENES: Nasıl? Anlamadım!

SOKRATES: Kahramanlar yarı tanrılar değil midir?

HERMOGENES: Evet ama ne demek istiyorsun?

SOKRATES: Kahramanlar, tanrıların bir kadına ya da tanrıçaların bir erkeğe olan aşkları sonucunda doğmuşlardır. Eski Attika dilinde sevgi kelimesinin kahramanların doğumlarına yönelik olarak birazcık değiştiğini göreceğiz. Kahramanlar bilgin, muhte-

12 "Daimon" kelimesi Yunancada insanları yöneten üstün varlıklar anlamına geldiği gibi, "vicdan" anlamında da kullanılmaktadır.

şem, iyi, soru sorma ve konuşma konusunda maharetli insanlardır ve tüm bu kelimeler aynı köktendir. Evet, Attika dilinde kahramanlar, usta ve sorgulayıcı insanlardır ve onların soyundan gelenler de doğal olarak sorgucu ve sofist olurlar. Fakat zor olan şey, bu ismin nereden geldiği değil, "insan" isminin nereden kaynaklandığıdır. Bu ismin kaynağını biliyor musun?

HERMOGENES: Hayır. Zaten bilseydim bunlardan bahsetmiyorduk ama sen bunu nasıl açıklayacağını benden daha iyi biliyorsun.

SOKRATES: Sanırım böyle demenin nedeni Euthyphron.

HERMOGENES: Haklısın.

SOKRATES: Aslında böyle düşünmekte haklısın. Çünkü 399
aklıma bazı şeyler geldi, hem bunlara dikkat etmezsem bugünün sonunda bir bilgin olacağım. İsimler konusunda bilmen gereken bir şeyi anlatıyorum, beni iyi dinle. Bir kelime oluşturduğumuzda, dilediğimiz harfi koyup dilediğimiz harfi çıkarıyoruz ya da vurguyu değiştiriyoruz. Örneğin "Zeus'u seven" sıfatından yani "dii philos" ifadesinden bir isim yaratmak istersek, bir iota çıkarıp yerine kalın heceli koyuyoruz. Bazen de bunun tam tersini yaptığımız oluyor.

HERMOGENES: Evet.

SOKRATES: Kişi isimlerinde de buna benzer bir durum olur. Bir harfin çıkması, sıfatı isme çevirir, yani "a" çıkar ve yerine son hece kalınlaşır.

HERMOGENES: Anlamadım.

SOKRATES: Antropos¹³ ismi sadece yakınındaki canlıları görebilen, gördüğünden farklı bir şey düşüneyemeyen hayvanların ifade ettiğinden farklı bir anlam ifade

13 İnsan.

eder. Antropos ismi onoma'dan gelmektedir. Onoma, "düşünme becerisini diğer şeyler için uygulamayı başaran" anlamını taşır. Antropos ve onoma arasındaki fark budur. Bu nedenle insan ismi hayvanlardan farkı göstermek için antropos'tur. İnsanlar gördükleri şeyi incelerler.

HERMOGENES: Başka neler var? Bu konuda söyleyeceğin diğer şeyleri de çok merak ediyorum.

SOKRATES: Tamam.

HERMOGENES: Bu konuda bir soru daha var, zaten bu da diğerlerine bağlı. İnsanlar bedenden ve ruhtan oluşmuyorlar mı?

SOKRATES: Evet.

HERMOGENES: O halde diğerlerine yaptığımız şeyi bu kelimelere de yapalım.

SOKRATES: Yani ruh kelimesinin de doğru bir şekilde kullanılıp kullanılmadığını mı inceleyelim?

HERMOGENES: Evet.

SOKRATES: Bu konuda bir açıklama yapmam gerekiyorsa şunları söyledim: Ruh bedenın eşidir ve onun var olma nedenidir. Bedene yaşam veren, onun nefes almasını sağlayan şey ruhtur. Bu ortadan kalktığında beden de ölecektir. İşte bu nedenle ona ruh diyoruz. Belki de söylediklerim yeterli değildir. İstersen Euthyphron'un beğeneceği türden bir şeyler de söyleyeyim. Çünkü ilk söylediğim ona yetmeyecektir. Bakalım bu ikinci açıklamamı beğenecek misin.

HERMOGENES: Bekliyorum.

SOKRATES: Bedenin var olmasını sağlayan şey ruh değil midir?

HERMOGENES: Tabii ki.

SOKRATES: Peki ya diğer şeylerin doğasında ne var? Anaksagoras¹⁴ diğer şeyleri bir arada tutan, düzenleyen başka bir ruh daha olduğuna inanıyordu, sen de aynı fikirde misin?

HERMOGENES: Evet.

SOKRATES: O halde “doğayı tutan”¹⁵ ifadesine ruh denilmesinde garipsenecek bir şey yok. Tabii ki sırf hoş olması için de bu isim verilebilir.

HERMOGENES: Kabul etmeliyim ki bu açıklama diğerinden daha güzel ve yeterli.

SOKRATES: Haklısın, hem ismin bu şekli de komik oluyor.

HERMOGENES: Peki ya diğerine ne dersin?

SOKRATES: Hangisi? Beden mi?

HERMOGENES: Evet.

SOKRATES: Aslında beden ismi benim gözümde de karmaşık bir isim, ancak bazı noktalar değiştirilirse durum netleşebilir. Bazılarına göre beden ruhun mezarıdır, bedenın mezarda durduğuna inanırlar. Öte yandan ruh kelimesi kastettiği şeyi bedenle birlikte ifade ettiği için bu ismi alır. Ona bu ismi, bedenın bir hapishane olduğuna inanan ve hatalarının bedelini bu şekilde ödediklerine inanan orphikçiler koymuştur. Çünkü hataların bedelini ruh ödemektedir, beden bir hapishanedir ve bu da ruhun korunabildiği duvarla çevrili bir alan gibidir. Beden de ruhun hapishanesidir, zaten isim de bunu bize gösterir. Öte yandan cezası bitene kadar beden burada kalır. Evet, bu sonuca varmak için isimde herhangi bir değişiklik bile yapmamıza gerek yoktur.

14 MÖ 510-428 yılları arasında yaşamış Klazomenai doğumlu Sokrates öncesi düşünür.

15 Yunancada “doğa” kelimesi “physis”, “tutmak” fiili ise “ekhein” olarak ifade edilir. “Ruh” kelimesi ise bu kelimenin birleşmesiyle oluşmuştur.

HERMOGENES: Sokrates! Söylediklerin benim için yeterli. Öte yandan Zeus isminde olduğu gibi diğer tanrı isimleriyle ilgili de onların doğru isimler olduğunu gösteren açıklamalar yapacak mısın?

SOKRATES: Zeus aşkına Hermogenes! Bizim gibi aklını kullanan insanların her zaman diğer hepsinden daha iyi olan yöntemi kullanmaları gerekir. Tanrıların ve insanların kendilerine ne isim verdiklerini bilmediğimizi söylüyoruz. Öte yandan tanrıların gerçek isimler kullandıklarını da biliyoruz. İkinci isimler ise sanki seslenişe benzerler. Bizler daha iyi olanı bilmiyoruz, bundan dolayı tanrılar hangi isimlerle anılmaktan hoşlanırlarsa, onlara o ismi veririz. Şimdi tanrılara saygımızı gösterdikten sonra tanrıları tanıyamayacağımızı düşünüp sadece insanları tanıyacağımız gerçeğinden yola çıkarak insanların tanrılara hangi mantıkla isimler verdiklerine bakabiliriz. Böylece tanrıları da kızdırmamış oluruz.

HERMOGENES: Anlaştık, söylediğin gibi yapalım Sokrates.

SOKRATES. Geleneklere uygun davranacaksak önce Hestia'yı konuşalım, ne dersin?

HERMOGENES: Olur.

SOKRATES: Sence ona Hestia diyen kimse hangi akla göre hareket etti?

HERMOGENES: Zeus adına yemin ederim ki buna yanıt vermek kolay değildir.

SOKRATES: Sevgili Hermogenes! Bence bu isimleri veren insanlar öylesine sıradan anlayışlara sahip insanlar değillerdi, bu insanlar çok yüksek düzeyde bir anlayışa sahiptiler.

HERMOGENES: Anlamadım.

SOKRATES: İsimlerine baktığımda onların yüksek bir anlayışları olduğunu düşünüyorum. Bu isimlerle Attika dilinin dışındaki isimler ve anlamları incelendiği

zaman neyin kastedildiğini kolayca anlayabiliyorum. Örneğin "oluş" kelimesi "ousia" ya da "essia" şeklinde ifade edilmektedir. Yabancılar "ousia" derler. Bazılarına göre bu kelime "osia"dır. Bu isimlerden yola çıkarak şeylerin özüne, "Hestia" denmesi doğaldır. Hem "Hestia" ile bir tür var oluşa katılmayı vurgularız, bu durumda "Hestia" isminin kullanımı doğru olacaktır. Önceleri ise "essia" kelimesi "ousia" yerine kullanılırdı. Öte yandan kurbanlar üzerinden düşünürsek, "Hestia" adını verenlerin şu mantıkla hareket ettiklerini görebiliriz: İnsanlar diğer tüm tanrılar arasında öncelikle diğer şeylerin özü olduğuna inandıkları "Hestia" için kurbanlar kestiler. Herakletios her şeyin sürekli hareket halinde olduğuna inanıyordu. "Osia" ismini kullananlar da aynı görüştedirler. Bu insanlar şeylerin nedeni ve yöneticisi olarak hareket ettiren anlamına gelen "osia" kelimesini kullandılar. Neyse konu hakkında hiçbir şey bilmeyenler için bu söylediklerimiz yeterli. "Hestia"dan sonra sıra Rhea'da ve Kronos'ta olmalı. Aslında Kronos ismine daha önce bakmıştık ancak çok da önemli bir şey söylememiştik.

HERMOGENES: Sokrates! Şimdi ne söyleyeceksin?

SOKRATES: Aslında kafamda bir sürü önemli düşünce belirdi.

HERMOGENES: Neymiş onlar?

SOKRATES: Belki de kulağa komik gelebilir ama gerçeklik payları da var.

HERMOGENES: Gerçeklik payı olanlar neler?

SOKRATES: Emin ol ki doğru söylüyorum. Herakleitos'un¹⁶ sözlerinin Kronos ve Rhea kadar eski, Homeros kadar da bilge olduklarını sanıyorum.

16 MÖ 535-475 yılları arasında yaşamış Ephesos doğumlu düşünür.

HERMOGENES: Söylediğini tam anlamadım.

SOKRATES: Herakleitos her şeyin hareket halinde olduğunu söylerken, örnek olarak şeyleri nehrin akışına benzetiyor ve bir nehirde iki defa yıkanılmaz diyor-
du değil mi?

HERMOGENES: Doğru.

SOKRATES: Tanrıların atalarına Kronos ve Rhea isimlerini verenler, sence Herakleitos'tan farklı mı düşünüyorlardı? Sence hareket halinde olmayı ifade eden isimler tesadüf mü? Homeros şöyle diyordu, "Okeanos tanrıların babası, Tethys annesidir." Hesiodos ve Orpheus¹⁷ da aynı fikirdeymiş gibi görünüyorlar: "Okeanos ilk güzel akıntısında öz annesinden doğan kardeşi Tethys ile evlendi." Belki hikâyelerde çeşitli farklılıklar var ama hepsi de Herakleitos'a paralel şeyler söylüyorlar.

HERMOGENES: Tamam haklısın ama Tethys ne demek?

SOKRATES: Tethys ismi, iki ismin birleşmesinden doğmuştur. Bu iki isim süzülen ve sızan anlamlarına gelir.¹⁸ Bu da bir şekilde kaynağı ifade etmektedir.

HERMOGENES: Sokrates! Bu açıklamayı beğendim.

SOKRATES: Bence de güzel. Şimdi hangi tanrı var? Sanırım Zeus'u daha önceden söylemiştik.

HERMOGENES: Doğru.

SOKRATES: Sırada onların kardeşleri olan Poseidon ve Pluton var.

HERMOGENES: Tamam.

SOKRATES: Poseidon ismini ona veren kimse, sanırım tanrı o dünyada yürürken deniz tarafından engellen-
diği ve daha ilerilere gitmesine engel olduğu için ona bu ismi vermiştir. Ayakların birbirine dolaşması anla-

17 Yunan mitolojisinde Orphik sırların kurucusu olarak kabul edilen müzisyen ve şair.

18 Yani "diattomenon" ve "ethoumenon" kelimeleri.

mına gelen “posidesmon” kelimesinden zamanla Poseidon ismi türemiştir. E harfi sadece ismin güzel bir hal alması için eklenmişti, burası açık. Belki de durum böyle değildir. Önceleri sigma yerine iki lambda eklendi ve tanrının çok şey bildiği anlamına gelen “poloidos” kelimesi türetildi. Hatta birer “phi” ve “delta” eklenerek “seion” kelimesi de türetilmiş olabilir, bu da elbette “sarsmak” anlamına gelen “selein” kelimesinden türemiştir. Pluton ismi ise zenginlik kelimesinden yani “ploutos”tan gelir. Bu da toprağın altından zenginlikleri yukarıya çıkarmak anlamındadır. Çoğu insan Hades’in görünmez olduğu düşüncesinden çekinerek, ona Pluton demiş olmalıdır.

403

HERMOGENES: Peki Sokrates! Sen bu konuda neler düşünüyorsun?

SOKRATES: Bana kalırsa insanlar, tanrının görevinden korkuyorlardı. Ancak ondan boşuna çekiniyorlardı. Bu korkunun temelinde, ölümden sonra bu tanrıyla karşılaşılacağı inancı yatıyordu. Ruh bedenden ayrıldığı zaman oraya gidiyor ve insanlar bundan korkuyorlar. Aslında her şey bir yere doğru hareket eder, tanrının gücü de bu ismi ispatlar.

HERMOGENES: Anlamadım.

SOKRATES: Şöyle anlatayım: Bir yerde oturuyorsan oturma nedenin istek midir yoksa ihtiyaç mıdır? Ya da bu iki düşünceden hangisi daha güçlüdür?

HERMOGENES: İstek.

SOKRATES: Sence ölümden sonraki yaşamda Hades insanları zorla orada tutsaydı bir şekilde bir yolunu bulup kaçmazlar mıydı?

HERMOGENES: Tabii ki kaçarlardı.

SOKRATES: O halde Hades insanları burada kendi istekleriyle tutuyor. Bu, sadece ihtiyaçla yapılabilecek bir şey değil.

HERMOGENES: Haklı görünüyorsun.

SOKRATES: Hem çok sayıda istek türü vardır, değil mi?

HERMOGENES: Evet.

SOKRATES: Bu durumda insanları burada tutmak için en güçlü istekten yararlanıyor olsa gerek.

HERMOGENES: Doğru.

SOKRATES: Eğer bir canlı diğerleriyle bir arada olduğunda daha iyi durumda olacaksa, bu tür bir istekten daha güçlüsü olabilir mi?

HERMOGENES: Zeus adına yemin ederim ki hayır.

SOKRATES: Hermogenes! Eğer söylediğimiz doğruysa Hades'te olanların bulundukları yeri bırakıp geri dönmek istemediklerini, sadece Sirenlerin değil herkesin orayı daha fazla beğendiğini söylememiz gerekir. Hades'in onlara anlattıkları da muhtemelen çok güzel şeyler. Bana sorarsan tanrı muhteşem bir sofisttir, yanındakiler için eşi bulunmaz bir yardımcıdır. Buradakiler için bile öyledir, ayrıca öyle büyük zenginliklere sahiptir ki bu nedenle ona Pluton ismi verilmiştir. Peki, şu söyleyeceklerim bilgiye âşık birinin düşünebileceği şeyler değil mi? İnsanlar yaşadığı sürece onlarla aynı yerde yaşamak istememesi, beden tüm kötülüklerden kurtulduğu zaman onların aralarına karışması, insanların elinden tutmak istemesi fakat kendilerini bedenlerinin hazlarına kapırdıklarında babası Kronos'un ünlü zincirleriyle onları bağlamaya çalışması ve bunun için en uygun bağın da erdem olduğuna inanmasına ne dersin?

HERMOGENES: Sokrates! Sanırım haklısın.

SOKRATES: Hades ismiyse görünmezlik kelimesinden değil güzel şeyleri bilme kelimesinden gelir.¹⁹ Yasa yapıcının ona Hades ismini vermesinin nedeni budur.

¹⁹ Yani "aeides" kelimesinden değil "eidenai" kelimesinden gelir.

HERMOGENES: Peki Demeter, Hera, Athena, Apollon, Hephaistos ve Ares gibi tanrıların isimleri için ne dersin?

SOKRATES: Demeter isminin anlamı onun bize verilecek yiyecekleri bir anne gibi sunmasından gelmektedir.²⁰ Hera isminin anlamı sevimli demektir, zaten Zeus da ona âşık olup evlenmişti. Belki de yasa yapıcının göksel olaylara ilgisi vardı ve kelimenin başını ve sonunu değiştirerek bu ismi ortaya çıkardı. Yani hava anlamına gelen "aer" isminden Hera'yı türetti. İsmi birkaç defa tekrarlırsam bu düşünceyi sen de kabul edeceksindir. Apollon gibi Pherrephatta ismi de çoğu insanın bilgisizlikleri nedeniyle korktukları bir isimdir. İsmi değiştirerek öldürme anlamına gelen Persephone'ye çeviriyorlar. Bundan dolayı da onu korkutucu buluyorlar. İsim, tanrının bilgeliğine işaret etmektedir. Nesneler hareket halindedirler, bu nesneleri takip edebilmek, izleyebilmek ve dokunabilmek bilgeliğin bir işaretidir. Evet, hareket halindeki nesnelere dokunabiliyor durumda olmak tanrıçaya, Pherrephatta veya benzeri bir isim verilmesini mantıklı kılmaktadır. Hades'in kendisi de bilgeydi ve onun bilge bir tanrıçanın yanında olması olağan bir durumdur. Öte yandan ismin kulağa hoş gelmesi de önemli. Bu nedenle isimde değişiklik yaparak Pherrephatta diyorlar. Bahsettiğim şeyler Apollon için de geçerli. Yine çoğu insan bu ismin sanki korkutucu bir anlamı varmış gibi algılıyor. Söylediğim şeyler senin de ilgini çekmiş miydi?

HERMOGENES: Tabii çekmişti.

SOKRATES: Bence bir Tanrıya verilen isimle o tanrının görevi arasında bir uyum var.

²⁰ İsimdeki "meter" ifadesi "anne" anlamına gelmektedir.

HERMOEGENES: Anlamadım.

405

SOKRATES: Şöyle anlatmaya çalışayım. Bir isim düşünelim, o ismin tanrının dört özelliğini birden içermesi normalde olanaksızdır. İsim müzik, kâhinlik, hekimlik ve avcılığı açıklıyor. Evet, hepsi birden var.

HERMOGENES: Bu konuyu açıklamalısın. Daha önceden duyulmamış, benzeri olmayan bir tanımlama.

SOKRATES: Müzik konusunda aslında tam anlamıyla uyumlu dememiz daha doğru olacak. Peki, hekimlik ya da kehanet yoluyla arıtma yöntemleri dediğimiz şey, bu işlerle ilgilenenlerin yaptıkları tütsüler, ilaçlar, yıkamalar, kaplıcaya gitmeler, büyüler ya da su serpmeler aslında bir insanın kendi bedeniyle bu gücü arıtması değil midir?

HERMOGENES: Çok haklısın.

SOKRATES. Yani böyle bir tanrı insanı kötülüklerden kurtaran, arındıran bir tanrı olmalıdır değil mi?

HERMOGENES: Kesinlikle doğru.

SOKRATES: O halde kurtarma ve arıtma dışında, bir de kötülüklerden arındırıyorsa Apollon isminin verilmesi doğaldır. Yine bakıcılık anlamına gelen "aplo-un" kelimesinin kullanımı da doğrudur. Bu ikisi aynı şey olduklarından dolayı ona Thesselia'da verilen isim doğrudur. Thesselialılar ona "Aploun" derler. Yay konusunda usta olduğu için her zaman isabetli atış yapandır. Gelelim müzik konusuna: "Akolout-hos" ve "akoitis" kelimelerinde olduğu gibi çoğu zaman alpha harfi, beraber, birlikte gibi anlamlara sahiptir. Burada kastedilen şey gökyüzündeki hareketler ve dönüşlerdir. Nasıl ki gökyüzündeki cisimlerin hareketleri birlikte gerçekleşiyorsa, aynı şekilde müzikte ses verme anlamına gelen uyum da birlikte yapıldığında ortaya çıkmaktadır. İnsanlar ve tanrılar arasındaki uyumu koruyan da bu tanrı-

dır. Homu yerine alpha getirirsek, yoldaş ve karı-koca kelimelerinde²¹ olduğu gibi Appolon ismi gelir. İkinci lambdanın nedeni ise öldürecek anlamına gelmemesidir.²² İsmi anlamını bilmeyen birtakım insanlar bile halen bu ismin korkunç bir anlam taşıdığından endişelenerek korkuyorlar. Aslında biraz önce söylediğim gibi, bu isim tanrının bütün işlerini kapsar. Sade, saldıran, arındıran, birlikte hareket ettiren gibi anlamlara sahiptir. Yine müzik ismi de istemek ve bilgiye ve araştırmaya duyulan merak-tan kaynaklanmaktadır. Leto isminin verilmesinin nedeni, tanrıçanın kendisine yapılan istekleri reddetmemesinden ve iyi biri olmasından kaynaklanır. Belki de bunu sanki bir yabancıya anlatır gibi anlatmak gerekir. Çoğu insan ona Letho diye sesleniyor. Bu ismin nedeni, hoş ve yumuşak olmasıdır. Artemis ismi bekâreti ve el değmemişliği gösterir. İsmi veren tanrı, onun erdemi bilen anlamında bir isim taşımasını istemiştir. Aynı zamanda kendisinin bir erkek tarafından hamile bırakılmaması, erkekleri istememesi de amaçlanmıştır. Evet, tanrıçaya bu ismi verenin buna benzer amaçları vardır.

HERMOGENES: Dionysos ve Aphrodite için ne dersin?

SOKRATES: Hipponikos'un oğlu, ne kadar zor sorular soruyorsun böyle! İsimlerin verilmelerinin hem gerçek nedenleri var hem de biraz espri de yapılmış. Gerçek kısımlarını başkalarından öğrenirsin. Fakat esprili kısımları sana anlatabilirim, hem tanrılar da bundan hoşlanırlar. Dionysos'un ismi şarap veren anlamına gelir. Şarap içen çoğu insan aklını kaybeder, ancak kaybettiğinin farkında değildir. Bu nedenle de Dionysos'a akılsızlık etmeyen anlamına gelen

21 "Akolouthos" ve "akoitis" kelimeleri.

22 Yani "apolon" kelimesi.

“oionous” denilir. Aphrodite isminin açıklamasını ise Hesiodos zaten yapıyordu. Ona göre bu ismin verilme nedeni köpükten doğmasıydı. Ben de aynı düşünceyedeyim.

HERMOGENES: Sokrates! Sen bir Atinalısın. Athena, Ares ve Hephaistos’tan da bahsetmelisin.

SOKRATES: Tabii ki.

HERMOGENES: Evet.

SOKRATES: Athena’nın diğer isminin verilme nedenini açıklamak kolay.

HERMOGENES: Hangi isminin?

SOKRATES: Diğer ismi Pallas değil mi?

HERMOGENES: Evet, haklısın.

SOKRATES: Bu ismin silahla ilgili bir kelime oyunundan kaynaklandığını söylemem yanlış olmayacaktır. Kelime, yerdeki bir şeyi havaya kaldırmak ya da silahla dans etmek anlamlarına gelen “pallein” kelimesinden gelir.

HERMOGENES: Ne kadar doğru.

SOKRATES: Pallas konusu böyle.

HERMOGENES: Diğerine ne dersin?

SOKRATES: Athena’ya mı?

HERMOGENES: Evet.

SOKRATES: Evet, buna yanıt vermek daha zor. Homeros’un şiirini bilenler bugünkü açıklamanın doğru olduğuna inanırlar. Homeros hakkında fikri olan insanların çoğuna göre, bu isim nefes ve düşünme kelimelerinden meydana gelir. Homeros’un da bu şekilde düşündüğüne inanılmaktadır. Hatta şöyle bir açıklama vardır: Tanrının kavrayışı anlamına gelen “he theou noesis” ifadesi farklı bir lehçeden dolayı eta yerine alfa harfinin kullanılması ve iota ile sigma harflerinin çıkarılarak ha theonoe’ya dönüşmesidir. Belki de tanrısal şeyleri diğerlerinden daha iyi bir

şekilde anladığı düşüncesinden hareketle tanrıçaya theonoe deniyordu ve doğal kavrayış anlamına gelen ethonoe de deniyordu hatta yine belki de ona bu ismi veren kimse ya da başka biri daha güzel bir hale getirdiklerini düşünerek Athena diyordu.

HERMOGENES: Hephaistos ismine ne diyorsun?

SOKRATES: Işığbı bilmek konusunda çok bilgili olandan mı bahsediyorsun?

HERMOGENES: Ta kendisi.

SOKRATES: Bu ismin parlak anlamına gelen phaistos isminin önüne bir eta konulmasından ibaret olduğunu herkes bilir.

HERMOGENES: Evet ama belki de senin bu konuda gerçeğe daha yakın bir açıklaman olabilir diye düşünmüştüm.

SOKRATES: İlle de böyle bir açıklama yapmamı istiyorsan bana Ares'i sormalısın.

HERMOGENES: Tamam onu anlat o zaman.

SOKRATES: Ares ismi cesaret ve erkeklik anlamlarına gelen arrhen ile ilgilidir. Ancak ismin katı, acımasız gibi anlamlara gelen arraton ile de bir ilişkisi olduğu ve bu nedenle savaş tanrısına verildiği söylenirse, bu da yanlış olmayacaktır.

HERMOEGENES: Ne kadar doğru!

SOKRATES: Neyse tanrılardan konuşmayı bırakalım, hem bundan korkuyorum da. Fakat başka soruların varsa onları sor, böylece Euthyphron'un atlarını görürsün.²³

HERMOGENES: Tamam onları da soracağım fakat Kratylös, benim ismimin Hermogenes olduğuna itiraz ediyor mu ona bakalım! Öncelikle Hermes ismini ince-

23 Bu bölümde Platon, Homeros'un *İlyada*'da "Hadi sen gel bin arabama, görsün Diomedes Tros'u atlarını" dizelerine gönderme yapıyor. Homeros, *İlyada*, 5, 221.

leyelim. Kratylos'un haklı olup olmadığını görmek için bu ismin anlamına bakmamız gerekir.

SOKRATES: Tamam. İsmin anlamları şunlar: Hermeneus konuşma anlamına geliyor, yine tatlı sözlerle kandırabilmek, söz konusunda usta, hırsız gibi anlamlarından yola çıktığımız zaman ismin konuşmayla ilgisi olduğuna kuşku kalmıyor. Daha önceden de söylediğimiz gibi, konuşmak anlamına gelen "eirein" fiili kelimenin kullanılışı anlamına gelir, Homeros'un çoğu zaman söylediği "mesato" ifadesi de benzeri bir anlamdadır. Yani söylemek ve söylenecek olanı arayıp bulmak anlamlarına gelen legein ve eirein fiilleri aynıdır. Yasa yapıcının bu konuda söylediği şey şu: "Ey insanlar! Sözü düşünüp bulmak yani "to eirein emesato" ifadesi için tanrıya vermeniz gereken en güzel isim Eiremes'tir. Yine bu tanrıya Hermes diyerek ismi daha da güzelleştirdiğimizi zannediyoruz. İris de bir haberci olduğuna göre, ismini eirein'den almış olsa gerek.

HERMOGENES: Zeus adına yemin ederim ki Kratylos'un Hermogenes'in anlamı hakkında söyledikleri doğruymuş. İşin doğrusu ben bu konulardan pek anlamıyorum.

SOKRATES: Hermes'in oğlu Pan'ın da bu şekilde iki ayrı ifadesinin olması normaldir.

HERMOEGENES: Nedir onlar?

SOKRATES: Bildiğin üzere söz, her şeyi sürekli olarak devinimde tutar. Sözü'n hem doğrusu hem de yanlışlı vardır.

HERMOGENES: Kesinlikle.

SOKRATES: Doğru söz çok önemlidir ve tanrıların gözünde büyük bir anlam taşır. Yalan söz ise sıradan insanların gözünde değer taşır. Bunlar sanki tragikon gibidir, serttir, kabadır. Evet, işte bu nedenle trajedilerin çoğunda yalanlar ve uydurma hikâyeler vardır.

HERMOGENES: Ne kadar da haklısın.

SOKRATES: Her bir şeyi tanıtanın ve hareket halinde tutanın keçi çobanı adını almasında şaşırılacak bir şey yok.²⁴ Hermes'in oğlu olan tanrının üst kısmı insan gibiyken alt kısmı farklıdır ve bir keçiye benzer. Eğer o gerçekten de Hermes'in oğluysa ya sözün kendisidir ya da onun kardeşidir. Evet, kardeşlerin birbirlerine benzemelerinde şaşırılacak bir şey yok ama Hermogenes artık lütfen şu tanrılardan konuşmayı bırakalım.

HERMOGENES: Bütün tanrılardan konuşmayı bırakmak istiyorsun değil mi Sokrates? Ama güneş, ay, yıldızlar, hava, yeryüzü, ateş, su, mevsimler, yıl ve aether gibi tanrılardan söz etmemiz gerekmez mi?

SOKRATES: Bana büyük bir iş veriyorsun, ama istiyorsan konuşalım.

HERMOGENES: Evet, istiyorum.

SOKRATES: Hangisiyle başlayalım? İstersen senin de söylediğin gibi güneşle başlayalım.

HERMOGENES: Tamam.

SOKRATES: Dor lehçesinde güneşe halios denir. Halize-in fiili insanların bir yere toplanması anlamına gelir, belki de bu isim güneş doğarken insanların bir araya toplanmalarından kaynaklanıyordu. Sürekli dünyanın etrafında döndüğü ya da dünyanın etrafında dönerken etrafı renklendirdiği için de bu isimleri almış olabilir. Sonuçta poikilein ve aiollein fiilleri aynı anlama gelmektedir.

HERMOGENES: Peki ya aya ne dersin?

SOKRATES: Evet bu Anaksagoras'ı da zor duruma sokan bir soruydu.

HERMOGENES: Neden?

24 Yunancada "tragodia" kelimesi keçi şarkıları; bunun sıfat hali olan "tragikos" ise keçi gibi anlamlarına gelmektedir.

SOKRATES: Çünkü Anaksagoras'tan çok daha önce ortaya çıkan bir düşünceye göre ay, ışığını güneşten alır.

HERMOGENES: Anlamadım.

SOKRATES: Işık ve aydınlık kelimeleri aynı anlama gelmiyor mu?

HERMOGENES: Evet.

SOKRATES: Eğer Anaksagorasçıların dedikleri doğruysa, yeni ve eski ışıklar her zaman yeni ve eskidir. Çünkü güneş her zaman ayın etrafında döner ve onun üzerine yeni bir ışık düşürür. Bundan dolayı da geçen ayın ışığı da eskidir.

HERMOGENES: Tamam.

SOKRATES: Aya çoğu kimse Selanaia der.

HERMOGENES: Evet.

SOKRATES: Aslında parıltı, her zaman, eski ve yeni kelimelerinden hareketle isim verilecek olsaydı aya selanoneoaeia demek gerekirdi ancak bu kısaltılarak "selanaia" olmuş.

HERMOGENES: Sevgili Sokrates! Sanki bir dithyrambos²⁵ ismi. Peki, ay ve yıldız isimlerine ne diyorsun?

SOKRATES: Ay kelimesini bazen küçülen anlamına geldiği için "meies" dememiz gerekirdi. Yıldızların isimlerinin şimşek çakmasından kaynaklandığını ve bu nedenle de "astrape" den geldiğini düşünüyorum. Şimşegin bakışları başka yere çevirmesinden hareketle "anastrophe" olması gerekirdi fakat ismi daha güzel yapmak için "astrape" denilmiş.

HERMOGENES: Ateş ve su için ne dersin?

SOKRATES: Ateşi bilmiyorum. Sanırım Euthyphron'un Musası beni bıraktı, belki de bu açıklanması en zor olanı. Böylesi durumlarda şöyle yapıyorum.

HERMOGENES: Ne yapıyorsun?

25 Dionysos'u övmek için okunan dinsel tören ezgileri.

SOKRATES: Ateş kelimesini açıklayabilir misin?

HERMOGENES: Zeus adına yemin ederim ki bu benim yapabileceğim bir iş değil.

SOKRATES: Peki, benim düşündüğüm şeyi inceleyelim. Yabancıların egemenliği altında bulunan ülkelerin dillerinden Yunancaya epeyce kelime geçmiştir.

HERMOGENES: Tamam.

SOKRATES: Bir kelimenin nereden kaynaklandığını inceliyorsak bu ismi kaynağa göre değil de Yunancaya göre yaparsak yanılırız.

HERMOGENES: Doğru gibi.

SOKRATES: Ne dersin ateş kelimesi yabancı bir dilden geliyor olabilir mi? Frigyalılar dillerinde yaptıkları küçük bir değişiklikte ateş kelimesini türetiyorlardı. Su ve köpek kelimeleri de aynı şekildedir.²⁶ 410

HERMOGENES: Haklısın.

SOKRATES: Bu isimler hakkında ayrıntılı düşünmeye gerek yok ancak yine de bir şeyler söylemek gerekirdi. Neyse, ateş ve su hakkında bu kadarı yeterli. Geçelim hava kelimesine. Sence dünyadaki şeyleri yukarı kaldırdığı için "airein" kelimesinden "aer" türetilmiş olabilir mi? Belki de akıntı halinde olduğu için bu isim verilmiştir. Bir diğer ihtimal ise rüzgârın nefesinin bu akıntıya karışmış olmasıdır. Şairler de nefeslerine "aethai" demezler mi? Belki de isim, pneumatorrhoun ile eşanlamlı olan aetorrhoun'dan geliyordur. Aether isminin açıklaması için ise şöyledir: Havanın etrafında dolaşıp durduğu için her zaman koşan anlamına gelen "aeitheera" isminden gelir. Yine toprağa da "gaia" ismi verildiğinde bunun nedeni daha iyi anlaşılır. Homeros, anne anlamına gelen geneteira'dan bu ismi türettiği zaman haklıydı.

26 Yan, hydor ve hynes kelimeleri.

Ona göre "gegennesthai" yani doğurulmuş olmak demek "gegaasin" anlamına gelir. Başka ne kaldı?

HERMOGENES: Sokrates! Sırada mevsimler ve yıl var.

SOKRATES: Mevsimlerin anlamını açıklamak için eski Attika lehçesinden yararlanmak gerekir. Horai²⁷ isminin verilmesinin nedeni kışları, yazları, rüzgârları, ürünleri belirlemesidir. Çünkü bu fiil horizein'dir. Yıl ve sene isimleri ise aynı olmalıdır. Daha önceden Zeus için söylediklerimiz ve ürünleri, sırayla ışığa çıkaran ve bunu denetleyen kelimeleri arasında da benzerlik vardır. Zeus ismi ikiye ayrılıp bazıları için Zena, bazıları için de Dia kelimeleri türetiliyordu. Burada da aynı şekilde yıl kelimesi bazılarına göre kendinde bazılarına göre başkaları tarafından denetlenen anlamına gelmektedir. Sonuç olarak kendi kendini denetleyen bir bütün olsa da iki ayrı isim olarak ortaya konulur ve "eniautos" ile "etos" iki ayrı kelimededen çıkan tek bir parça gibi olur.

HERMOGENES: Sokrates gerçekten de çok farklı şeyler anlattın.

SOKRATES: Evet bilgi konusunda sanırım epeyce ilerledim.

HERMOGENES: Evet.

SOKRATES: Birazdan daha da ilerlediğimi düşüneceksin.

411 **HERMOGENES:** Açıkçası bu açıklamalardan sonra bir de düşünce, erdem, anlama gibi kelimelerin anlamları üzerinde durmanı isterim.

SOKRATES: Sevgili dostum! Bu kelimeler! Neyse, bir kere başladıktan sonra bırakmak olmaz. Düşünme, kavrama, tanıma ya da bilime dair bahsettiğin diğer güzel kelimelere geçmemiz gerekir.

HERMOGENES: Evet, öncelikle bunu yapmalıyız.

27 Yani mevsim kelimesi.

SOKRATES: Köpek hakkı için [yemin ederim ki] evet! Günümüzde yaşayan bilgiler ile eskiden yaşamış ve bu isimleri oluşturmuş olan insanların yaklaşımları birbirlerine benzerdir. Daha önce de söylediğim şekilde bu anlamda bilicilik kötü bir şey değil. İnsanlar nesnelerin ortaya çıkışlarını inceledikleri zaman başları dönüyor, bu nedenle de genel bir hareketin içinde olduklarını sanıyorlar. Bu durumun nedenini kendilerinde değil de nesnelerde arıyorlar. Ancak nesnelerde var olan sürekli bir hareket söz konusu değil, nesneler hareket halindedirler, onlarda oluş ve değişim vardır. Bunları söylerken aslında şimdiye dek üzerinde durduğumuz tüm isimleri kastediyorum.

HERMOGENES: Nasıl?

SOKRATES: Belki de biraz önce söylediklerimi anlamadın. Nesnelere isimleri bu hareket, oluş ve sürekli devinimlerinden dolayı veriliyor.

HERMOGENES: Bu, aklıma hiç gelmemiştir.

SOKRATES: Başlamak için ortaya atacağımız isimlerden biri, nesnelerin içinde böyle bir özellik olduğu varsayımıyla hareket eder.

HERMOGENES: Hangi isimmiş bu?

SOKRATES: Bilge olma dediğimiz şey, aslında hareketin, devinmenin algılanmasıdır. Hatta buna hareketin ya da devinmenin yardımcısı bile diyebiliriz. Bir örnek daha: Düşünce kavramı aslında doğumun incelenmesidir. Yine bu kelime incelemek ve araştırmak ile aynı şeydir. Yine anlama kelimesi de yeniyi isteme anlamına gelir. Nesnelerin yenilenmesi her defasında yeniden var olması demektir. Ne demişler: "İnsan her zaman yeniyi ister." "Noesis" kelimesinin eski hali bu şekilde değildi ve bir değil iki epsilonyla ya-

zılıyordu.²⁸ Bilgelik de biraz önce bahsettiğimiz bilge olma durumunun korunmasıdır. Bilim de aynı şekildedir. Bir değeri olan can, geride kalmadan ya da öne çıkmadan devinmeleri izler. Belki de epsilon'ü çıkarıp "pisteme" demeliyiz. Yine "synesis" ve "sylogismos" birbirlerine benzeyen kelimelerdir. Öte yandan "synienai" ile "epistasthai" birbirlerinin aynısıdır. "Synienai" ruhun nesnelerle birlikte ilerlediği anlamına gelir. Sophia ise devinme ve hareketi göstermektedir. İsim son derece farklı ve karmaşık görünüyor. Şimdi, şairlerin hızlıca giden bir insan için "fırladı gitti" demelerine şaşdırmamak gerekir. Lakedaimonluların ünlü bir adamın ismi aynı zamanda hızlı gitmek anlamına gelen "Sous"tu. "Sophia" kelimesi devinme ve hareketi göstermektedir. Sırada agathon²⁹ var. Bu kelime doğadaki mucizevi şeyleri gösterir gibidir. Varlıklar hareket ettikleri zaman yavaş ya da hızlı hareket edebilirler. Bu durumda mucizevi dediğimiz şeyler, bütünü parçasıdır ve hızlı öğeler mucizevi kısım için uygulanmaktadır. Doğruluk kelimesinin doğrunun anlaşılması ile ilgili olduğuna kuşku yok, ancak doğrunun ne olduğu konusunda kolayca uzlaşmaz. Belirli bir kısma kadar bu konuda herkesin görüşü ortaktır, ancak bir yerden sonra farklılaşmaya başlar. Bazılarına göre evren sürekli hareket halindedir ve onun büyük bölümünün hareket halinde olmaktan başka bir özelliği yoktur. Bütün ise doğan her şeyin doğumudur düşüncesinin doğruluğu onu farklı şekillerde algılamamıza neden olur. Bazılarıysa bu düşüncenin her zaman doğru olmadığını ve gerçeği tam anlamıyla kapsamadığını ifade ederler. Çünkü bu ilkenin hiç bir şeyin kendi-

28 "Noesis" kelimesi.

29 Yani "iyi" kelimesi.

sini durduramayacağı kadar ince ve diğer nesneleri hareketsiz gösterecek kadar hızlı olduğunu düşünürler. Doğru olup olmadığını bilemem ama sonuçta diğer kısmı dolaşarak yönettiği için kendisine doğru ifadesinin verilmesinde şaşırılacak bir şey yok. Hem daha kolay bir şekilde söylenebilmesi için kelimeye kappa da eklenmiş. Buraya kadar doğru kelimesinin anlamı üzerine çoğu kişi aynı fikirdedir. Hermogenes! Üzerime düşeni yaparak soruna yanıt verdim. Bahsedilen bu doğru aynı zamanda bir de nedendir, neden ve doğru neden, bir şeyin var olmasıdır. Bundan ötürü bazılarına göre bu ismin verilmesi doğrudur. Bundan sonra sırada zorunluluk var. Sorum şu: Durum bu şekildeyse doğru nedir? Belki de sorularım bir hayli sınırı aştı diye düşünüyorum zaman zaman. Bana yanıt verdiklerinde konuyu anladığımı söylüyorlar ya da herkes kafasına göre bir şey anlatıyor. Ancak kendi aralarında anlaşıyorlar. Bazıları için doğru olan şey, tüm varlıkları dolaştığı ve ısıttığı için güneştir. Ben de iyi bir şey öğrendiğimi sanıyorum ve bunu başkalarına anlatıyorum. Anlattığım insanlar da güneş battıktan sonra doğru bir şey olmadığını zannettiğimi söyleyerek benimle alay ediyorlar. Peki, nedir doğru olan diye sorduğumda “ateş” diye yanıt veriyorlar. Bunu bilmek de kolay değil. Bazılarına göre doğru ateşin içindeki ısıdır, bazıları bu doğru değil deyip alay ediyor ve açıklamasını Anaksagoras’a dayandırıyor ve doğrunun nefes olduğunu söylüyor. Nefesin her şeyden bağımsız olarak varlıkları dolaştığını ve onları düzenlediğini anlatıyorlar. Sevgili dostum! Doğrunun ne olduğunu öğrenebilmek için çırpınıp duruyorum. Neyse biz kaldığımız yerden devam edelim, bütün bu nedenlerden dolayı ona doğru ismi verilmiştir.

HERMOGENES: Sokrates! Sanki aklına şu an gelen şeyleri değil de üzerine uzun uzadıya düşündüklerini bize anlatıyorsun.

SOKRATES: Peki bahsettiğimiz diğer isimler için de mi aynı şeyi düşünüyorsun?

HERMOGENES: Hayır burada öyle düşünmüyordum.

SOKRATES: Tamam o zaman beni dinle. Belki bundan sonraki kelimeler için duyduklarımı değil de kendi düşündüklerimi anlattığıma seni ikna edebilirim. Doğruluktan sonra sırada ne var? Cesaret ya da yiğitlikten bahsetmedik. Hareket eden her şeye haksızlık engel olur.³⁰ Burada bir sorun yok, aynı zamanda cesaret de savaşmaktan gelir. Eğer cesaret, hareket halinde olan bir şeyse bu durumda savaş başka bir akımdır. Çünkü cesaret kelimesinden bunu çıkardığımızda elimizdeki eylem budur. Cesaret ise herhangi bir şeyin zıttı değildir. Sadece doğrunun yanında olan bir şeydir ve bu nedenle övülür. Yine erkek ya da erkeklik kelimeleri yukarı akım³¹ kelimesine benzer. Öte yandan Kadın kelimesinin de doğumu ifade etmek istediğini düşünüyorum.³² Dişi dediğimiz kelime de meme kelimesinden gelir.³³ Hermogenes! Sence meme kelimesi sulanan bir çiçekte olduğu gibi açılma nedeni değil mi?

HERMOGENES: Sokrates! Sanırım haklısın.

SOKRATES: Açılmak kelimesi aniden, hızla büyüme kelimelerini açıklıyor, tıpkı kendisinde olduğu gibi. Bu-

30 Yunancada hareket anlamına gelen kelime dikaiou, haksızlık anlamına gelen kelime ise adikia'dır. Kelimenin başındaki "a" harfi olumsuzluk eki olarak kullanılmaktadır.

31 Yunanca'da erkeklik ve erkek kelimeleri "aarhen ve aner", yukarı akım ise "ano rhoe" şeklinde ifade edilmektedir.

32 Doğum anlamına gelen "gone" kelimesinin "gyne" (kadın) kelimesinden türetilmesi.

33 Yine "dişi" kelimesi Yunancada "thely" şeklinde ifade edilirken "meme" kelimesi de "thele" şeklinde söylenmektedir.

rada yasa yapıcı bu ismi aslında koşmak ve sıçramak fillerinden üretmiş gibi. Evet, gördüğün gibi bir fırsatını buldum mu konudan hemen uzaklaşıveriyorum. Oysa konuşmamız gereken bambaşka ve çok daha önemli şeyler var.

HERMOGENES: Haklısın.

SOKRATES: Bunlardan en önemlilerinden biri sanat kelimesinin anlamı.

HERMOGENES: Evet, buna bakalım.

SOKRATES: "Tekhne" kelimesindeki "tau" çıkarılır ve "khi" ile "nü" eklenir ve "nü" ile "eta" arasına birer "o mikron" koyarsak kelime "uslu" anlamına gelen "ekhenon" olmaz mı?

HERMOGENES: Bu biraz fazla zorlama gibi geldi bana.

SOKRATES: Sevgili Hermogenes! İsimlerin ilk oluştu-
ruldıkları zamanlarda daha ilgi çekici olmaları için çok anlaşılmaz halde bıraktıklarını unutuyor musun? Kulağa hoş gelmesi için bazı harfler eklendi ya da çıkarıldı, bazen daha güzel olsunlar diye bambaşka bir hal verildi. "Kaaptron" kelimesine "rho" eklenmesi sence de saçma değil mi? Aslında bu yapıldığında gerçeğe bağlı kalınması amacı yoktu, tek bir amaç vardı, o da daha kolayca söylenmesiydi. Bu ilkel isimlere bazen öyle farklı ekler koydular ki insanlar bu üretilen yeni isimlerin ne anlama geldiğini hatırlayamaz oldular. "Phiks"in "sphinks"e dönüşmesi ya da buna benzer çok sayıda örnek var.

HERMOGENES: Bu konuda haklısın.

SOKRATES: Eğer isimlere istenilen harflerin eklenip istenilen harflerin çıkarılmasına izin verilirse her isim bambaşka bir şekilde dönüşebilir.

HERMOGENES: Doğru.

SOKRATES: Kesinlikle doğru ama burada da ölçülü, gerçeğe ve doğruya uygun davranmalısın. Hem bu bilgece bir davranış olur.

HERMOGENES: Evet.

415 **SOKRATES:** Sevgili Hermogenes! Bu noktada seninle birlikte hareket etmek isterim. Tabii ki çok dikkatli bir şekilde hareket ederek. "Ateşimi söndürme!"³⁴ "Tekhne" kelimesinden sonra sırada "mekhane" var. Bunu da konuşursak her şey tamamdır. "Mekhane" aslında genel sonuca ulaşmak anlamına gelir, "mekos" ise genel olan demektir. Bu kelimelerden "mekos" ve "anein" birleştiğinde "mekhane" kelimesi ortaya çıkar. Fakat asıl gelmemiz gereken noktaya varmamız gerekiyor. Bunun için de "arete" ve "kakia" sözcüklerini incelemek gerekir. Birinde sorun yok ancak diğerini anlamakta zorlanıyorum. Hem sorun olmayan sözcük, daha önce konuştuklarımızla da uyumlu. Nesneler hareket ettikleri zaman, kötü yönde giden şey kötülük olur. Nesnelerin kötü şekilde hareket ettikleri yerlerde kötülük ortaya çıkacaktır. Fakat kötü yönde hareket nasıl olur? Aslında bu korkaklıktan kaynaklanır, korkaklık konusunu cesaret ile beraber incelememiz gerekirdi ancak yapmamıştık. Hem galiba başka bazı isimleri de aynı şekilde incelemeyi unuttuk. Neyse, korkaklık denilen şey gücün zincirlenmesini gösterir. "Lia" kelimesi gücü ifade etmektedir, bu da korkaklık ve güç arasındaki ilişkiye işaret eder.³⁵ Şaşırma, çözümleyememe gibi hareketi engelleyen şeyler kötülüktür. Kötü bir şekilde hareket etmek sanki ayaklarımızın biribine dolanıp yürüyemememiz gibi bir şeydir. Bu şekilde yürüyorsak aslında kötülük içindeyiz demektir. "Kakia" yani kötülük ifadesi bu şekilde tanımlanıyorsa, "arete" de onun tersi olur. Çünkü "arete" de kolayca yürüyebilmeyi, ruhun dilediği şekilde, düzgün bir

34 Homeros, *Ilyada*, 6,265.

35 Yunancada korkaklık anlamına gelen kelime "deilia"dır.

biçimde hareketini, problemsizliği açıklar. Belki de "arete" yerine "aireite" dememiz daha doğru olacaktı ancak ismi veren kimse bunu daha fazla tercih edilebilir bir isim olarak değerlendirdiği için tercih etmek fiilini de kullanmış. Sonuç olarak kelime değişmiş ve "arete" olmuş. Belki tüm bunları uydurduğumu düşüneceksin ama biraz önce bahsettiğimiz "kakia" ifadesi doğruysa "arete" de aynı şekilde doğru olmalıdır.

HERMOGENES: Daha önceki isimleri açıklarken sıklıkla başvurduğun "kakon" kelimesi ne olacak?

SOKRATES: Zeus aşkına gerçekten de garip bir isim, üzerine konuşmak da zor. Sanırım daha önceden yaptığım şeyi burada da yapacağım.

416

HERMOGENES: Neymiş o?

SOKRATES: Bu kelimenin yabancı bir kökü olduğundan söz edeceğim.

HERMOGENES: Haklı olabilirsin. En güzeli bunu boş verelim de güzel ve çirkin kelimelerinin nasıl ortaya çıktıklarını inceleyelim.

SOKRATES: Çirkin kelimesinde sorun yok, ayrıca daha önceden konuştuklarımıza da uygun. Nesnelerin hareketlerine engel olabilecek ya da problem çıkarabilecek her şey, her zaman kötülükle ilişkilendirilmekte. Burada da akan şeyi durduracak şey anlamına gelen "aei iskhei ton rhoun" ifadesi akışı durduran anlamına gelecek "aeiskhorhoun"a dönüşmüş, ardından da günümüzdeki "aiskhron" haline gelmiş.

HERMOGENES: Güzel için ne dersin?

SOKRATES: Bunu açıklamak daha zor, ancak sanırım yasa yapıcı bu kelimedede uyum olsun istemiş ve bu nedenle de "o mikron"un niceliğini değiştirmiş.

HERMOGENES. Anlamadım.

SOKRATES: Sanırım kelimenin kökünde "dianoia"³⁶ var.

HERMOGENES: Yine anlamadım.

SOKRATES: Şöyle açıklayayım: Nesnelere neden isim verilir? Onları isimlendiren şey isimleri belirleyen şey değil mi?

HERMOGENES: Bundan eminiz.

SOKRATES: Bir şeyin ismi tanrıların, insanların ya da hem tanrıların hem de insanların düşünmesinden dolayı ortaya çıkmıyor mu?

HERMOGENES: Tamam.

SOKRATES: İsimleri çağırmış olan ve çağıran kelimeleri aynı şey, değil midir?

HERMOGENES: Öyledir.

SOKRATES: Fakat yapılması gereken akıl ve kavrayış tarafından üretilenlerin beğenilmesidir, bunlar tarafından üretilmeyenler de eleştirilmelidir, değil mi?

HERMOGENES: Doğru.

SOKRATES: Hekimler hekimlik sanatı, inşaatçılar da inşaat üretirler değil mi?

HERMOGENES: Doğru.

SOKRATES: Aynı şekilde güzel olan da güzel şeyler üretir, değil mi?

HERMOGENES: Dediğin gibi olmalı.

SOKRATES: Bu söylediğim bir düşüncedir, değil mi?

HERMOGENES: Evet.

SOKRATES: Bu durumda bu çağrı, güzel olduklarını söyleyip, kutladığımız bu işleri yapabilen düşüncelyi doğrularcasına verilmiştir.

HERMOGENES: Haklısın.

SOKRATES: Bu grupta konuşmadığımız başka ne kaldı?

HERMOGENES: İyi ve güzele dair kelimeler kaldı. Yararlı, kullanışlı, kârlı, kazançlı gibi kelimeler ve bu kelimelerin zıtları var.

³⁶ Yani düşünce.

SOKRATES: Kârlı kelimesinin açıklamasını daha önceden konuştuklarımızdan yola çıkarak yapabilirsin. Bu kelime bilim kelimesinin kardeşi gibidir. Ruhun nesnelerle birlikte hareket etmesi ve ardından da bunun etkisiyle işe uygun, işe yarar anlamlarına gelen "symphora" ve "sympheronta" kelimelerinden kaynaklandığı ve "symperiphresthai" kelimesinin ortaya çıktığı açıktır.

HERMOGENES: Söylediğin gibi olmalı.

SOKRATES: "Kârlı" kelimesi "kâr" kelimesinden gelmektedir. Ancak "kerdos" kelimesindeki "delta" yerine "nü" kullanılırsa bu daha anlaşılır bir hal alır ve bunun iyi kelimesinin farklı şekilde isimlendirilmelerinden biri olduğu görülür. Burada kastedilmeye çalışılan şey, iynin diğer nesnelerin içinden geçerken onlara karıştığı ancak bu söylenmek istenirken "nü" yerine "delta" kullanıldığı için isim "kerdos" olmuş.

HERMOGENES: Yararlı kelimesini nasıl açıklarsın?

SOKRATES: Hermogenes! Bu kelime tüccarların giderlerini düşürmek gibi bir anlama sahip değildir. Kelime burada daha çok varlıktaki en hızlı şey olduğu için nesneleri durdurmadığı ve onların durup hareketsiz kalmalarını sağlamadığını gösteriyor. Kendisi var olabilecek tüm sonları bitirir ve çözümler, bunları sonsuza çevirir.³⁷ Bu nedenle kelimenin sonu engelleyen anlamına geldiğini düşünüyorum. Kullanışlı kelimesi ise yabancı bir kelimedir. Homeros bu kelimeyi çoğu zaman büyütme, artma, çoğalma, üretme gibi anlamlara gelecek şekilde kabartma, arttırma anlamlarında kullanmaktadır.³⁸

37 Yunancada yararlı anlamına gelen kelime "lyseloun" dur. "Lysei" fiili "çözmek", "telos" ise "son" anlamına gelmektedir.

38 Kullanışlı kelimesi "ophelimon", Homeros'un kullandığı ifadeler ise "ophellein" fiilidir.

HERMOGENES: Bu isimlerin zıtları ne olacak?

SOKRATES: Bunların zıtlarını incelememize gerek yok.

HERMOGENES: Hangilerini?

SOKRATES: Yararsız, kullanışız, elverişsiz, kazançsız gibi kelimelerden söz ediyorum.

HERMOGENES: Tamam.

SOKRATES: Ancak zararlı ve zarar verici kelimelerini incelemek gerekir.

HERMOGENES: Olur.

SOKRATES: Zararlı dediğimiz şey, nesnelerin hareketine zarar verendir. Zararlı dediğimiz onun zarar vermek istediğini gösterir. Öte yandan bağlamak ve birleştirmek kelimeleri aynı şeyi kapsamaktadırlar ve bunun içinde kınama anlamı da vardır. Bir insan nesnelerin hareketine zarar vermek istiyorsa, ona denilmesi gereken "boulapteroun"dur. Ancak ben kelimenin estetik olarak "bloberona" dönüştüğünü zannediyorum.³⁹

HERMOGENES: Tanımlamaların bir hayli karmaşık. San-ki "boulapteroun" dediğin zaman bir Atina ilahisini flütle çalıyormuşsun gibi hissediyorum.

SOKRATES: Hermogenes! Benim hatam değil, isimleri verenlerden kaynaklanıyor.

418 **HERMOGENES:** Sırada zarar verici kelimesi var.

SOKRATES: Zarar verici mi? Şimdi harflerde yapılan ufak değişikliklerin nelere yol açtığını ve kelimelerin anlamlarını tam olarak değiştirdiğini söylerken ne kadar haklı olduğumu göreceksin. "Deon" kelimesinde de bu durum geçerli. Sana söylemek istediğim şeyi düşünürken şu aklıma geldi: Şu güzelim dilimiz "zorunlu" ve "zarar verici" kelimelerinin anlamları-

³⁹ Zararlı anlamındaki kelime "blaberon"dur. İçinde kınama anlamının da var olduğu "bağlamak" ve "birleştirmek" fiilleri ise "aptein" ve "dein" fiilleridir.

duruk" anlamına gelen kelime de "zygon". Buna benzer başka örnekler de var.

HERMOGENES: Evet.

SOKRATES: "Deon" kelimesi ilk zamanlar bu şekilde iyi ve buna benzer tüm kelimelerin zıttıydı. Çünkü "zorunlu" anlamına geleb "deon" kelimesi, iyinin bir biçimi olmasına rağmen hareketi engelleyen bir zincir (desmos) gibiydi. Onun durumu sanki "zarar verici"yle eşanlamlıya benziyordu.

HERMOGENES: Doğru gibi görünüyor.

419 **[SOKRATES:** Oysa günümüzde kullanılandan daha doğruymuş gibi görünen eski isme bakarsan ve "eta" yerine "iota" kullanırsan biraz önce söylediklerimizle uyumunu fark edeceksin. Her zaman övülen, beğenilen "deon" değil "dion" kelimesidir. Çünkü bu kelimenin anlamı "dolanan, aradan geçen" gibi şeylerdir. Bu sayede ismi ortaya çıkaran kimse kendi kendiyile çelişmemiş oluyor. "Zorunlu" ya da "yükümlü" kelimesi "kullanışlı, yararlı, kazançlı, kârlı" gibi kelimelerin hepsi de benzeri anlamlara sahiptir. Birbirlerinden farklı bu türden isimlerin hepsi de yönetenin bir yerde kutlandığını gösteren kelimeler, durduran ve engelleyen ise eleştiriliyor. Hem "zarar verici" kelimesinde "zeta" yerine "delta" koyduğumuzda ortaya çıkan yeni ismin "hareketi engelleyen" anlamına geldiğini görürsün.

HERMOGENES: Peki haz, acı ya istek gibi kelimelere ne dersin?

SOKRATES: Hermogenes! Bu kelimeler kolay. "Hedone" sanki sevinme gibi bir anlama geliyor ancak "henoe" değil de "hedone" olmuş. "Lype", "dialysis" kelimesinden geliyor gibi. Hem acı çekerken de bedenimiz dağılır, organlarımız iflas edebilir. "Ania" hareketi engelleyen bir şeydir. "Algedon" ise ya-

bancı bir kelime gibi ve sanki "algeinos"tan geliyor. "Odyne", sanki üzüntünün içeri gelmesinden yani "endyseos"tan geliyor gibi. "Akhthedon" kelimesiyle ilk kez karşılaşanlar "hareketi engelleyen" gibi bir anlama sahip olduğunu düşünecektir. "Khara", ruhun hareketteki mutluluğundan dolayı bu ismi alır. "Terpsis", "terpnon"dan gelir. "Terpnon" sanki ruhun içinde soluğun kaybolmasından geliyor gibi. Bu durumda ona "herpnon" dememiz gerekirdi ancak bir şekilde değişmiş "terpnon"a dönüşmüş. "Euphrosyne"yi açıklamamıza ise gerek yok, zaten herkes bu ismin ruhun nesnelerle uyumlu bir şekilde hareket ederek, birlikte hareket etme hali anlamına geldiğini bilir. Aslında ona "euphrosyne" dememiz gerekirdi ama bugünkü şeklini kullanıyoruz. "Epithmia" ise bir isim değildir, bunun ilkeye yönelen güç anlamına geldiği açık. Thymos ismi ruhun kızmasından kaynaklanan bir isim olmalı. "Himeros" ruhu sürükleyip götüren akıntıdan ismini alır. Nesneleri akıtan güç aynı zamanda ruhları da akıtmasını bilir ve bu nedenle himeros denmiştir. "Pothos" ise istekle veya akıntıyla ilgili değildir, bu isim başka yerde olanı ya da yok olanı gösterir. Nesne yarken "himeros" denilen şey, nesne yokken "pothos"a dönüşür. "Eros" ise ruha dışarıdan gelen ve kendisine ait olmayan, dışarıdan etkenlerle içeri akıtmak anlamına gelen "esrein" in "esros"a ve daha sonrasında "erosa" dönüşmesidir. Üzerine konuşmamızı istediğin başka bir isim var mı?

420

HERMOGENES: "Sanı" ve buna benzer kelimeler için söyleyeceğin bir şey var mı?

SOKRATES: "Sanı", ruhun nesnelerin peşinden giderken, onların doğalarını öğrenmek için arkalarından gitmesinden ya da "tokson"dan gelmektedir. Sanki

"tokson" daha doğru gibi. "İnanç" kelimesi de buna uygun. Tüm varlıkların niteliğini bilmek için ruhun nesneye doğru yönelmesini gösteriyor gibi. "Boule" kelimesinin "bole'yi" belirtmesi gibi "bouleusthai" de ephiestai demektir. Sanı kelimesinin peşinden gelen tüm kelimeler sanki "atma" fiilini hatırlatıyor. Öte yandan bilmemezlik, amaca ulaşma, vurmak, amaca ulaşamamak, incelenmesi gereken konuya ya da sonuca ulaşamamayı da gösteriyor gibi.

HERMOGENES: Sokrates! Durmadan bir açıklama yapıyorsun.

SOKRATES: Bitirmek üzere olduğumuz için biraz hızlandım. Sırada "anagke" ve daha önemsiz bir kelime olduğu için diğerlerinin arkasından gelen "hekousion" kelimeleri var. Bunları da açıklamak isterim. "Hekousion" mücadeleen vazgeçen, direnmeyeni yani hareketin önünden bilerek çekileni ifade eder. Burada kastedilen, isteyerek yapılan harekettir. Bunun nedeni ihtiyacın ve direnmenin isteğe zıt şeyler olmaları nedeniyle bilgisizliği ya da hatayı da kapsamasıdır. Bu nedenle de çukurlardan, dar boğazlardan geçişe benzer. Zorlu yollarda, çalı çırpı arasında, hareket etmeyi zorlaştıran zorlu geçitler gibidir. "Anagkaion" kelimesinin "dar geçitlerde ilerlemek" anlamına geldiği konusunda en ufak kuşku bulundurmamakta. Neyse halen gücümüz olduğu sürece incelemeye devam edelim. Sen de sabırla sormaya devam et.

421 **HERMOGENES:** Bu durumda sana en güzel isimleri yani gerçek, yalan, varlık ya da isim kelimelerinin anlamlarını soracağım. Neden bu isim veriliyor?

SOKRATES: Tamam "maisthai" diye bir şey var mı?

HERMOGENES: Var.

SOKRATES: Bu kelime araştırmanın konusunun isim olduğunu ifade eden kelimeye göre kurulmuştur.

"Onomastion"da da bunu görebilirsin. Burada bahsedilen şey ise araştırma konusudur. Gerçek kelimesi de aynı şekilde diğer birleşik isimlere benzer şekildedir. Sanki tanrısal bir hareket ya da tanrısal bir koşul gibi. Yalan ise hareketle ilgili değildir, bu devinimin zıttıdır ve burada durdurulan ve dinlenmeye zorlanılana karşı eleştiriler vardır. Aslında "euouisi" kelimesinden türetilmiş olsa da başa konulan "psi" durumu farklılaştırır. "Varlık", "söz" ve "gerçek" kelimeleri, birer iota eklendiği zaman aynı anlama gelirler. Gerçekten de "varlık" kelimesi "giden"; "var olmayan" kelimesi de bazı insanların söyledikleri gibi "gitmeyen" kelimesiyle aynı şekilde ifade edilir.⁴¹

HERMOGENES: Sokrates! Hakkını yemeyeyim, bu kelimeleri çok iyi açıkladın. Ancak biri gelip hareket eden, akan ya da bağlayan gibi kelimeleri sorsa ne dersin?

SOKRATES: Bu soruya nasıl yanıt verirdik mi demek istiyorsun?

HERMOGENES: Evet.

SOKRATES: Daha önceden denediğimiz şeyi denemek güzel bir yanıt vermemi engeller.

HERMOGENES: Neymiş o daha önceden denediğimiz şey?

SOKRATES: Bilmediğimiz bir soruya yabancı kökeni olduğu yanıtını vermek. Bu şekilde işin içinden sıyrılıyorduk. Bu kelimeler başka bir kökenden de geliyor olabilirler ancak ilkel isimlerin eski olmaları bunu ortaya çıkarmamızı engeller. Gerçekten de isimlerin anlamlarında ciddi değişiklikler oluyorsa, o eski ismin yabancı bir kökü olup olmadığının hiçbir önemi yoktur.

41 Varlık kelimesi "on", giden kelimesi "ion" şeklinde ifade edilmektedir. Olumsuz halleri ise ouk on ve ouk ion şeklinde söylenir.

HERMOGENES: Evet, seninle aynı düşüncedeyim.

SOKRATES: Evet benim düşüncem doğal bir düşünce, bundan dolayı hemfikiriz. Ancak savaşta affetmek diye bir şey olmadığına göre nesneleri iyi bir şekilde anlayabilmek için çaba harcamalıyız. İsmi doğuran ifadelerin hepsi birer soru konusu olursa, deyimleri oluşturan parçalar da incelenebilir ve bu durum sürekli devam eder. Hem böyle olunca yanıt veren de umursamaz.

HERMOGENES: Seninle aynı düşüncedeyim.

422 **SOKRATES:** Bir şeyi umursamayan bir insan sence ne zaman durdurulmalıdır? Cümlelerin diğer öğeleri olan, isimlere ya da cümleciklere gelindiği zaman olabilir mi? Bundan sonra bu isimlerin iki farklı kelimenin birleşmesiyle ortaya çıktığı pek de belli olmaz. Örneğin "agathon" kelimesi "agaston" ve "thoon" kelimelerinin birleşimiyle elde edilir demiştik. Bunu "thoon" ifadesinin başka yerlerdeki kullanımından anlarız. Öte yandan birbirlerinden farklı isimlerden oluşturulmamış bir isme geldiğimizde, bunu bir başkasıyla birleştirmememiz gerektiğini söyleriz.

HERMOGENES: Haklı görünüyorsun.

SOKRATES: Peki ilkel isimler birer öğe midir yoksa onun doğruluğunu farklı şekilde mi incelemek gerekir?

HERMOGENES: Emin değilim.

SOKRATES: Neden olmasın! Önceki isimler de buna bağlı. Tahminimin doğruluğunu inceleyelim mi? Hadi ben ilkel isimlerin doğruluklarını incelerken, sen de bir hata yapmamı, yanlış bir yere gitmemi engelle.

HERMOGENES: Tamam sen anlat, ben de elimden geldiğince yardım edeceğim.

SOKRATES: Tüm isimlerin bir doğruları vardır, hepsinin isim olmaları bakımından diğerlerinden ayırt edilemeyeceği konusunda hemfikirizdir.

HERMOGENES: Evet.

SOKRATES: Ancak incelediğimiz isimlerdeki doğruluk, nesnelerin özünü ifade etmesi anlamına geliyordu.

HERMOGENES: Tamam.

SOKRATES: İsim oldukları sürece, ister ilkel isterse de bunlardan türetilmiş olsunlar bu özellikleri taşımaları gerekir.

HERMOGENES: Elbette.

SOKRATES: Türetilmiş isimlerde bu sonuca ilkel isimler aracılığıyla ulaşılır değil mi?

HERMOGENES: Evet.

SOKRATES: Diğer isimler üzerinden ilerlemeyen basit isimlerin gerçekten birer isim olduğunu bize nasıl açıklayacaklar? Eğer sesimiz ya da dilimiz olmasaydı ve bu şekilde nesneleri birbirimize anlatmaya çalışsaydık, dilsiz insanlar gibi ellerimizi, kafamızı ya da bedenimizin başka yerleri ile derdimizi anlatmaya çalışmayacak mıydık?

HERMOGENES: Sokrates! Başka nasıl yapabiliirdik?

SOKRATES: Yani amacımız yukarıda olanı ya da hafif olanı anlatmak olsaydı, nesneye bakıp onun yukarıda veya hafif olduğunu anlatabilmek için ellerimizi yukarıya kaldıracaktık, aşağıda ve ağır olsaydı ellerimizi aşağıya indirecektik. Yine bir atın ya da hayvanın koştuğunu anlatabilmek için o canlıya benzer hareketlerde bulunacaktık.

HERMOGENES: Haklısın.

SOKRATES: Yani bedenimiz açıklamak istediğimiz şeyin şekline girecekti ve aslında anlatmak istediğimiz şey için bir araca dönüşecekti.

HERMOGENES: Doğru.

SOKRATES: Bir nesneyi göstermek için sesimizi, dilimizi ya da ağzımızı kullandığımıza göre, nesnenin göste-

rilmesi de bunlardan elde edilen bir nesneye bakılarak yapılmaz mı?

HERMOGENES: Haklı görünüyorsun.

SOKRATES: O halde isim dediğimiz şey aslında ses yoluyla benzetilmesidir. İnsanlar sesler aracılığıyla nesneye benziyor ve bu sayede onun ismini söylüyor.

HERMOGENES: Bence de.

SOKRATES: Ama sanırım söylediğim doğru değil, yaptığım tanımlamada bir hata var gibi.

HERMOGENES: Neden?

SOKRATES: Bu tanımlamaya göre çeşitli hayvanlara benzeyen insanlar, benzedikleri hayvanı isimlendiriyorlar demektir.

HERMOGENES: Haklısın.

SOKRATES: Ne dersin bu duruma?

HERMOGENES: Katılmıyorum Sokrates ama sana göre ne tür benzetmeler isim olmalı?

SOKRATES: Eğer nesnelere benzemek için ezgiye benzer bir şeye ihtiyacımız varsa, bu durumda da benzemek için sestən yararlanmamız gerekirdi. Ancak benzeme ses değildir. Öte yandan benzemek istediklerimiz ezgiyle benzetilebilen şeylerse, bu yapılan şey isimlendirme değildir. Yani her bir nesnenin bir sesi, şekli ya da çoğunda olduğu gibi bir rengi vardır değil mi?

HERMOGENES: Doğru.

SOKRATES: Eğer bu türden şeylere benzemekten söz ediyorsak, bu durumda yapılan şeyin isimlendirme sanatı olmayacağını düşünüyorum. Çünkü biri ezgi, diğeri de resim değil mi?

HERMOGENES: Evet.

SOKRATES: Peki her bir nesnenin rengi ve biraz önce söylediğimiz özellikleri var değil mi? Bu durumda rengin kendisi ve ses gibi şeyler nesne olarak ifade edilmiyor mu?

HERMOEGENES: Aynı fikirdeyim.

SOKRATES: O halde bir insan harfler ve heceleri kullanarak nesneleri benzetebiliyorsa, o nesneyi kendi gerçekliğinde gösterebilir mi?

HERMOGENES: Tabii.

SOKRATES: Bu işi yapabilen insana ne denir? Daha önce 424
bu benzerliği kurabilenlere müzisyen ya da ressam demiştik. Peki, bunun ismi nedir?

HERMOGENES: Evet Sokrates, biz de uzun süredir bunu arıyoruz. Bu adamın ismi isimlendirmeyi bilen insan anlamında olmalı.

SOKRATES: Eğer böyleyse senin açıklama istediğin kelimelere geçmeliyiz, akıntı, gitmek ve durdurma kelimelerindeki sesli harflerin ve hecelerin sayesinde özlerine benzeyen varlıkları anlayıp anlamadığını inceleyelim.

HERMOGENES: Güzel.

SOKRATES: Peki ilkel isimler sadece bunlar mı yoksa başkaları da var mı?

HERMOGENES: Sanırım başkaları da var.

SOKRATES: Haklı olabilirsin ancak benzeyen ve benzeyiş arasındaki farkı neyle ayırt edeceğiz? Özün benzerliği hecelerle ya da harflerle olduğuna göre, yapılacak en iyi şey onu öğelere ayırmak değil midir? Hareket halinde olanlar, akışkan olanlarla ilgilenenler bunu yapıyorlar. Öncelikle öğelerin ardından da hecelerin değerini inceliyorlar. Bu sayede de hareketi incelemeleri kolaylaşıyor.

HERMOGENES: Haklısın.

SOKRATES: Bu durumda önce seslileri belirlememiz gerekir. Ardından sesli olmayanları bir şekilde gruplandırmamız gerekir. Konuyu bilenler, onlara sesliler ve sessizler diyorlar. Ardından sesli olmayan ancak

dilsiz de olmayanlara bakıp,⁴² seslileri de kendi aralarında gruplandırmak gerekir. Bundan sonra artık her şeyi doğru şekilde ayırmamız gerekir. Bunu yaparken harflerde olduğu gibi belirli bir gruba ait olup olmadıklarına bakmamız gerekmiyor. Tüm bu konular ayrıntılı şekilde incelendikten sonra, harflere olan benzerliğe göre sınıflandırmamız devam eder. Bu durumda nesneye, bir ses mi yoksa çok sayıda ses mi eklememiz gerektiğini anlarız. Hem ressamalar da benzetebilmek adına, bazen sadece kırmızı ya da farklı bir renk kullandıkları gibi, bazen de başka bir rengi gösterebilmek için renkleri karıştırırlar. Aslında buradaki renkler neyin çizileceğine bağlı olarak değişmektedir. Biz de aynı şekilde hangi nesneye hangi harf uygunsa onu uygulayacağız, bazen araya bazı sesler ya da heceler ekleyeceğiz. Daha sonrasında da isimler ve eylemlerle daha farklı ve güzel bir resim çizmiş olacağız. Bunu resim sanatının ürettiği şeye benzetebiliriz. İsmi ister dilbilgisi olsun, ister hitabet isterse de bambaşka bir şey, bu sanatla ortaya çıkaracağımız bir şey var. Bu da kelimedir. Aslında bizim dememem gerekiyordu, çünkü bu bir birleşimdir ve eskiler tarafından üretilmiştir. Eğer sanatın kendine özgü kurallarından haberdar isek, biraz önce söylediğimiz sınıflandırmaları yapıp ilkel ve türetilmiş isimlerin doğruluklarını inceleyebiliriz. Hermogenes! Bu söylediğim yöntem dışında başka bir yoldan hareket etmek doğru olmayacaktır.

HERMOGENES: Zeus adına yemin ederim ki haklısın Sokrates.

SOKRATES: Bana kalırsa yapamazsın ama sen ne dersin, uygun bir şekilde bu sınıflandırmayı yapabilir misin?

⁴² Burada dilin kayıp kaymamasına göre oluşturulan gruplara gönderme yapılıyor.

HERMOGENES: Yok, hayır yapamam.

SOKRATES: Peki ne yapalım? Vazgeçelim mi? Belki de elimizden geldiğince çaba harcamak gerekir. Biraz önce bu konuda bir şey bilmediğimizi, sadece insanların bu konudaki düşüncelerinin ne şekilde olması gerektiğini söylemeye çalıştığımızı ifade ederek tanrılara karşı kendimizi korumuştuk. Bu işe başlarken bu türden ayrımların gerekli olduğunu ancak atasözünde de söylendiği şekilde, şimdilik "elimizden geleni yapmaya çalışacağımızı" söyleyelim. Bu konuda hemfikir miyiz yoksa farklı bir düşüncen var mı?

HERMOGENES: Seninle tamamen aynı fikirdeyim.

SOKRATES: Nesneleri harflere ya da hecelere benzeterak açıklamak belki biraz garip olacak ama yapmamız gereken şey tam da bu. İlkel isimlerin doğru anlamlarını bulabilmek için zorlandığımız zaman bu isimleri tanrıların verdiklerini söyleyip kendimizi kurtaracak mıyız? Bilirsin tragedya şairleri de aynı şekilde bir ikileme düştüklerinde, tanrıların eski isimlerinden yardım alırlar. Verebileceğimiz en güzel yanıt bu mu olacak? Yine bunları yabancı isimlerden aldığımızı ve onların bizden eski olduklarını söyleyebiliriz. Hem bu yabancı isimlerin eski kelimeleri bulmanın önünde bir engel oluşturduğunu da söyleyebiliriz. Eğer kendimizi bu şekilde savunacak olursak, ilkel isimlerin doğru olup olmadıklarını bilemeyiz ve doğal olarak bunlardan türetilenler hakkında da fikrimiz olmaz. Türetilen isimlerin anlamları aslında anlamı bilinmeyen ilkel isimlerden doğmaktadır. Eğer bir insan türetilmiş kelimeler konusunda fikir sahibiyse, onun isimleri açıkça ve tam bir şekilde anlatması ya da türemiş isimlerle ilgili doğru olmayan sözler söylemesi gerekir. Ne dersin söylediklerime?

426

HERMOGENES: Sokrates! Seninle aynı düşüncedeyim.

SOKRATES: İlkel isimlerle ilgili söyleyeceklerim hem garip hem gülünç gibi. Kendimce bir açıklama yapmaya çalışacağım ama sen benden daha iyi konuşacaksan çekinme, söze gir.

HERMOGENES: Tamam ama önce sen bir başla.

SOKRATES: Öncelikle "rho"dan başlayalım. "Rho" harfi sanki herhangi bir hareket için gerekli bir harf. Kinesis kelimesini henüz açıklamadık ama "iesis" in ne olduğunu biliyoruz. Eskiden Yunancada "eta" yoktu, bunun yerine "epsilon" vardı. Kelime daha önceki "kiein"di. Yabancı kökenli bu kelime "gitmek" anlamına geliyordu. Yunancaya uyarlamak istersek ve eski biçimini kullanacaksak "iesis" dememiz gerekirdi. Yabancı dildeki "kiein" kelimesinin epsilon yerine eta içermesi ve bir de kelimeye "nü" eklenmesiyle "kinesis" olması söz konusudur ve "stasis" in olumsuzudur ve güzelleştirme kaygısıyla bu şekle dönüşmüştür. Neyse "rho"ya geri dönelim. Sanırım yasa yapıcı için "rho" harfi hareketi göstermek için en ideal harf gibiydi. Bu nedenle bu harften fazlasıyla yararlanmış. "Rhein" ve "rhoe" kelimelerinden bu harften yararlanıyor, yine tromos, trekhein, krouein, thrauein, ereikein, thryptein, kermatizein, rhymbein⁴³ gibi kelimelerde de bu harf var. Bütün bu kelimeleri "rho" harfi aracılığıyla bildirmek istediği için onları iyice canlandırıyor. Sanırım yasa yapıcı "rho" harfinin kullanımı sırasında dilin az da olsa titrediğinin farkındaydı. İşte bu nedenle de kelimelerde hep bu harfi kullandı. "Iota" ise tüm kelimelerin arasında kaynayıp gidebiliyor, bu nedenle daha ufak işlere yarar. Bu nedenle "ienai" ya da "hiesthai" gibi eylem-

43 Bu kelimelerin anlamları sırasıyla titremek, koşmak, vurmak, kırmak, parçalamak, kırmak ve çevirmektir.

lerde bir benzetme aracı olarak "iota"yı kullanıyor. "Sigma", "psi" ve "phi"yi, psykhron, zeon, seiesthai gibi kelimelerde "seismos"a benzemek için kullanıyor. Çünkü bu harfler nefeslidir. Sanki yasa yapıcı "physodes" gibi bir kelimeye benzetmek yerine bu harfleri kelimelere sokmaya çalışmış gibi. Yine "delta" ve "tau" gibi dile damaktan baskı yapan harfler "desmos"a ve "stasis"e uygun kelimeleri içeriyor gibi ve de "iota" söylenirken dil kayar gibi görüldüğünden leia, olisthanaian, liparon, kollodes⁴⁴ gibi kelimelerde bu harften yararlanıyor. "Gama" dilin kaymasını engeller, bu nedenle de gliskhron, glyky, gloiodes⁴⁵ gibi kelimelerde gama bulunmaktadır. "Nü" ise içeride ses çıkarır ve harflerin durumunu doğru bir şekilde tanımladığı düşüncesiyle içte ve içinde kelimelerini oluşturdu. Sonrasında da "alfa"yı ve "eta"yı kalınlaştırdı. Çünkü zaten bunlar uzun harflerdi. "Gongylon" kelimesini anlatabilmek için bir "o" harfine ihtiyaç vardı ve bunu da kattı. Yasa yapıcı, görüldüğü kadarıyla bu şekilde belirlediği harfler ve heceler için ikişer işaret koymuştu ve diğerlerini de buna benzeterek hareket ediyordu. Evet, Hermogenes kelimelerin doğruluğu bana göre bu şekilde açıklanır. Kratylos'un görüşlerini ise bilemiyorum.

HERMOGENES: Sokrates! Daha önceden de söylediğim gibi Kratylos beni çok zorluyor. İsimlerin doğruluğundan söz etse bile, bunların neye göre doğru olduklarını söylemiyor. Her defasında anlaşılmasız sözler etmesinin nedeninin, farkında olmadan yaptığı bir şey mi olup olmadığını da bilemiyorum. Evet Kratylos! Sokrates buradayken yanıt ver. Sen de aynı

44 Düz, kayma, yağlı ve yapışkan anlamlarına gelen kelimeler.

45 Bu üç kelimenin anlamları ise yapışkan, tatlı ve çam sakızıdır.

görüŖŖte misin? Belki de söyleyecek daha iyi Ŗeylerin vardır. Ya onları söyle ve senden bir Ŗeyler öğrenelim ya da Sokrates'ten bir Ŗeyler öğrenelim.

KRATYLOS: Hermogenes! Neler söylüyorsun? Böylesine önemli bir konuda hemen açıklama yapılabilir mi sanıyorsun?

428 **HERMOGENES:** Zeus adına yemin ederim ki böyle sanmıyorum. Fakar Hesiodos'un sözleri ne kadar da doğru: "Çok az olana, çok az eklersen bir Ŗey kaybetmezsin." Biraz da olsa bilgimizi artıracaksan ne güzel! Üzerine düşeni yaparsan, hem beni hem de Sokrates'i sevindirirsin.

SOKRATES: Kratylus! Ŗu ana kadar söylediğim Ŗeylerin hiçbirinin doğruluğunu iddia etmiyorum. Sadece Hermogenes'e düşüncelerimi aktardım. Bu nedenle bildiğin Ŗeyleri bize aktarmanda yarar var. Hem ben-den iyi konuşacağından eminim, böyle olmasına hiç şaşırmayacağım. Bu konularda hem kendi kendine düşünmüşsün, hem de belli ki başka insanlardan bir Ŗeyler öğrenmişsin. Hadi! Daha güzel düşüncelerini öğretmek için isimlerin doğrulukları konusunda ders verdiğin öğrencilerin arasına beni de kabul et.

KRATYLOS: Sokrates senin de söylediğin gibi bu konu hakkında araştırma yapıyorum. Belki seni de öğrencim yaparım. Ama sanırım ben senin öğrencin olacağım. Yanıt vermek istediğim sırada, aklıma Akhilleus'un dua ederken söylediği Ŗu dizeler geldi: "Telamon'un kutsal oğlu, komutan Aias, sanki her Ŗeyi ağzımdan alıp sen söyledin." İşte bu sözler benim durumuma çok uygun. Sen Ŗu an söylediklerini Euthyphron'dan esinlenerek söylüyorsun. Farkında olmadan uzun zamandır bir Musa ile beraber hareket ettin.

SOKRATES: Kratylus! Ben de kendimdeki bu bilgeliğe şaşırdığım kadar aynı zamanda kendime de güvene-

miyordum. Bu nedenle söylediklerime bir kere daha bakmak gerekir. İnsanın kendisini kandırması çok kötü bir şeydir, hem de kandıranın uzağımızda değil de yakınımızda bulunması çok daha kötüdür. Şairin söylediğin gibi her zaman daha önceden söylediklerimizi gözden geçirmeliyiz: "Hem geçmişe hem de geleceğe bakmalıyız." Şimdi biraz önce söylediklerimizi inceleme zamanı geldi. Bir ismin doğruluğunun o nesneyi göstermesiyle ilgili olduğunu ifade ettik, değil mi? Sence bu açıklama yeterli mi?

KRATYLOS: Sokrates! Bence yeterli, daha fazlasına gerek yok.

SOKRATES: Yani bir ismin verilmesinin amacı, öğretmek.

KRATYLOS: Kesinlikle.

SOKRATES: Bu bir sanattır ve bu sanatı yapan sanatçılar da vardır değil mi?

KRATYLOS: Tabii ki.

SOKRATES: Bu sanatçılar kimlerdir?

KRATYLOS: Daha önce de söylediğin gibi yasa yapıcılar. 429

SOKRATES: Peki diğer sanatlarda olduğu gibi bu sanatta da benzeri bir durum vardır, değil mi? Yani iyi ressam ve kötü ressam vardır.

KRATYLOS: Haklısın.

SOKRATES: İyi ressamlar güzel resimler yaparken, kötü ressamlar daha kötü resimler yaparlar, bazı mimarlar güzel evler yaparken bazıları da kötü evler yapıyorlar, değil mi?

KRATYLOS: Haklısın.

SOKRATES: Aynı şekilde yasa yapıcıların da bazıları güzel, bazıları kötü yasalar yapmıyorlar mı?

KRATYLOS: Hayır.

SOKRATES: Nasıl? Sana göre kimi yasalar güzel kimileri daha kötü değil mi?

KRATYLOS: Hayır, böyle değil.

SOKRATES: O halde sana göre bazı şeylere güzel isim, bazı şeyler kötü isim de verilmiş olamaz.

KRATYLOS: Yok, hayır.

SOKRATES: Yani tüm isimler doğrudur diyorsun.

KRATYLOS: Evet.

SOKRATES: Peki biraz önce gösterdiğimiz şekilde Hermogenes isminin Hermes'in soyundan gelen anlamına gelmediğini mi söyleyeceğiz? Yoksa bu ismin ona verildiğini ancak bunun doğru olmadığını mı söyleyeceğiz.

KRATYLOS: Sokrates! Bence o ismi taşımıyor, sadece o isimdeymiş gibi görünüyor. Ancak bu isim başkasına aittir.

SOKRATES: Peki kendisine Hermogenes diye seslenenler yalan mı söylüyorlar? Hermogenes olmayan birine Hermogenes demek doğru mu?

KRATYLOS: Anlamadım.

SOKRATES: Söylediğin şeyden doğru olmayan bir şeye o ismi vermenin hatalı olduğu sonucu çıkmaz mı? Kratylos eskiden de seninle aynı görüşte olan çok kimse vardı, şimdi de var.

KRATYLOS: Bir insan bir şey söylediği zaman, olan bir şeyi olmayan olarak ifade edebilir mi? Olanı söylemek doğru söylemek değil mi?

SOKRATES: Sevgili Kratylos! Bu türden soruları yanıtlamak benim yaşımda birinin yapabileceği bir şey değil. Ancak sen benim soruma yanıt ver. Yalan bir söz, savunulamayan ve aynı zamanda söylenemeyen bir şey midir?

KRATYLOS: Söylenemeyen bir şeydir.

SOKRATES: Yani birine bir şey söylerken ya da anlatırken bunu yapamayız diyorsun. Bir yabancıyla karşılaştın sana selam verip "Hoş geldin, Atinalı Smikrion'un

oğlu Hermogenes" dedi. Bunu söylediği zaman seni mi selamlıyordur, yoksa yanımızdaki Hermogenes'i mi? Belki de hiç kimseyi selamlamıyordur.

KRATYLOS: Sokrates! Bu insan boşuna konuşuyor demektir.

SOKRATES: Tamam, peki çıkardığı sesler de mi boşuna? 430
Bu sesler doğru mu yanlış mı yoksa kısmen doğru kısmen yanlış mı?

KRATYLOS: Bence bu adam sadece gürültü çıkarıyor demektir. Durum bir teneke kutunun sallanması ve böylece ses çıkmasına benziyor.

SOKRATES: Kratylos! Bu konuda aynı fikirde olup olmadığımıza bakalım. İsmi ve ismin işaret ettiği şeyin farklı şeyler olduğuna inanıyor musun?

KRATYLOS: Evet.

SOKRATES: Bir şeye, [verilen isme] benzediği için o ismi veriyoruz değil mi?

KRATYLOS: Kesinlikle.

SOKRATES: O halde resimler de nesnelerin başka yoldan benzetilmesidir, değil mi?

KRATYLOS: Doğru.

SOKRATES: Düşünceni tam olarak anlayamadım, ancak yine de doğru olabilir. Şimdi resimlerden ya da isimlerden yola çıkarak bunları nesnelere uygulayabilir miyiz?

KRATYLOS: Olur.

SOKRATES: O halde erkek resmi erkeğe, kadın resmi de kadına uygulanabilir değil mi? Yani bu her zaman böyledir.

KRATYLOS: Evet.

SOKRATES: Tabii erkek ve kadın resimlerini birbirlerine de uygulayabilirsiniz, değil mi?

KRATYLOS: Doğru.

SOKRATES: Peki bunların her ikisi de doğru mudur? Yoksa sadece biri mi doğrudur?

KRATYLOS: Sadece biri doğrudur.

SOKRATES: Doğru olan kendisine benzeyendir, değil mi?

KRATYLOS: Evet.

SOKRATES: Aynı fikirde olduğumuza göre konuyu daha fazla uzatmayalım, tanımlamama ne dersin? Bana kalırsa iki türdeki benzetmelerde yani resim ve isimlendirme konularında yapılan şeyi sadece doğru olarak değil aynı zamanda gerçek olarak da nitelendiriyorum. Diğer türdeki, bu benzetmelere uygun olmayan nesnelere bağlamayı ve bu şekilde benzetmeyi doğru bulmam. İsimlerle ilgili olanlara ise ayrıca da yanlış diyorum.

KRATYLOS: Sokrates! Resimler konusundaki açıklamana itirazım yok ancak isimler konusu farklı, onlar her zaman doğru olmak zorundalar.

SOKRATES: Neden? İkisi arasında nasıl bir fark var? Bir insana "bu kadının ya da erkeğin resmi senin resmin-dir" diyemez miyiz?

KRATYLOS: Deriz.

431 **SOKRATES:** Aynı insanların yanına gidip "senin adın şudur" diyemez miyiz? İsimler de resimler gibi birer benzetmedir. Bu insana ismini söyledikten sonra karakterine uygun bir şekilde benzediği erkek ya da kadın ismini açıklayabiliriz. Bunun böyle olabileceğini kabul etmiyor musun?

KRATYLOS: Tamam Sokrates! Bir itirazım yok.

SOKRATES: Bana hak vererek çok doğru yapıyorsun. Zaten tartışılacak zaman da değil. Bu konuda şu şekilde bir tanımlama yapabiliriz. Söylediklerimizden bazıları doğru, bazıları ise yanlış söylemeye girer. Yani her şeye kendisine uygun ismi vermeyebiliriz, bu durum isimlerde de hareketlerimizde de aynı şekilde gerçekleşebilir. İsimler ve hareketler için geçerliyse, cümleler için de aynı durum geçerlidir. Cümle dedi-

ğimiz şey, öğelerin yan yana getirilmeleridir. Kratylos! Ne düşünüyorsun?

KRATYLOS: Sana hak veriyorum.

SOKRATES: İlkel isimler ve resimler arasında bir benzerlik kurduğumuzda isimlerin resimlere benzediklerini göreceğiz. Resme uygun olan şekli ve rengi uygulayabileceğimiz gibi bunu beceremeyebiliriz de. Bazılarını eksik bırakmak ya da belli oranda eklemeler yapmak keyfimize kalmıştır.

KRATYLOS: Doğru.

SOKRATES: Eğer her şey tamamsa, oradaki resimdeki görüntü güzel olur ancak o resimde eksik bırakılan bir şeyler varsa, o zamanda bir görüntü oluşsa da bu eksik bir görüntüdür ve resim de çirkin olur değil mi?

KRATYLOS: Haklısın.

SOKRATES: Öte yandan nesnelerin özünü ortaya çıkarabilmek için, heceleri ve harfleri kullanan insan da var. Biraz önce konuştuklarımız onun için de geçerli değil mi? Eğer bunu nesnelere uygun şekilde yaparsa, güzel bir isim ortaya çıkar. Ancak bazı ayrıntılar ekleyip bazılarını çıkarırsa, bir benzerlik olsa da görüntü güzel olmaz. İşte bundan dolayı da bazı isimler güzel, bazıları da kötüdür.

KRATYLOS: Haklı olabilirsin.

SOKRATES: Bu durumda isim veren kimse iyi ya kötü olabilir.

KRATYLOS: Doğru.

SOKRATES: Bu kimse aynı zamanda yasa yapıcıdır.

KRATYLOS: Haklısın.

SOKRATES: Zeus adına yemin ederim ki bu konularda hemfikirsek, diğer her şeyde olduğu gibi burada da yasa yapıcının bazen iyi bazen de kötü olabileceği sonucuna varırız.

432

KRATYLOS: Haklısın Sokrates! Ancak "beta" gibi harflerin hepsini dilbilgisi kurallarıyla isimlere eklersek ya da bir ekleme ya da çıkarma yaparsak ismi yazarız ama doğru yazmış olmayız. Böyle bir şey gerçekleştiğinde isim artık isim değildir.

SOKRATES: Kratylos! Bunun doğru bir yaklaşım olmaya bileceğinden endişeleniyorum.

KRATYLOS: Neden?

SOKRATES: Bu söylediğin şey, varlığı bir sayıya bağlı olan başka bir şeyin de yaşayabileceği türden bir şeydir. On sayısını ya da başka bir sayıyı inceleyelim. Buna belli bir şey eklenir ya da çıkarılırsa elimizde başka bir sayı olacaktır. Fakat genel tabloda bu durum bir farklılık yaratmaz, zaten amaç bir görüntü elde etmekse ayrıntılara çok da değinmemek gerekir. Söylediklerimin doğru olup olmadığına bak. Tanrı bir ressam gibi davransa ve resimde senin şeklini ve rengini gösterdiği gibi aynı zamanda içindeki her şeyi de göstermeye kalkışsa, içindeki güzelliği ve yumuşaklığı anlatsa, hareketlerini, düşüncelerini yani her şeyi resme dahil edebilse, bir kelime kullanarak sendeki her şeyi ifade etse yani senden bir kopya alsa, bu durumda Kratylos ve Kratylos'un resmi farklı şeyler olmayacak mı? Yoksa Kratylos ve resmi aynı şey mi olur?

KRATYLOS: Sanırım bu durumda elimizde iki ayrı Kratylos olacaktır.

SOKRATES: O halde sevgili dostum, biraz önce bahsettiğimiz şeylerde başka bir doğruluktan söz etmek, bir şeylerin eklenmiş ya da çıkarılmış olduğunu görünce bunun resim olmadığını iddia etmek, hatalıdır. Bir resim o nesneyi gösterse de aslında nesnenin içindekileri açıklamaktan tamamen farklı bir şeydir. Ne dersin?

KRATYLOS: Haklısın.

SOKRATES: İsimler ve ismi oldukları nesneler birbirlerinin aynısı olsalardı bu çok garip olurdu. Her şeyden elimizde iki adet olacaktı ve hangisinin gerçek olduğunu ayırt edemeyecektik.

KRATYLOS: Doğru.

SOKRATES: Sevgili dostum! Bu durumda isimler iyi de olsalar kötü de onların ait oldukları nesnelere tam anlamıyla benzemeleri ya da harflerinin her birinin orada var olması gerektiğini düşünme. Bazı harflerin o isimde aslında yeri olmamasına rağmen, var olmalarını önemseme. Harf için bu durum geçerliyse aynı şekilde konuşmadaki tüm cümleler için de geçerli olsun. Biraz önce Hermogenes ile harflerin isimleri üzerine konuştuklarımızı hatırlıyorsan, buradaki gibi nesnenin temel yapısını ifade ettiği sürece o nesnenin doğru bir şekilde isimlendirildiğini kabul et.

433

KRATYLOS: Bu sözleri hatırlıyorum.

SOKRATES: O halde bu ana çizgiler varsa, her şey olmasa bile nesne açıklanmıştır. Tüm ana çizgiler varsa bu iyi bir isimlendirmedir, birazı varsa bu kötü bir isimlendirmedir. Nesneler konusunda yeterince açıklamaya yaptık, artık bu konuyu bırakalım. Yoksa bunu yapmazsak gecenin bir saatinde Aigina'da dolaşanlar gibi cezalandırılıp, nesnelerin yanına varmak için geç kalmış oluruz. İsimlerin doğrulukları konusunda kendine farklı bir tanımlama bulabilirsin, ancak isimlerin heceler ve harfler sayesinde ortaya çıkan bir ifade olduklarını düşünme. Bu ikisinin aynı anda doğru olduğunu düşünmek, ortaya sadece bir çelişki çıkaracaktır.

KRATYLOS: Sokrates! Seninle aynı düşüncedeyim.

SOKRATES: Bu konuda aynı fikirde olduğumuza göre devam edelim. İyi bir şekilde kurulan ismin harflerinin uygun olmaları gerektiğini söylemiştik değil mi?

KRATYLOS: Haklısın.

SOKRATES: Uygun harften kastettiğimiz nesnelere benzeyen harfler değil mi?

KRATYLOS: Evet.

SOKRATES: Anlaştık, o halde iyi biçimde verilmiş isimler için durum bu şekilde. Kötü bir şekilde isimlendirilenlerde de nesnelere benzeyen uygun harfler vardır. Yani resimlerde durum bu şekildeydi. Ancak bu isimlerde, aynı zamanda nesnelere uygun olmayan harfler de vardır. Bunlar nedeniyle nesneler iyi bir şekilde isimlendirilmekten çıkarlar. Benimle aynı fikirde misin yoksa farklı bir şekilde mi düşünüyorsun?

KRATYLOS: Sokrates! İşı yarıda bırakmamak gerektiğine inanıyorum ancak kötü bir şekilde kurulmuş bir ismin olmasından da rahatsızlık duyuyorum.

SOKRATES: Ne yani ismin nesnenin belirtisi olmasından mı rahatsızsın?

KRATYLOS: Hayır, bundan değil.

SOKRATES: Bazı isimlerin ilkel isimlerden geldiğini, bazıların ise eski isimlerden yola çıkılarak kurulduğuna mı itirazın var?

KRATYLOS: Hayır.

SOKRATES: Eğer ilkel isimler bir belirtiyse, o nesnelere benzemek için belirtilerin takip ettikleri bir yol var mı? Belki de Hermogenes ve çok sayıda başka insanla aynı düşüncesindedir. Bu insanlara göre, isimler üzerinde uzlaşmış belirtilerdir ve nesneleri daha önceden bilen insanlar tarafından isimlendirme yapılır. Sence bir ismin doğruluğu uzlaşmaya bağlı olarak mı belirlenir? Yoksa uzlaşmanın dışında hareket ederek büyük olana küçük ya da küçük olana büyük dememizin bir önemi yok mudur? Ne dersin?

KRATYLOS: Sokrates! Bana kalırsa benzeme üzerinden yapılacak benzetme, söylediğin ilk yönetime göre daha tercih edilebilir bir şeydir.

SOKRATES: Tamam. Bu durumda ismin nesneye benzermesi için ilkel isimleri belirleyen öğelerin de ister istemez nesneye benzemeleri gerekecektir. Yani resmin benzediği nesnelerle aynı renkte olması söz konusu olmasaydı, herhangi bir şekilde gerçekçi bir resim yapılamazdı değil mi?

KRATYLOS: Haklısın.

SOKRATES: Yine bir ismin var olabilmesi için bir araya toplanması gereken öğeler ve isimlerin benzedikleri nesneler arasında bir benzerlik olmasaydı isimlerin nesnelere benzeme şansları olur muydu? İsimlerin kurulması için öncelikle harflerin bir araya gelmeleri gerekir değil mi?

KRATYLOS: Doğru.

SOKRATES: Biraz önce Hermogenes ile konuştuğumuz konuyu şimdi birlikte inceleyelim. Sana göre bir kelimeden "rho" harfi hareketi, sertliği vb. şeyleri göstermiyor mu?

KRATYLOS: Bunu söylerken haklıydınız.

SOKRATES: "Lambda" ise sakinlik ve yumuşaklık duygusu uyandırır. Ne dersin?

KRATYLOS: Evet.

SOKRATES: Dilimizde sertlik anlamına gelen "sklerotes" kelimesinin Eretrialılar tarafından "skleroter" şeklinde ifade edildiğini biliyor musun?

KRATYLOS: Evet.

SOKRATES: "Rho" ve "sigma" aynı şeyi mi ifade ediyor? Bizde ve onlarda aynı anlamdaki kelime "rho" ya da "sigma" ile bitiyor. İki taraf için de aynı şey mi ifade ediliyor yoksa taraflardan biri için böyle bir anlamı yok mu?

KRATYLOS: Her iki tarafa da aynı şeyi ifade ediyor.

SOKRATES: "Rho" ve "sigma" birbirlerine benzedikleri için mi böyle?

KRATYLOS: Evet.

SOKRATES: Benzerlik her yerde mi?

KRATYLOS: Hareket söz konusu olduğu zaman olabilir.

SOKRATES: Peki kelimenin içindeki "lambda" için ne dersin? "Lambda" sertliğin zıttını ifade etmiyor muydu?

KRATYLOS: Belki de burada "lambda" olması gereken yerde değildir. Biraz önce Hermogenes'e harflerin araya bir yere alınabileceklerini söylemiştin. Belki de burada "rho" yerine "lambda" olması gerekiyordu.

SOKRATES: Tamam. Şimdi, "skleron" dediğimiz zaman neyi kastettiğimiz anlaşılıyor değil mi? Bunu söylediğimde ne dediğimi anlıyorsun değil mi?

KRATYLOS: Duymaya alışık olduğum için anlıyorum.

SOKRATES: Duymaya alışık olmak dediğimiz şeyin anlam dışında başka bir şey mi olduğunu sanıyorsun? İkimizde kelimeyi hecelediğimiz zaman aklımızdan geçenlerin ne olduğunu biliyoruz değil mi?

KRATYLOS: Evet.

435 **SOKRATES:** Evet konuştuğum zaman aklımdan geçen şeye benzeyen bir şey aracılığıyla konuşuyorum. Sertlik ve "lambda" arasında benzerlik yok. Fakat durum bu şekildeyse, söylediklerin arasında çelişki var demektir. İsmi doğruluğunun bir uzlaşma olduğunu söylemiştin, ortada hem uzlaşma hem de alışma varsa bu durumda hem benzeyen harfler hem de benzemeyen harfler ortaya çıkıyor. Uzlaşma ve alışma arasında hiçbir bağlantı yoksa, bu durumda ifade ederken öne çıkan alışma kavramı benzerlikle ilgisi olmayan bir şeydir. Çünkü alışma söz konusu olduğu zaman hem benzeyenler hem de benzemeyenler

kullanılmış olacaktır. Evet, Kratylos yanıt vermediği-
ne göre, sanırım aynı fikirdeyiz ve aynı fikirde oldu-
ğumuza göre şimdi konuşurken düşündüklerimizi
ifade etmeye alışma, uzlaşma ve kullanışın yardımcı
olmaları gerekiyor. Sevgili dostum! Bir sayı inceleye-
lim. Eğer isimlerin doğruluğu konusunda bir uzlaş-
ma yoksa, sayılara kendilerine benzeyen ismi nasıl
uygulayacaksın? Nesnelerin ve isimlerin birbirlerine
mümkün olduğunca benzemelerinden memnunum.
Ancak Hermogenes'in dediği gibi, her zaman ben-
zerlikler üzerinden hareket etmek de problemlidir. Bu
durumda isimlerin doğruluğu için uzlaşma dediği-
miz bu şık olmayan yönteme göre hareket etmek zo-
runda kalacağız. Yani en güzel konuşma, tüm isimle-
rin ya da büyük çoğunluğunun nesnelere benzer ya
da uygun olmalarına, kötü konuşma ise uygun olma-
malarına bağlıdır. Neyse bunu bırakalım ve isimlerin
ne işe yaradıklarını inceleyelim.

KRATYLOS: Sokrates! Bana kalırsa isimler öğretmeye ya-
rarlar, isimleri bilen nesneleri de bilir.

SOKRATES: Yani bir ismin doğal bir isim olup olmadı-
ğını bilmek demek, nesnenin ve o nesnenin doğası-
nın aynı olmaları nedeniyle aslında nesnenin bilin-
mesi anlamına gelir. Çünkü nesne ve isim birbirine
benzer ve birbirine benzeyen tüm bu nesneler için
ortak ve tek bir bilim vardır. İsimleri bilenlerin nes-
neleri de bildiğini söylerken bunu kastediyordun,
değil mi?

KRATYLOS: Evet, bunu kastetmiştim.

SOKRATES: Peki, sırada nesneleri öğrenmenin nasıl bir
şey olduğunu, farklı bir öğrenme biçimi olup olma-
dığını inceleyelim. Eğer farklı bir öğrenme biçimi
varsa, bu ilk öğrenme biçiminden başka bir şey midir
yoksa sadece tek bir öğrenme biçimi mi vardır?

436 **KRATYLOS:** Bence başka bir öğrenme biçimi yoktur, bu tek öğrenme biçimidir.

SOKRATES: Bir nesnenin ortaya çıkarılması, bir başka şeyin ortaya çıkarılmasına benzer mi? Ortaya çıkar-
dığımız isim hangi nesnenin ismiyse, o nesneyi de
ortaya çıkarır değil mi? Belki de araştırma ve ortaya
çıkarma işlemleri farklı şekillerde yapılacaktır ve öğ-
retme de buna uygun olacaktır.

KRATYLOS: Araştırma ve ortaya çıkarma bu şekilde ya-
pılacak.

SOKRATES: Kratylus! Şuna ne dersin? Bir insan nesnele-
ri ortaya çıkarmaya çalışırken isimlerden yola çıkıp
bu isimlerin anlamlarını incelese, büyük bir hata mı
yapar?

KRATYLOS: Anlamadım!

SOKRATES: Nesneye ismini veren ilk kimse, bu isim üze-
rine uzun uzadıya düşünmedi mi? Aynı fikirdeyiz
değil mi?

KRATYLOS: Evet.

SOKRATES: Eğer o düşünürken hata yaptıysa ve biz de
onun peşinden gidiyorsak, [aynı şekilde] hata yap-
mış olmaz mıyız? Yoksa farklı bir şey mi olur?

KRATYLOS: Sokrates! Belki de isimleri veren kimse, bunu
tamamen bilerek yapıyordur. Hem böyle olmasaydı
isimler de olmazlardı. Daha önce de söylediğim gibi
isimleri veren insan gerçekten asla karşılaşmadı, bu
nedenle bir uyum aramadı. Ayrıca sen de konuşur-
ken bütün isimlerin arasındaki ortak benzerlikleri ve
aynı şeyleri gösterdiklerini, isimlerin ortaya çıkarıl-
dıkları zaman benzer şeylerin amaçlanarak hareket
edildiğini fark etmiştin.

SOKRATES: Sevgili Kratylus! Bu bir kanıt değil! İsimle-
ri uyduran kimsenin başta bir hata yaptığını ve ar-
dından da kendisinden sonra gelenleri kendi verdiği

isme onları razı ederek arada bir uzlaşma sağladığını varsayalım. Burada garipsenecek bir şey yok. Geometride de ilk şekil küçük ya da açıksa yani ortada bir hata varsa, ardından gelen tüm şekiller de hatalı olacaktır. Bu durumda bir şeyin başlangıcı sırasında doğru hareket edilip edilmediği çok önemlidir, bu nedenle de herkesin konu ne olursa olsun ayrıntılı bir şekilde düşünmesi gerekir. Bu konu yeterince netleştikten sonra diğerlerine bakmalıyız. İsimler arasında bir uyuşma olsaydı, bunu garipserdim. Şimdi daha önce baktığımız isimlere yeniden bakalım. Bir ismin gerçekliği, aslında o nesnenin hareket halinde olduğunu ve devindiğini gösterdiği anlamıyla doğrudur değil mi? Sana göre de bu şekildeki isimler doğruyu gösterir mi?

KRATYLOS: Kesinlikle böyledir. Bu isimler gerçekliği 437 doğru bir şekilde gösterirler.

SOKRATES: Öncelikle bilim ismine bakıp kaç farklı anlama geldiğini inceleyelim. Bu isme göre ruhumuz nesnelerle birlikte hareket etmekten çok, nesnelerin ruhumuz üzerinde olduğunu bize gösterir gibidir. Epsilon harfini başta kullanmak yani bugünkü gibi kelimeyi kullanmak "pisteme" demekten daha doğrudur. Yine "bebaion" kelimesi de bir hareketten söz etmez, daha çok bir basamak ya da adım atılan bir yer, yani sabit durulan bir yer gibi bir anlama sahiptir. Tarih kelimesi, bir şeyin akışını ve durdurmaya anlatıyor. Güven kelimesi de aynı şekilde durdurana gösterir. Hafıza, hareketi değil ruhta kalmayı anlatır. Şimdi de şaşırma ya da kaza kelimelerine bakalım. Kelimenin köküne baktığımız zaman kavrama, bilim ve diğer beğenilecek isimlere benzer bir anlam taşıdığı görülecektir. Hatta bilgisizlik ve düzensizlik de bir hayli yakın gibi. "Amathia"nın tanrıyla beraber

olanın hareketi, "akolasia"nın nesnelerin yanında olması yani nesneleri takip etmesi anlamlarına geldikleri açık. Bu nedenle de çok kötü bir şekilde oluşturulduğunu sandığımız isimlerin çok iyi şekilde kurulduklarını görebilmekteyiz. Konu incelenmeye başlandığında buna benzer başka örnekler de görülebilir. Buradan hareketle, isim verenin nesnelerin hareketlerine göre değil, durdukları zamanki hallerine göre davrandığını söyleyebiliriz.

KRATYLOS: Sokrates! İsim verenin çoğu zaman ikinci bir anlam üzerinde durduğunu görüyoruz.

SOKRATES: Bir önemi var mı Kratylos? Sanki oy sayar gibi isimleri teker teker saymamıza gerek yok. Hem doğruluk buna da bağlı değil. Hangi taraftaki isimler daha fazla nesne gösteriyorsa, gerçek o tarafta mı olacak?

KRATYLOS: Evet, böyle değil.

438 **SOKRATES:** Bu doğru değil sevgili dostum. Aslında bunu bırakalım da buraya gelmemize neden olan hareket konusuna geri dönelim. Hatırlarsan, biraz önce isim veren kimsenin nesneleri çok iyi bir şekilde tanınması gerektiğinden bahsettin. Halen aynı düşüncede misin?

KRATYLOS: Evet.

SOKRATES: İlkel isimleri veren kimse de bunları iyice bilerek mi hareket etti?

KRATYLOS: Evet.

SOKRATES: Peki henüz ilkel isimler ortaya konulmadan önce bu kimse nesneleri tanımak, ortaya çıkarmak gibi şeyler için kimden ya da ne'den yardım aldı?

KRATYLOS: Çok önemli bir sorundan söz ediyorsun.

SOKRATES: Eğer nesneler isimler dışında başka bir şey olmadan öğrenilemiyorlarsa, henüz ilkel isimler olmadan yasa yapıcının bu isimleri doğru bir şekilde yaptığını nasıl düşünebiliriz?

KRATYLOS: Sokrates! Sanırım şu doğru bir açıklama olacaktır: İlkel isimleri veren yasa yapıcı, insandan daha güçlü bir yasa yapıcıydı, bu nedenle de isimler ortaya çıkabildiler.

SOKRATES: Peki bir daimon ya da tanrı kendisiyle çelişkili ya da tutarlı davranabilir mi? İsimleri verirken birbirine uygun olmayan şeyler yapabileceğini mi sanıyorsun? Sence biraz önce söylediklerimizin hiç mi değeri yok?

KRATYLOS: Belki de iki grup isimden bir grubu doğru değildi.

SOKRATES: Sevgili Kratylos! Hangileri doğru değildi? Hareketle ilgili olanlar mı yoksa durağanlıkla ilgili olanlar mı? Daha önce de söylediğimiz gibi, karar vermek için sayıya bakmamız gerekmez, değil mi?

KRATYLOS: Tabii ki Sokrates, sayının bir önemi yok.

SOKRATES: İsimler hakkında bir savaş var ve her iki taraf da kendisinin gerçeğe yakın olduğunu iddia ediyor. Peki, kimin haklı olup kimin olmadığına karar vermek için ne yapmalıyız? Neye göre karar vermiyoruz? Ortada başvuracağımız başka bir isim de yok. Bu durumda hangi kısmın gerçeğe yakın olduğunu bulabilmek için, isimler dışında başka bir şey bulmamız gerekiyordur.

KRATYLOS: Bence de.

SOKRATES: Kratylos! Bu durumda isimlerin yardımı olmadan da nesneleri tanıyabiliriz.

KRATYLOS: Sanırım haklısın.

SOKRATES: Peki bunu nasıl bileceğiz? Birbirine yakın olanları karşılaştırabiliriz, belki de nesneleri kendileri üzerinden tanıyabiliriz, belki de daha doğal bir başka araç sayesinde onları öğreniriz. Onlardan öğrenmek istediğimiz şey, değişik ve yabancı bir şeyi

göstermeleri, değişik ve yabancı şeyin onları göstermesi değil.

KRATYLOS: Sanırım doğru söylüyorsun.

SOKRATES: Zeus için şuna bak: Daha önce iyi bir biçimde isimlendirilmiş olan isimlerin görüntüsü oldukları nesnelere ne kadar benzediklerinden söz etmiştik.

KRATYLOS: Evet, böyle demiştik.

SOKRATES: Eğer bir nesneyi hem isminden hem de kendisinden öğrenebiliyorsak, hangisi bize gerçeği daha fazla gösterir? Resme bakıp resmin iyi olup olmadığını mı anlarız yoksa gerçeğin resmini öğrenme yoluyla ya da gerçeğin kendisinden yola çıkarak gerçeğin resminin ona uygun şekilde yapılıp yapılmadığını öğrenmeyle mi tanırız?

KRATYLOS: Bana sorarsan gerçekten yol çıkmak ve başlamak gerekir.

SOKRATES: Bence nesneleri ne şekilde bilmemiz ya da tanımamamız gerektiğini öğrenmek bizlerin gücünü aşacak bir şeydir. Ancak bunu yapmak için nesnelerin isimlerinden değil de kendilerinden başlamak gerekir. Şimdilik sadece bunu söyleyelim.

KRATYLOS: Haklısın Sokrates.

SOKRATES: Bütün bu isimlerin bizi bir noktaya götürmesinin önüne geçmek gerekir. Belki de isimleri verenler, bu nesnelerin her zaman hareket halinde olduklarına inanıyorlardı. Bana kalırsa gerçekten de bu düşüncedeydiler. Eğer o nesneler hareket halinde değillerse, ismi verenler bir fırtınaya kapıldılar ve bizi de arkalarından götürüyorlar. Sevgili Kratylos! Sana her zaman gördüğüm bir rüyayı anlatmak isterim. Sence kendimizde iyi ve güzel bir şey olduğunu ve her canlı için de aynı durumun geçerli olduğunu söylemeli miyiz?

KRATYLOS: Evet, Sokrates.

SOKRATES: Tamam şimdi bu kendimizde olan güzel şeye bakalım. Bu derece güzel bir yüz ya da nesne var mı? Bu hareket halinde mi? Ya da kendimizde olan şey her zaman aynı kalıyor mu?

KRATYLOS: Zorunlu olarak evet.

SOKRATES: Sürekli olarak hareket halinde olsaydı, onun bir ismi olabilir miydi? Özellikleri sıralanabilir miydi? Tam da biz ondan bahsederken başka bir şeye dönüşmesi ve elimizden kayıp gitmesi artık eski halinde olmaması demekti, değil mi?

KRATYLOS: Tabii ki.

SOKRATES: Her zaman aynı durumda olmayan bir şeyi nasıl sabitleyebiliriz? Onun nasıl var olduğunu söyleyebiliriz? Eğer bir şekilde aynı kalıyorsa en azından yer değiştirmiyordur. Hep aynı durumdaysa şekli değişmeksizin nasıl değişecek ya da değişikliğe uğrayacaktır?

KRATYLOS: Hayır, böyle bir şey olamaz.

SOKRATES: O halde bu şeyi kimse bilemez. Eğer bilmek, tanımak isteyen biri olursa ona baktığında farklı bir şeyi görecektir. Bundan dolayı da onun neye benzediği ve nasıl bir şey olduğu asla bilinemeyecektir. Belli bir biçimi olmayan bir şeyin de asla bilinemeyeceğini söylemek gerekir.

KRATYLOS: Haklısın.

440

SOKRATES: Kratylos! Eğer her şey değişiyorsa, burada bilgi söz konusu olamaz. Eğer üzerine ekleyerek elde ettiğimiz bir şey bilgisiyse bir sorun yok ancak bilgi sürekli olarak şekil değiştiriyorsa, işte o zaman bilgi diye bir şey de olamaz. Bilgi sürekli değişiyorsa ve burada bilgi diye bir şey olmuyorsa, şöyle bir sonuca ulaşırız: Bu durumda özneyi de nesneyi de bilemeyiz. Güzel, iyi ya da daha önceden konuştuğumuz türden bir şeyler varsa bunlar hep özne ve nesneye

göre var olan şeylerdir. Konuştuğumuz şeylerin hiçbirinin değişimle ilgisi yok. Söylediğim şey doğru mu yoksa Herakleitos ve taraftarları mı doğru söylüyorlar? Sanırım bunu bilebilmek kolay değil. Ancak akı başında bir insanın isimlerin peşinden koşması, isim verenlerden yola çıkarak onun bilgi sahibi olduğuna inanması, bunun karşılığında nesnelerde önemli bir şey olduğuna inanmaması, nesnelerde olduğu gibi her şeyin sürekli akış halinde olmadığına, durumun adeta kireçle kaplanmış gibi olduğuna inanması yakışık almaz. Kratylos! Neyin doğru olduğunu bilemiyoruz. Ancak bu türden bir inceleme için kendimizi fazla yıpratmamalıyız, tabii ki araştırmamızın da hakkını vermeliyiz. Neyse sen henüz gençsin ve araştırmaların devam edecektir. Ulaştığın sonuçları bana da anlatmalısın.

KRATYLOS: Sokrates! Söylediğin gibi davranacağım. Hem emin olabilirsin ki şu anda aynı şeyleri düşünüyorum, fakat şimdilik [genel olarak] Herakleitos ile aynı görüşteyim.

SOKRATES: Tamam, peki. Bir sonraki buluşmamızda sen bildiklerini bana öğret. Şimdi madem tarlaya gideceksin, işini savsaklama, hem Hermogenes de seninle gelir.

KRATYLOS: Anlaştık Sokrates. Neyse sen de konuyu düşünmeye devam et.

KAYNAKÇA

- Anderson, H., *The Argument of Plato*, London, 1935.
- Annas, J., *An Introduction to Plato's Republic*, Clarendon Press, Oxford, 1988.
- Aristoteles, *Metafizik* (çev. A. Arslan), Sosyal Yayınları, İstanbul, 1996.
- Arthur, A. W. H., *Merit and Responsibility: A Study in Greek Values*, Chicago, 1975.
- Baldwin, C. S., *Ancient Rhetoric and Poetic*, Macmillan, New York, 1924.
- Barker, E., *Greek Political Theory*, Methuen, London, 1964.
- Barnes, J., *The Presocratic Philosophers*, Routledge and Kegan Paul, London, 1982.
- Bluck, R. S., *Plato's Life and Thought*, London, 1949.
- Brandwood, L., *A Word Index to Plato*, Leeds, 1976.
- Brandwood, L., *The chronology of Plato's dialogues*, Cambridge University Press, Cambridge, 1990.
- Bréhier, E., *Histoire de la Philosophie*, vol. 1, *Antiquité et le Moyen-Age*, PUF, Paris, 1983.
- Brommer, R., *Eidos et Idea. Étude sémantique et chronologique des œuvres de Platon*, Assen, 1940.
- Brun, J., *Platon et L'Académie*, Paris, 1960.
- Cevizci, A., *Sokratik Diyaloglarda Yöntem* (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara, 1984.
- Cevizci, A., (der), *Platon Felsefesi Üzerine Araştırmalar*, cilt 1: *İdealar Kuramı*, Ankara, 1989.

- Cevizci, A., *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, 4. Baskı, Asa Kitabevi, Bursa, 2006.
- Coplestone, F., *A History of Western Philosophy*, 5th edit., 1. cilt, Burns Oates and Washbourne Ltd., London, 1966.
- Dherbey, G. R., *Les Sophistes*, PUF, Paris, 1985.
- Diogenes Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri* (çev. Candan Şentuna), YKY, İstanbul, 2003.
- Dodds, E. R., *Plato's Gorgias*, Oxford University Press, Oxford, 1971.
- Eflatun, *Büyük Klasikler: Eflatun I*, Hürriyet Yayınları, İstanbul, Ocak 1974.
- Eflatun, *Büyük Klasikler: Eflatun II*, Hürriyet Yayınları, İstanbul, Ocak 1975.
- Eralp, H. V., *Platon I, Hayatı, Eserleri, Sokratik Diyaloglar*, İstanbul, 1953.
- Frazer, J. G., *The Growth of Plato's Ideal Theory*, New York, 1930.
- Friedlander, P., *An Introduction to Plato* (trans. by H. Meyerhoff), New York, 1958.
- Furley, D. J., "Homer", *The Encyclopedia of Philosophy* (ed. by P. Edwards), vol. 4, Macmillan Comp., New York, 1967, ss. 61-63
- Gould, T., *The Ancient Quarrel Between Poetry and Philosophy*, Princeton University Press, Princeton, 1990, s. 35.
- Görgemanns, H., *Platon*, Heidelberg, 1994.
- Griswold, C., "Platon on Rhetoric and Poetry", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (ed. by E. N. Zalta), <http://plato.stanford.edu/archives/fall2005/entries>.
- Grube, M. A., *The Trial and Death of Socrates*, Indianapolis, 1975.
- Guthrie, W. K. C., *Socrates*, Cambridge University Press, Cambridge, 1971.
- Guthrie, W. K. C., *A History of Greek Philosophy*, vol. IV, *Plato, The Man and His Dialogues: Earlier Period*, Cambridge, Cambridge University Press, 1975.
- Güzey, K., "Platon Felsefesinin Toplumsal Kökleri" *Felsefe Dergisi* (1988/1), ss. 11-24.

- Hare, R. M., *Plato*, Oxford University Press, Oxford, 1982.
- Havelock, E. A., *A Preface to Plato*, Harvard University Press, Cambridge, 1982.
- Hintzen, B., *Das Partizip Praesens in Ciceros Reden unter Einbeziehung des Partizip Perfekt der Deponentien*, Münster-New York, 1993.
- Irwin, T., *Plato's ethics*, Oxford University Press, New York, 1995.
- Jaeger, W., *Paideia: The Ideals of Greek Culture* (trans. by G. Highet), 3 vols., New York, 1934.
- Karasan, M., *Eflatun'un Devlet Görüşü*, MEB, İstanbul, 1947.
- Kerferd, G., "Hippias", *The Encyclopedia of Philosophy* (ed. P. Edwards), MacMillan Comp., New York, 4th vol., 1967, ss. 5-6.
- KÇAK; Klasik Çağ Araştırmaları Kurumu, *Sempozyum II*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1985.
- Kraut (ed.), *The Cambridge Companion to Plato*, Cambridge University Press, Cambridge, 1992.
- Ledger, G. R., *Re-Counting Plato: A Computer Analysis of Plato*, Oxford University Press, New York, 1990.
- Levinson, R. B., *In Defense of Plato*, Cambridge, 1953.
- Liddle H. G., – R. Scott, *Greek Lexicon*, Revised Edition by H. Stuart Jones, Oxford, 1973,
- Macdowell, D., *The Law in Classical Athens*, Ithaca 1978.
- Mansion, S., *Le Jugement d'Existence chez Aristote*, Louvain, 1972.
- Maranhao T. (ed.), *The Interpretation of Dialogue*, Chicago University Press, Chicago, 1990.
- Martinez, J. A., *A bibliography of writings on Plato*, San Diego, 1978.
- Most, G. W., "Hesiod", *Routledge Encyclopedia of Philosophy* (ed. by E. Craig), Routledge, New York, 2000, s. 351.
- Most, G. W., "Homer", *Routledge Encyclopedia of Philosophy* (ed. by E. Craig), Routledge, New York, 2000, s. 361.
- Murray, P., *Plato on Poetry*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996.

- Nadaff, R. A., *Exiling the Poets: the Production of Censorship in Plato's Republic*, University of Chicago Press, Chicago, 2002.
- Paksüt, F., "Platon'da Ahlak ve Eğitim", KÇAK II, ss. 78-93
- Peters, P. E., *Grek Felsefesi Terimleri* (çev. H. Hünler), Paradigma Yayınları, İstanbul, 2004.
- Platthy, J., *Plato. A critical Biography*, Santa Clauss, 1990.
- Platon, *Œuvres Complètes* (traduction par V. Cousin), Paris, 12 cilt, 1922-40.
- Platon, *Yasalar* (çev. C. Şentuna – S. Babür), Ara Yayıncılık, İstanbul, 1988.
- Platon, *Sokrates'in Savunması* (çev. A. Cevizci), Sentez Yayınları, Bursa, 2008.
- Platon, *Devlet* (çev. S. Eyüboğlu- M. A. Cimcoz), İş Kültür Yayınları, İstanbul, 2010.
- Platon, *Mektuplar* (çev. F. Akderin), Say Yayınları, İstanbul, 2010.
- Rosen, S., *The Quarrel Between Philosophy and Poetry*, Routledge, Chapman and Hall, New York, 1988.
- Ross, D., *Plato's Theory of Ideas*, Oxford University Press, Oxford, 1951.
- Santas, G. X., *Socrates: Philosophy in Plato's Early Dialogues*, Routledge and Kegan Paul, London, 1979.
- Saunders, T. J., *Introduction to Ion*, Penguin Books, London, 1987.
- Shorey, P., *The Unity of Plato's Thought*, Chicago University Press, Chicago, 1903.
- Shorey, P., *What Plato Said?*, Chicago University Press, Chicago, 1933.
- Stenzel, J., *Plato's Method of Dialectic* (trans. by D. J. Allan), New York, 1973.
- Taylor, A. E., *Plato: The Man and His Work*, 7th edit., London, 1971.
- Versenyi, L., *Sokratik Hümanizm* (çev. A. Cevizci), 3. Baskı, Sentez Yayınları, Bursa, 2007.
- Vlastos, G., *Studies in Grek philosophy, II. Socrates, Plato and their tradition* (ed. by D. W. Graham), Princeton, N. J., 1995.

Vogel, C. J. De, *Rethinking Plato and Platonism*, Leiden, 1986.

Wedberg, A., "İdealar Kuramı", *Platon'un Felsefesi Üzerine Araştırmalar*, cilt 1. *İdealar Kuramı* (der. A. Cevizci), Gündoğan Yayınları, Ankara, 1990.

Zeller, E., *Grek Felsefesi Tarihi* (çev. A. Aydoğan), Say Yayınları, İstanbul, 2004.